

Vlerësimi i Efektivitetit të Reagimit të
Gjyqësorit ndaj Krimit të Organizuar dhe
Korrupsionit Serioz

RAPORT MBI MONITORIMIN E PROCESEVE GJYQËSORE NË BALLKANIN PERËNDIMOR

— Nga letra në praktikë 2.0 —

Ky publikim është përgatitur me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian. Përmbajtja e tij është përgjegjësi vetëm e OSBE-së dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Bashkimit Evropian.

Për Bashkimin Evropian, emërtimi i Kosovës nuk paragjykon qëndrimet lidhur me statusin dhe është në përputhje me Rezolutën 1244/1999 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së, si dhe me Opinionin e GJND-së mbi deklaratën e pavarësisë së Kosovës.

Përmbajtja e këtij publikimi, qëndrimet, mendimet, gjetjet, interpretimet dhe përfundimet e shprehura në të janë të autorëve dhe bashkëpunëtorëve dhe nuk pasqyrojnë domosdoshmërisht politikën ose qëndrimin zyrtar të OSBE-së dhe të shteteve të saj pjesëmarrëse. Megjithatë OSBE-ja ka treguar kujdesin maksimal gjatë përgatitjes së këtij publikimi, ajo nuk merr përsipër asnjë përgjegjësi për saktësinë dhe plotësinë e informacionit, udhëzimeve dhe këshillave të dhëna, as për gabimet e shtypit. Për këto arsye, nuk mund të parashtrohet asnjë pretendim ndaj OSBE-së lidhur me pasojat e mundshme që mund të rrjedhin nga informacioni ose përfundimet e përfshira në këtë publikim.

REGIONAL TRIAL MONITORING PROJECT
COMBATting ORGANIZED CRIME AND CORRUPTION
IN THE WESTERN BALKANS

Shënim: Ky dokument përmban një fragment të përkthyer nga “Raporti mbi monitorimin e proceseve gjyqësore në Ballkanin Perëndimor: Përgjigjet e drejtësisë ndaj krimit të organizuar dhe korrupsionit të rëndë – Nga letra në praktikë 2.0”. Në rast të ndonjë mospërputhjeje ndërmjet versionit në gjuhën angleze të këtij raporti dhe cilitdo version në gjuhët vendore, përparësi do të ketë versioni në gjuhën angleze. Raporti i plotë është i disponueshëm në:

osce.org/westernbalkanstrialmonitoring

Qendra për Parandalimin e Konfliktëve, Sekretariati i OSBE-së

Wallnerstrasse 6

A-1010 Vjenë, Austri

pm-cpc@osce.org

osce.org/cpc

Përmbajtja

I. Përmbledhje ekzekutive	7
II. Pse pikërisht tani	8
III. Nga rekomandimet të zbatimi i reformave	9
IV. Fushëveprimi, baza e provave dhe kufizimet metodologjike	11
V. Modelet rajonale në zbatimin e reformës	14
VI. Aktivitetet reformuese prioritare në rajon	20
VII. Si të lexoni kapitujt mbi juridiksionet individuale	22
Maqedonia e Veriut	23
Shtojca	110

Lista e shkurtesave

AKMIS:	Sistemi i Automatizuar i Informacionit për Menaxhimin e Çështjeve
ZRP:	Zyra e Rimëkëmbjes së Pasurive
KP:	Kodi Penal
KKGJE:	Këshilli Konsultativ i Gjyqtarëve Evropianë
KKPE:	Këshilli Konsultativ i Prokurorëve Evropianë
LPP:	Kodi i Procedurës Penale
BE:	Bashkimi Evropian
PRKOK:	Platforma e Raportimit të Krimin të Organizuar dhe Korrupsionit
PTHP NPKOK:	Zyra e Prokurorit Publik Themelor për Ndjekjen Penale të Krimin të Organizuar dhe Korrupsionit
KOK:	Krimi i Organizuar dhe Korrupsioni
OSBE:	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
PSO:	Procedurat Standarde Operative

I. Përmbledhje ekzekutive

Lufta kundër krimit të rëndë të organizuar dhe korrupsionit (KOK) në Ballkanin Perëndimor ka hyrë në një fazë të re. Pyetja kryesore nuk është më nëse ekzistojnë strategji, ligje, udhëzime, trajnime, mjete digjitale apo plane institucionale. Pyetja është nëse këto mjete kanë filluar të ndryshojnë mënyrën se si trajtohen në praktikë rastet e rënda. Ky raport e shqyrton këtë çështje në bazë të të dhënave të Projektit Rajonal për Monitorimin e Proceseve Gjyqësore (në vijim: Projekti) lidhur me trajtimin e rasteve të rënda të KOK-së dhe zbatimin e reformave në praktikë. Përmes monitorimit të më shumë se 350 rasteve në gjashtë juridiksione, Projekti ndërthur vëzhgimin e seancave gjyqësore, shqyrtimin e akteve gjyqësore, analizën e ecurisë procedurale, konsultimet e strukturuar, ndjekjen e zbatimit të rekomandimeve dhe analizat e thelluara tematike. Kjo bazë të dhënash përdoret për të mbështetur me prova modelet e identifikuar në performancën institucionale dhe për të vlerësuar nëse masat reformuese po kalojnë nga miratimi formal në praktikën e përditshme të institucioneve të drejtësisë.

Ky dokument mbështetet në raportin publik të Projektit të vitit 2024.¹ Ai raport evidentoi sfida sistematike të përsëritura në trajtimin e rasteve të KOK-së dhe paraqiti rekomandime për adresimin e tyre. Raporti aktual vlerëson mënyrën se si këto rekomandime janë trajtuar dhe zbatuar nga institucionet e drejtësisë.

Kjo mundëson njohjen e përparimit të besueshëm, duke dalluar njëkohësisht aktivitetet reformuese nga praktikat e qëndrueshme që mundësojnë trajtimin efektiv të rasteve të rënda dhe komplekse të KOK-së.

Raporti e shqyrton efektivitetin përmes tri këndvështrimeve të ndërlidhura: drejtësisë së procedurës, efikasitetit dhe kapaciteteve. Kjo qasje mundëson vlerësimin nëse reformat po përmirësojnë mënyrën se si rastet e rënda përgatiten, menaxhohen dhe shqyrtohen në praktikë.

Analiza rajonale identifikon pesë kushte ndërsektoriale që mundësojnë që kapacitetet, drejtësia e procedurës dhe efikasiteti të bëhen të dukshëm në trajtimin e rasteve të rënda të KOK-së. Këto kushte janë: përgjegjësia e qartë institucionale për reformat, qëndrueshmëria në performancë, kapacitetet si strukturë funksionale, sistemet e të dhënave të dobishme për reforma dhe transparenca e orientuar drejt qëllimeve konkrete.

Kapitujt për juridiksionet zbatojnë të njëjtën logjikë, duke marrë parasysh kontekstin përkatës. Secili kapitull vlerëson zhvillimet kundrejt gjendjes fillestare, rekomandimeve dhe provave të zbatimit në juridiksionin përkatës. Me pak fjalë, kapitujt shqyrtojnë çfarë ka ndryshuar, cilat pengesa vazhdojnë të ekzistojnë ose ku zbatimi mbetet jo i njëtrajtshëm, si dhe cilat masa kanë më shumë gjasa ta çojnë reformën në fazën e ardhshme.

¹ <https://www.osce.org/sites/default/files/documents/publications/2025/12/570156.pdf>

II. Pse pikerisht tani

Ky raport publikohet në një mjedis reformash që është në zhvillim të vazhdueshëm. Në të gjithë Ballkanin Perëndimor, reforma në fushën e krimit të rëndë të organizuar dhe korrupsionit nuk është më vetëm çështje e ekzistencës së strategjive, ligjeve, udhëzimeve, trajnimeve, mjeteve digjitale apo planeve institucionale. Shumë prej këtyre masave tashmë janë në proces zbatimi. Pyetja kryesore është nëse ato po ndryshojnë mënyrën e zakonshme të trajtimit të rasteve të rënda dhe komplekse.

Procedurat për rastet e rënda të KOK-së shpesh zgjasin me vite. Një aktgjykim i nxjerrë gjatë kësaj periudhe raportuese mund të lidhet me një aktakuzë, hetim ose vendim procedural të marrë në kuadër të rregullimeve të mëparshme ligjore, institucionale ose drejtuese. Reformat e ndërmarra gjatë periudhës raportuese mund të mos kenë ndikuar ende në rezultatet përfundimtare, modelet e ankimit ose praktikën në sallën e gjykit. Prandaj, ky raport synon të dallojë modelet e trashëguara nga praktika aktuale, të njohë përparimin e hershëm dhe të besueshëm të reformave pa e mbivlerësuar atë, si dhe të identifikojë çfarë duhet të monitorohet në të ardhmen.

Raporti është strukturuar rreth zbatimit të reformave në praktikë dhe jo vetëm rreth gjetjeve. Në këtë drejtim, Projekti monitoron rastet për ta bërë praktikën të dukshme; formulon rekomandime për t'i shndërruar mangësitë e identikuara në çështje që mund të adresohen përmes

masave konkrete; dhe ndjek zbatimin për të vlerësuar nëse masat e ndërmarra po bëhen pjesë e praktikave të zakonshme profesionale. Prandaj, vëmendja nuk përqendrohet vetëm në atë që institucionet kanë miratuar, por edhe në atë që ka filluar të funksionojë.

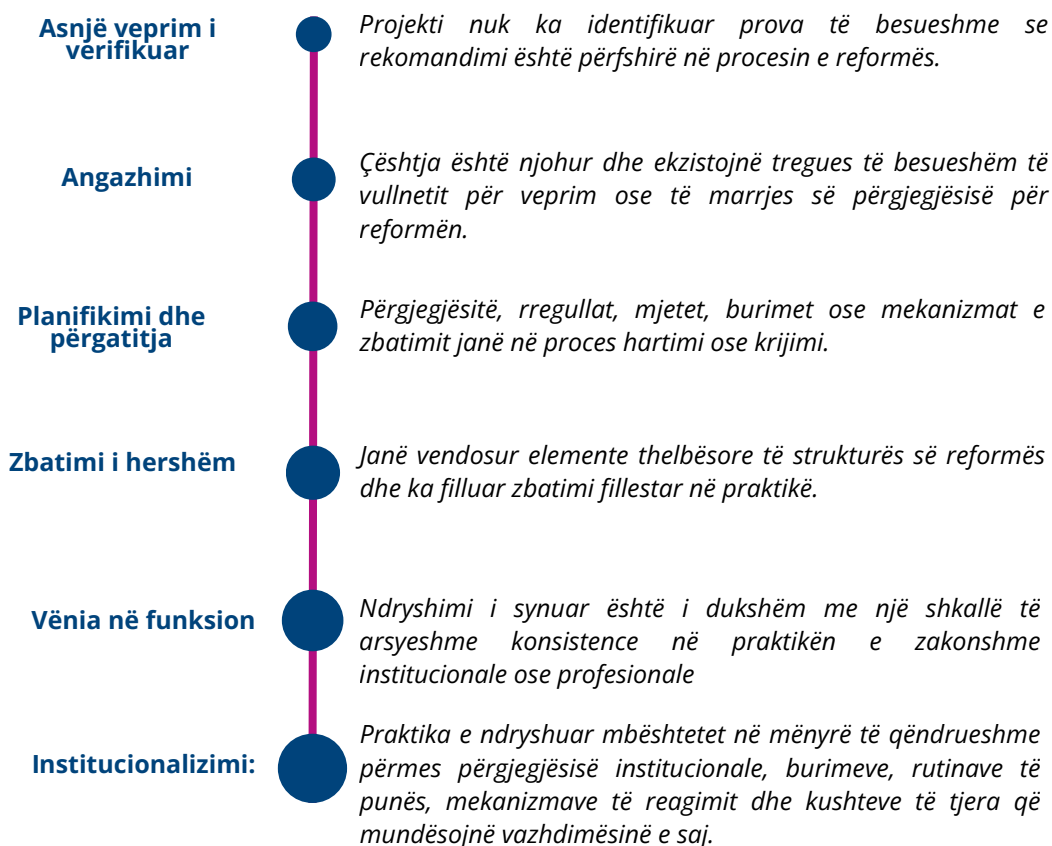
Rastet e rënda të KOK-së përbëjnë një tregues të dobishëm për vlerësimin e zbatimit të reformave në praktikë. Për shkak të kompleksitetit të tyre juridik, vëmendjes publike dhe kërkesave të larta ndaj institucioneve, ato tregojnë nëse masat reformuese po arrijnë në ato hallka të zinxhirit të drejtësisë ku kanë rëndësinë më të madhe, përkatësisht në koordinim, përgatitjen e provave, menaxhimin e gjykit, arsyetimin e vendimeve, sanksionimin dhe, kur është e zbatueshme, kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale.

Rastet e rënda të KOK-së e bëjnë të dukshëm edhe dimensionin kohor të reformës. Rastet më të vjetra mund të mbartin mangësi të trashëguara, ndërsa rastet më të reja fillojnë të tregojnë nëse reformat e fundit kanë pasur ndikim. Besueshmëria e reformës varet nga aftësia e institucioneve për t'i njohur, menaxhuar dhe nxjerrë mësim nga problemet e trashëguara, duke integruar njëkohësisht standarde të reja aty ku rëndësia e çështjeve është më e madhe dhe besimi i publikut është më i nevojshëm.

III. Nga rekomandimet te zbatimi i reformave në praktikë

Duke filluar nga viti 2025, Projekti nisi të zbatojë një kornizë të fazave të zbatimit, të mbështetur në tregues të zbatimit, për të ndjekur ecurinë e rekomandimeve reformuese pas publikimit të tyre. Ky koncept mbështetet në një ide të thjeshtë: zbatimi i reformës është një proces me faza dhe jo një çështje së cilës mund t'i përgjigjemi thjesht me «po» ose «jo».

Një rekomandim mund të jetë njohur si i nevojshëm, të jetë planifikuar, të jetë prezantuar, të zbatohet në mënyrë jo të njëtrajtshme, të zbatohet në mënyrë konsistente ose të jetë bërë pjesë e qëndrueshme e praktikës së zakonshme institucionale. Prandaj, Projekti e ndjek përparimin sipas gjashtë fazave:

Dy kalime ndërmjet fazave janë veçanërisht të rëndësishme. I pari është kalimi nga zbatimi i hershëm te vënia në funksion. Një udhëzim, protokoll, bazë të dhënash, program trajnimi ose grup pune mund të

tregojë se janë krijuar mekanizmat e reformës, por ende nuk dëshmon se praktika ka ndryshuar. Vënia në funksion kërkon prova se rregulli, mjeti ose rutina e re po përdoret gjatë trajtimit real të rasteve.

Kalimi i dytë është ai nga vënia në funksion të institucionalizimi. Një praktikë e ndryshuar mund të jetë e dukshme në raste, gjykata, prokurori ose periudha të caktuara, pa qenë ende e qëndrueshme. Institucionalizimi kërkon prova se ndryshimi mbështetet nga kushtet që mundësojnë vazhdimësinë e tij: përgjegjësia institucionale, burimet, pritshmëritë profesionale, mekanizmat e reagimit dhe zbatimi i përsëritur.

Për të ndjekur këto kalime, Projekti hartoi tregues të zbatimit që pasqyrojnë një gamë veprimtarish institucionale, nga hapat që krijojnë kushtet për zbatim, si caktimi i përgjegjësive, miratimi i udhëzimeve ose krijimi i një grupi pune, deri te provat e ndryshimit të praktikës, si përdorimi i një procedure të re në rastet e monitoruara.

Korniza ndihmon gjithashtu për të dalluar përparimin që ka rëndësi nga ai që është thjesht i dukshëm. Pyetja nuk është vetëm çfarë prodhojnë institucionet, por çfarë kanë filluar të bëjnë ndryshe. Një rezultat formal i rëndësishëm mund të ketë vlerë të kufizuar për reformën nëse nuk ndryshon praktikën përkatëse të punës. Nga ana tjetër, një hap më i vogël mund të jetë më domethënës nëse mundëson marrjen e përgjegjësisë institucionale, krijon një proces pune të zbatueshëm ose mundëson përfshirjen e një rekomandimi në punën e zakonshme institucionale.

Seksioni vijues paraqet fushëveprimin e Projektit, burimet e të dhënave dhe kufizimet metodologjike: çfarë mund të tregojë monitorimi, si verifikohen gjetjet përmes krahasimit të burimeve të ndryshme dhe në cilat raste provat duhet të interpretohen me kujdes.

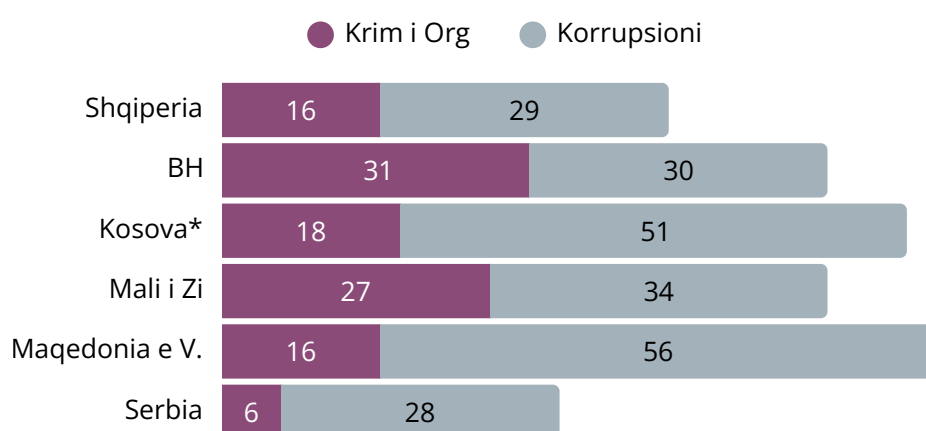
IV. Fushëveprimi, baza e provave dhe kufizimet metodologjike

i. Fushëveprimi

Gjetjet dhe vlerësimet e Projektit lidhur me zbatimin bazohen në prova të nxjerra nga praktika. Kur është e mundur, të njëjtat lloje burimesh që janë përdorur për identifikimin e një problemi përdoren edhe për të vlerësuar nëse një rekomandim ka filluar të ndikojë në praktikë.

Projekti monitoron raste të rënda të KOK-së, të përzgjedhura në bazë të rëndësisë së veprës penale, statusit të të akuzuarit dhe interesit publik, duke u dhënë përparësi

rasteve ku siguria juridike, besueshmëria institucionale dhe besimi i publikut kanë rëndësinë më të madhe. Kjo e përqendron vëmendjen te procedurat në të cilat kapacitetet institucionale, drejtësia e procedurës, efikasiteti dhe besimi i publikut vihen më qartë në provë. Prandaj, kampioni i monitoruar është hartuar për diagnostikimin e problemeve sistemike dhe nuk duhet të konsiderohet kampion i rastësishëm ose bazë për vlerësime statistikore që përfaqësojnë tërësinë e rasteve penale.

Grafiku 1: Numri i lëndëve të monitoruara

Në të gjitha rastet, Projekti e interpreton efektivitetin e sistemit gjyqësor përmes tri këndvështrimeve të ndërlidhura: kapaciteteve, të kuptuara si cilësia, konsistenca dhe kushtet mbështetëse të praktikës profesionale dhe institucionale; drejtësisë së procedurës, të vlerësuar përmes garancive të gjykimit të drejtë, barazisë para ligjit dhe vendimmarrjes gjyqësore të arsyetuar; dhe efikasitetit, të kuptuar si menaxhimi i kompleksitetit,

kohës dhe burimeve pa cenuar drejtësinë e procedurës ose cilësinë.

Instrumentet juridike dhe procedurale, duke përfshirë ndihmën juridike të ndërsjellë, provat financiare, konfiskimin dhe kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale, ndërthuren me këto tri këndvështrime, sepse tregojnë nëse rastet komplekse përgatiten, menaxhohen, arsyetohen dhe ekzekutohen si një proces i ndërlidhur.

* Të gjitha referencat për Kosovën, qoftë për territorin, institucionet apo popullsinë, duhet të kuptohen në përputhje të plotë me Rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara.

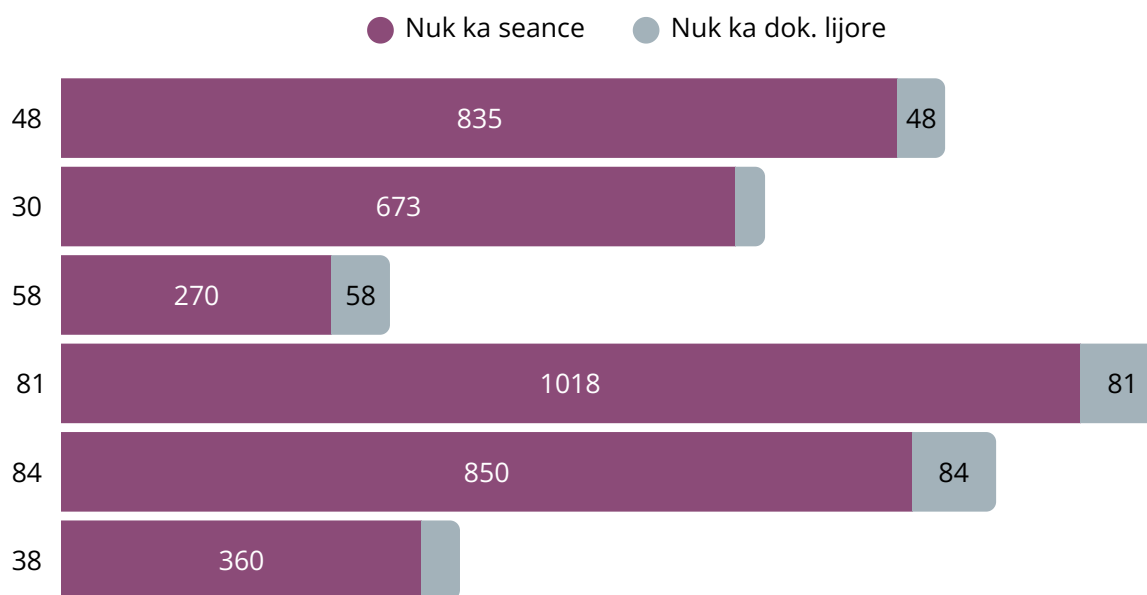
Këto këndvështrime janë të ndërlidhura dhe jo të ndara nga njëri-tjetri. Për shembull, një mangësi në ndërtimin e rastit mund të shfaqet fillimisht si problem në aspektin e provave, më pas si problem i menaxhimit të gjykimit, pastaj si problem i

arsyetimit të aktgjykimit ose i shqyrtimit në apel dhe, së fundi, si çështje që ndikon në besimin e publikut. Qëllimi i kësaj kornize është t'i ndjekë këto modele përgjatë të gjitha fazave të trajtimit të rastit, në vend që t'ia atribuojë ato vetëm një aktori ose një momenti procedural

ii. Baza e të dhënave

Praktika në sallën e gjykimit mbetet burimi kryesor i analizës, sepse aty performanca institucionale bëhet drejtpërdrejt e dukshme. Seancat gjyqësore tregojnë se si menaxhohen rastet në praktikë, ndërsa

aktet gjyqësore tregojnë se si arsyetohen dhe justifikohen vendimet. Së bashku, këto burime tregojnë jo vetëm çfarë ka ndodhur në një rast, por edhe ku fillojnë të shfaqen modele të përsëritura ndërmjet rasteve.

Grafiku 2: Numri i seancave gjyqësore të monitoruara dhe akteve gjyqësore të analizuara

Megjithatë, vetëm monitorimi i proceseve gjyqësore nuk mund t'u përgjigjet të gjitha pyetjeve që lidhen me reformat. Ai mund të tregojë se një seancë gjyqësore është shtyrë, por nuk mund të shpjegojë, në vetvete, nëse arsyeja ishte planifikimi i dobët i seancave, pamundësia e paraqitjes së dëshmitarëve, problemet me dorëzimin

e thirrjeve, strategjia e mbrojtjes, kontrolli i pamjaftueshëm gjyqësor, kapacitetet e sallës së gjykimit ose mangësitë në fazën e hetimit.

Monitorimi mund të evidentojë arsyetim të pamjaftueshëm në një aktgjykim, por nuk mund të përcaktojë, në vetvete, nëse shkaku është ngarkesa e punës, përdorimi

mekanik i modeleve standarde të dokumenteve, mbështetja e pamjaftueshme juridike, mungesa e reagimeve të dobishme nga gjykatat e apelit, mënyra e paraqitjes së argumenteve nga prokuroria ose normat profesionale që i japin përparësi plotësimit

formal të kërkesave në vend të qartësisë analitike. Për këtë arsye, Projekti e plotëson monitorimin e proceseve gjyqësore me monitorimin e mediave, konsultime të strukturuar dhe analiza të thelluara tematike të përqendruara në çështje të caktuara.

iii. Kufizimet metodologjike

Gjetjet e Projektit duhet të interpretohen brenda kufizimeve të qarta metodologjike. Projekti monitoron procedurat nga konfirmimi i aktakuzës e tutje dhe nuk i vëzhgon drejtpërdrejt fazat e hetimit, veprimet përpara ngritjes së aktakuzës ose proceset e vendimmarrjes së prokurorisë. Kur raporti trajton cilësinë e hetimeve, hartimin e aktakuzave, gjurmimin financiar ose koordinimin ndërinstitutional, ai mbështetet në atë që bëhet e dukshme në fazat e mëvonshme të rastit: seancat gjyqësore, aktakuzat, aktgjykimet, vendimet e apelit, si dhe konsultimet dhe të dhënat e disponueshme publikisht.

Kampioni i monitoruar përcaktohet gjithashtu nga fushëveprimi dhe kriteret e përzgjedhjes së Projektit. Rastet përzgjidhen sepse janë të rënda, komplekse, me rëndësi publike ose kërkuese për institucionet, dhe jo sepse përfaqësojnë tërësinë e rasteve penale. Kampioni përqendrohet qëllimisht te rastet ku siguria juridike, drejtësia e procedurës, efikasiteti, kapacitetet dhe besimi i publikut kanë më shumë gjasa të vihen në provë. Kjo e forcon aftësinë e Projektit për të identifikuar rreziqe sistemike dhe modele me rëndësi për reformat, por do të thotë gjithashtu se

gjetjet nuk duhet të interpretohen si vlerësime statistikore për tërësinë e rasteve penale. Dallimet në ecurinë e rasteve, kohëzgjatjen e tyre, qasjen në dokumente, disponueshmërinë e vendimeve të formës së prerë dhe kornizat procedurale kombëtare mund të ndikojnë në atë që mund të vëzhgohet.

Analiza pasqyron natyrën e procedurave të rënda të KOK-së, të cilat shpesh zgjasin për periudha të gjata. Për këtë arsye, Projekti mund të shqyrtojë aktakuza, vendime procedurale ose vendime për menaxhimin e rasteve që datojnë nga periudha përpara miratimit të reformave, udhëzimeve ose ndryshimeve institucionale të fundit. Nga ana tjetër, reformat e ndërmarra gjatë periudhës raportuese mund të mos jenë ende të dukshme në praktikë. Kjo nuk i bën provat të parëndësishme; do të thotë se raporti duhet t'i interpretojë ato duke marrë parasysh kohën kur kanë ndodhur zhvillimet përkatëse.

Projekti nuk vlerëson bazueshmërinë e rasteve konkrete dhe analiza e tij nuk zëvendëson shqyrtimin gjyqësor. Gjetjet e tij identifikojnë modele sistemike, tregues të zbatimit dhe rreziqe me rëndësi për reformat.

V. Modelet rajonale në zbatimin e reformës

Mungesa e reformave nuk është më problemi përcaktues i rajonit. Në të gjithë Ballkanin Perëndimor janë në proces zbatimi strategji, udhëzime, trajnime, baza të dhënash, mjete digjitale dhe plane institucionale. Pyetja më e vështirë është nëse këto masa po bëhen pjesë e praktikës së zakonshme profesionale. Miratimi i një st

strategjie nuk nënkupton ende ekzistencën e një standardi të përbashkët; krijimi i një baze të dhënash nuk do të thotë se ajo po përdoret; nxjerrja e një udhëzimi nuk nënkupton zbatimin e tij të rregullt.

Pesë temat e mëposhtme identifikojnë kushtet e përsëritura që mundësojnë zbatimin e reformave në praktikë.

Tema 1 - Përgjegjësia institucionale dhe drejtimi i përbashkët i reformës

Marrja e përgjegjësisë për reformën mbetet një nga kushtet kryesore për zbatimin e saj efektiv. Raporti i mëparshëm publik (2024) identifikoi mungesën e përgjegjësisë së qartë institucionale dhe të zbatimit të koordinuar si pengesa të përsëritura ndaj reformës. Ky shqetësim mbetet i rëndësishëm, por sot pyetja nuk është vetëm nëse institucionet pajtohen me objektivat e reformës, por nëse këto objektiva përkthehen në përgjegjësi të caktuara, procedura të brendshme, afate kohore, kanale për marrjen e reagimeve dhe momente të përcaktuara vendimmarrjeje.

Në të gjithë rajonin, institucionet e sektorit të drejtësisë i kanë trajtuar rekomandimet në shkallë të ndryshme. Në disa fusha, rekomandimet janë diskutuar në mbledhje institucionale, janë përfshirë në planet e punës, janë pasqyruar në projektstrategji ose janë lidhur me proceset reformuese në vazhdim. Ky është përparim domethënës. Ai tregon se gjetjet nuk po pranohen vetëm si kritika të jashtme, por po bëhen gjithnjë e më shumë pjesë e diskutimeve vendase mbi politikat.

Në të njëjtën kohë, zbatimi mbetet jo i njëtrajtshëm aty ku përgjegjësia është e shpërndarë ndërmjet disa institucioneve. Rastet e rënda të KOK-së shpesh përfshijnë njëkohësisht gjykatat, prokuroritë, këshillat gjyqësorë dhe të prokurorëve, ministritë e drejtësisë, komisionet parlamentare, njësitë e inteligjencës financiare, institucionet e ekspertizës, odat e avokatëve dhe akademitë gjyqësore, ndër shumë aktorë të tjerë.

Kur një rekomandim kërkon që disa aktorë të veprojnë njëkohësisht ose sipas një radhe të caktuar, zbatimi i tij mund të mbetet pa përgjegjës konkret. Rezultati shpesh është pajtimi në parim, i pasuar nga zbatim i ngadalshëm, i pjesshëm ose madje nga humbja e vrullit të reformës.

Kjo sugjeron se përgjegjësia për reformën duhet kuptuar si kusht funksional. Zbatimi i reformës në praktikë varet më pak nga fakti nëse institucionet e pranojnë formalisht një rekomandim dhe më shumë nga fakti nëse ai ka një vend të qartë në punën e institucionit.

Tema 2 - Konsistenca, zbatimi i njëtrajtshëm i ligjit dhe parashikueshmëria në praktikën juridike të rasteve të rënda të KOK-së

Konsistenca është një nga mënyrat kryesore përmes së cilave reforma bëhet e dukshme në rastet e rënda të KOK-së. Çështja nuk është nëse gjyqtarë, prokurorë ose institucione të caktuara zbatojnë praktika të mira në raste të izoluara. Çështja është nëse probleme të ngjashme juridike dhe faktike trajtohen në mënyra të krahasueshme, të arsyetuara dhe të shpjegueshme përgjatë të gjitha fazave të trajtimit të rastit.

Kjo fillon përpara marrjes së aktgjykimit. Ajo ka të bëjë me mënyrën e formulimit të akuzave, lidhjen e fakteve me elementet ligjore të veprës penale, kuptimin e standardeve të provueshmërisë, individualizimin e roleve të të pandehurve, përdorimin e provave financiare dhe arsyetimin e zgjedhjeve procedurale.

Ajo vazhdon gjatë vendimmarrjes gjyqësore, ku aktgjykimi duhet të shpjegojë përse rasti është zgjidhur në një mënyrë të caktuar, si është trajtuar praktika e mëparshme gjyqësore përkatëse, përse janë ndjekur ose dalluar rastet e ngjashme dhe si përrputhen sanksionimi dhe konfiskimi me rëndësinë e veprës penale, rolin e të pandehurit dhe provat e paraqitura para gjykatës.

Praktika e mëparshme gjyqësore është një pikë e rëndësishme nisjeje për këtë çështje më të gjerë. Siç paraqitet në Shtojcën II, analiza krahasuese e Projektit mbi precedentët tregon se gjyqësori po e njeh gjithnjë e më shumë vlerën e vendimeve të mëparshme si mjete për arsyetimin juridik dhe zbatimin e njëtrajtshëm të ligjit.

Në të njëjtën kohë, kjo njohje ende nuk pasqyrohet në mënyrë konsistente në aktet gjyqësore. Referencat e shprehura ndaj praktikës së mëparshme gjyqësore mbeten të kufizuara dhe jo të njëtrajtshme ndërmjet juridiksioneve.

Kjo nuk do të thotë se citimi i vendimeve të mëparshme është i barasvlershëm me konsistencën. Një aktgjykim mund ta zbatojë ligjin në mënyrë konsistente pa cituar një vendim të mëparshëm, ndërsa një citim mund të jetë formal dhe jo analitik. Çështja është më e ngushtë, por e rëndësishme: shqyrtimi i dukshëm i praktikës së mëparshme përkatëse është një nga mënyrat përmes së cilave institucionet e bëjnë të vëzhgueshme konsistencën, parashikueshmërinë dhe nxjerrjen e mësimave juridike.

Nga këndvështrimi më i gjerë i reformës, kjo nënkupton se institucionet që trajtojnë raste të rënda dhe komplekse të KOK-së kanë nevojë për pika të përbashkëta referimi lidhur me çështjet juridike dhe provuese që përsëriten, në mënyrë që cilësia të mbështetet në kujtesën institucionale dhe jo vetëm në gjykimin profesional individual.

Kjo ndikon në të tria këndvështrimet e efektivitetit. Ndikon në drejtësinë e procedurës, sepse rastet e krahasueshme duhet të trajtohen në mënyrë të ngjashme dhe dallimet duhet të jenë të shpjegueshme në terma juridikë. Ndikon në efikasitet, sepse arsyetimi i paqartë mund të shkaktojë ankesa të shmangshme, rigjykime dhe përsëritje të shqyrtimit gjyqësor të

çështjeve nga të cilat institucionet duhet të nxjerrin mësim. Ndikon gjithashtu në kapacitetet e profesionistëve për të zhvilluar praktikë konsistente, sepse standardet, reagimet dhe shembujt që u nevojiten janë të shpërndarë, të paarritshëm ose nuk përdoren rregullisht.

Konsistenca është gjithashtu e lidhur ngushtë me besimin e publikut. Rastet e rënda të KOK-së shpesh kanë profil të lartë publik dhe janë politikisht të ndjeshme. Kur raste të ngjashme duket se prodhojnë rezultate të ndryshme pa shpjegim të qartë, publiku mund t'i interpretojë dallimet si drejtësi selektive, edhe kur problemi themelor është praktika e

fragmentuar, arsyetimi i dobët, qasja e kufizuar në vendimet e mëparshme ose nxjerrja e pamjaftueshme e mësimave në nivel institucional. Prandaj, parashikueshmëria ka rëndësi jo vetëm për doktrinën juridike, por edhe për besueshmërinë e vetë procesit reformues.

Pikërisht këtu Tema 2 lidhet drejtpërdrejt me çështjen e kapaciteteve që trajtohet në vijim. Konsistenca është standardi që sistemet duhet të arrijnë; kapacitetet përbëjnë strukturën funksionale që mundëson arritjen e përsëritur të këtij standardi.

Tema 3 - Kapacitetet, ekspertiza dhe cilësia e praktikës juridike

Në rastet e rënda të KOK-së, kapacitetet nuk janë vetëm çështje e numrit të gjyqtarëve, prokurorëve, bashkëpunëtorëve juridikë ose ekspertëve, apo e numrit të mundësive për trajnim. Ato lidhen gjithashtu me faktin nëse institucionet disponojnë mjetet, rutinat e punës dhe mekanizmat e kontrollit të cilësisë që nevojiten për trajtimin konsistent të rasteve komplekse.

Raporti i mëparshëm publik identifikoi mangësi në aktakuza dhe aktgjykime, duke përfshirë arsyetimin e pamjaftueshëm, mospërputhjet ndërmjet përshkrimeve faktike dhe kualifikimeve juridike, si dhe dobësi që mund të kontribuojnë në aktgjykime liruese, rigjykime ose kthim të kufizuar të pasurisë së përfituar nga veprat penale. Këto çështje kërkojnë zgjidhje gjithëpërfshirëse. Trajnimi, pa masa mbështetëse në nivel institucional, shpesh sjell ndryshime të kufizuara.

Në të gjithë rajonin vërehen shenja përparimi. Megjithatë, pengesa e vazhdueshme është se mjetet e disponueshme nuk shndërrohen automatikisht në praktika të zakonshme pune. Udhëzimet mund të përdoren në mënyrë të pamjaftueshme. Bazat e të dhënave gjyqësore mund të jenë të paplota, të vështira për t'u kërkuar ose të konsultohen në mënyrë jokonsistente. Trajnimet mund të mos lidhen me mangësitë konkrete të evidentuara në rastet e monitoruara. Rezultatet e procedurave të ankimit mund të mos shqyrtohen sistematikisht si material për nxjerrjen e mësimave nga gjykatat e shkallës së parë ose prokuroritë. Për rrjedhojë, përvoja individuale mund të mbetet përvojë personale, në vend që të shndërrohet në njohuri institucionale.

Kjo ka rëndësi veçanërisht në ato faza të trajtimit të rastit ku gabimet kanë pasoja edhe në fazat e mëvonshme. Për shembull, një aktgjykim që zgjidh një rast kompleks pa shqyrtim të mjaftueshëm të elementeve ligjore, provave, precedentëve ose proporcionalitetit nuk ndikon vetëm në atë rast. Ai dobëson parashikueshmërinë për rastet e ardhshme dhe kufizon aftësinë e institucioneve për të nxjerrë mësim nga praktika gjyqësore.

Prandaj, përpjekjet për adresimin e problemeve të kapaciteteve duhet të nisen

nga kushtet që ndikojnë në performancë dhe jo nga supozimi se çdo mangësi është mangësi në trajnim. Në rastet e rënda të KOK-së, përmirësimi i praktikës bëhet i realizueshëm, konsistent dhe i përsëritshëm vetëm kur profesionistët kanë pritshmëri të qarta dhe marrin reagime mbi punën e tyre, disponojnë mjete dhe procese pune të përdorshme, kohë dhe personel të mjaftueshëm, mbështetje të specializuar, qasje në të dhënat përkatëse, stimuj që vlerësojnë cilësinë krahas rezultateve sasiore dhe rutina profesionale që mundësojnë zbatimin e praktikës së synuar

Tema 4 - Të dhënat diagnostikuese dhe rezultatet domethënëse të punës

Të dhënat mbi performancën dhe mënyra e përdorimit të tyre mbeten ndër fushat më të rëndësishme të reformës në nivel rajonal. Institucionet priren të shpërblejnë atë që matin. Profesionistët, nga ana tjetër, mësojnë ta përqendrojnë punën e tyre në atë që shpërblehet. Nëse sistemet e vlerësimit të performancës dhe kornizat përkatëse të të dhënave u japin përparësi kryesisht vëllimit të punës, shpejtësisë ose përfundimit të rasteve, ato mund të nxisin aktivitete të dukshme pa përmirësuar cilësinë, qëndrueshmërinë e rezultateve ose drejtësinë e procedurës në trajtimin e rasteve të rënda të KOK-së.

Raporti i mëparshëm publik i vitit 2024 identifikoi gjithashtu mbledhjen e fragmentuar dhe jokonsistente të të dhënave si pengesë për të kuptuar në mënyrë domethënëse performancën institucionale. Ky shqetësim vazhdon të ekzistojë. Shumë institucione të drejtësisë ende hasin vështirësi në gjenerimin e të dhënave që mund të shpjegojnë se si rastet komplekse kalojnë nëpër sistem: nga hetimi dhe ngritja e aktakuzës, te

konfirmimi i saj, gjykimi, ankimi, rigjykimi, rezultati përfundimtar, sanksioni dhe konfiskimi.

Pa këto të dhëna, vendimmarrësit mund ta dinë sa raste janë trajtuar, por jo përse procedurat vonohen, nëse rezultatet mbeten në fuqi pas shqyrtimit gjyqësor, nëse sanksionet janë proporcionale ose nëse vendimet dënuese shoqërohen me konfiskim.

Megjithatë, vërehen edhe shenja përparimi. Disa institucione kanë shfaqur interes në rritje për reforma të mbështetura në të dhëna, sistemet e menaxhimit të rasteve, praktikat e publikimit dhe treguesit e performancës. Sfida e vazhdueshme është se të dhënat e drejtësisë penale shpesh mbeten tepër të agreguara për të mbështetur vendime komplekse në nivel politikash. Përqindja e vendimeve dënuese, përqindja e aktgjykimeve liruese, përqindja e rasteve të zgjidhura ose numri i rasteve të pazgjidhura mund të jenë pika të dobishme

nisjeje, por nuk mund ta shpjegojnë, më vete, performancën në trajtimin e rasteve të rënda të KOK-së.

Megjithatë, vërehen edhe shenja përparimi. Disa institucione kanë shfaqur interes në rritje për reforma të mbështetura në të dhëna, sistemet e menaxhimit të rasteve, praktikat e publikimit dhe treguesit e performancës. Sfida e vazhdueshme është se të dhënat e drejtësisë penale shpesh mbeten tepër të agreguara për të mbështetur vendime komplekse në nivel politikash. Përqindja e vendimeve dënuese, përqindja e aktgjyqimeve liruese, përqindja e rasteve të zgjidhura ose numri i rasteve të pazgjidhura mund të jenë pika të dobishme nisjeje, por nuk mund ta shpjegojnë, më vete, performancën në trajtimin e rasteve të rënda të KOK-së. ењето.

Analiza diagnostikuese e Projektit² mbi ecurinë e rasteve,² nga gjykimi deri te rezultati përfundimtar, ilustron çfarë bëhet e mundur kur të dhënat ekzistuese të rasteve dhe të monitorimit strukturohen në mënyrë që të mund të analizohen në një nivel më të hollësishëm. Ajo nuk paraqitet si përgjigje e plotë ndaj mangësive të rajonit në fushën e të dhënave mbi performancën. Përkundrazi, ajo dëshmon realizueshmërinë e një qasjeje: pa krijuar një sistem krejtësisht të ri të të dhënave, informacioni i disponueshëm mund të organizohet në mënyrë që modelet komplekse të rezultateve të zbërthehen në pyetje analitike të menaxhueshme. Në vend që të pyetet vetëm sa raste kanë përfunduar me vendim dënues ose aktgjykim lirues, analiza diagnostikuese i shqyrton rezultatet sipas të pandehurit, akuzës, rëndësisë së veprës penale, llojit të procedurës, rezultatit në shkallë të parë dhe atij përfundimtar, ecurisë së ankimit, sanksionit, konfiskimit dhe kohëzgjatjes.

Kjo ka rëndësi sepse shifra e përgjithshme e vendimeve dënuese i trajton si të barasvlershme rezultate që në të vërtetë janë të ndryshme. Një vendim dënues pas një gjykimi ku akuzat janë kundërshtuar nuk përbën të njëjtin tregues për reformën si një vendim dënues i marrë përmes një procedure të bazuar në marrëveshje. Një vendim dënues ndaj një të pandehuri me rol dytësor, për një akuzë më të lehtë, nuk është i njëjtë me një vendim dënues ndaj të pandehurit kryesor për akuzat më të rënda. Një vendim dënues që mbetet në fuqi pas shqyrtimit në apel nuk është i njëjtë me një vendim që më vonë prishet ose ndryshohet. Një vendim dënues i shoqëruar me sanksionim proporcional dhe konfiskim nuk është i njëjtë me një vendim dënues që ka pasoja të kufizuara praktike. Të marra së bashku, këto rezultate mund të prodhojnë një shifër të kuptueshme, por jo një pasqyrë domethënëse të rezultateve të punës.

E njëjta kujdesje kërkohet edhe për rezultatet që nuk përfundojnë me vendim dënues. Një aktgjykim lirues mund të pasqyrojë zbatimin e duhur të prezumimit të pafajësisë dhe të standardit të provueshmërisë në procedurën penale. Ai mund të pasqyrojë gjithashtu mangësi në prova, kualifikim juridik të paqartë, individualizim të pamjaftueshëm të përgjegjësisë, vonesa ose dobësi që kanë lindur përpara se rasti të arrinte në gjykim. Të dhënat mbi rezultatet e rasteve nuk mund t'u përgjigjen të vetme këtyre pyetjeve. Megjithatë, nëse strukturohen siç duhet, ato mund të tregojnë ku nevojiten shpjegime dhe ku duhet të përqendrohen më tej provat e mbledhura përmes monitorimit të proceseve gjyqësore, shqyrtimi i akteve gjyqësore dhe analiza institucionale.

² Raporti i mëparshëm publik i Projektit Rajonal për Monitorimin e Proceseve Gjyqësore.

Nga këndvështrimi i reformës, kjo nuk do të thotë se çdo institucion ka nevojë për një metodologji të re komplekse përpara se të mund të krijojë struktura të dhënave të dobishme për reformat. Do të thotë se të dhënat ekzistuese duhet të strukturohen rreth pyetjeve që kanë rëndësi për cilësinë e rasteve,

qëndrueshmërinë e rezultateve dhe llogaridhënien. Institucioneve unevojiten informacione diagnostikuese që mund të tregojnë se si ecin rastet e rënda të KOK-së, ku humbasin vrullin ose qëndrueshmërinë e rezultateve, ku dobësohet llogaridhënia financiare dhe cilat praktika profesionale kërkojnë rishikim.

Tema 5 - Transparenca, besimi i publikut dhe kujtesa institucionale

Transparenca mbetet njëkohësisht objektiv i reformës dhe kusht praktik për reformat e tjera. Qasja e publikut në informacion, publikimi i akteve gjyqësore, disponueshmëria e orareve të seancave gjyqësore, qasja në bazat e të dhënave të praktikës gjyqësore dhe komunikimi koherent institucional ndikojnë të gjitha në besimin e publikut. Megjithatë, transparenca është gjithashtu pjesë e infrastrukturës funksionale të sigurisë juridike, menaxhimit të performancës dhe kujtesës institucionale.

Lidhja me dy analizat e thelluara tematike të trajtuara më sipër është e drejtpërdrejtë. Zbatimi i njëtrajtshëm i ligjit varet nga qasja në vendimet e mëparshme përkatëse. Analiza e rezultateve të rasteve varet nga të dhëna të besueshme mbi akuzat, të pandehurit, llojet e procedurave, rezultatet, sanksionet, konfiskimin dhe ecurinë e ankimit. Ndjekja e zbatimit të reformave varet nga informacioni mbi atë që është miratuar, atë që po përdoret dhe ndikimin që po sjell. Pa informacione të qasshme dhe të besueshme, institucionet nuk mund të nxjerrin lehtësisht mësim nga praktika e tyre, ndërsa publiku nuk mund të kuptojë nëse reforma po përparon.

Në të gjithë rajonin, institucionet

vazhdojnë të kërkojnë ekuilibrin ndërmjet transparencës dhe mbrojtjes së privatësisë, të dhënave personale dhe të drejtës për gjykim të drejtë. Rastet e rënda të KOK-së mund të përfshijnë prova të ndjeshme, të dhëna personale, dëshmitarë të mbrojtur ose procedura në vazhdim. Transparenca duhet të respektojë kërkesat për gjykim të drejtë, privatësi, mbrojtje të të dhënave dhe siguri. Megjithatë, këto parime duhet të çojnë në rregulla të qarta dhe masa mbrojtëse të zbatueshme, dhe jo në qasje të fragmentuar si praktikë të zakonshme.

Shenjat e përparimit përfshijnë përpjekjet për përmirësimin e faqeve të internetit të gjykatave, publikimin e vendimeve, zhvillimin e strategjive të komunikimit, forcimin e bazave të të dhënave ose përmirësimin e rregullave për qasjen në aktet gjyqësore. Kjo ka rëndësi sepse rezultatet e pashpjeguara krijojnë hapësirë për spekulime. Kur një rast i rëndë i KOK-së dështon, kur një i pandehur me profil të lartë publik lirohet nga akuza, kur nuk urdhërohet konfiskimi, kur procedurat zgjasin me vite ose kur një vendim dënues priset në apel, publikut i nevojitet më shumë sesa një shifër. Atij i nevojitet një institucion i aftë të shpjegojë, brenda kufijve të garancive për gjykim të drejtë, çfarë ka ndodhur dhe çfarë ka mësuar sistemi nga kjo përvojë.

VI. Aktivitetet reformuese prioritare në rajon

Pasqyra rajonale konfirmon se aktivitetet reformuese janë të dukshme në të gjithë Ballkanin Perëndimor, por se zbatimi i reformave në praktikë varet nga aftësia e institucioneve për t'i organizuar ato rreth zbatimit, ndryshimit të praktikës dhe nxjerrjes së mësimëve.

Prioritetet e mëposhtme i shndërrojnë pesë modelet rajonale në korniza të politikave. Ato nuk synojnë të jenë masa të njëjta për çdo juridiksion. Ato identifikojnë kushtet rajonale që duhet të udhëheqin planifikimin e reformave të përshtatura për secilin juridiksion, ndjekjen e zbatimit dhe dialogun e mëtejshëm.

1

Rekomandimi

Të vendosen mekanizma të qeverisjes për zbatimin e rekomandimeve të reformës në fushën e rasteve të rënda të KOK-së

Çdo rekomandim prioritar duhet të shndërrohet në një plan praktik zbatimi. Ky plan duhet të identifikojë funksionin përgjegjës brenda institucionit, hapat e nevojshëm, afatin e pritshëm kohor, provat që do të dëshmonin përparimin dhe procedurën për adresimin në një nivel më të lartë të vonesave ose pengesave. Kur zbatimi varet nga disa aktorë, koordinimi duhet të organizohet rreth të gjitha fazave të trajtimit të rastit dhe jo vetëm rreth kompetencave institucionale. Marrja e përgjegjësisë nuk duhet të kuptohet vetëm si pranim formal i një rekomandimi. Ajo duhet të nënkuptojë se rekomandimi ka një vend të qartë brenda fushës së përgjegjësisë së institucionit.

2

Rekomandimi

Të forcohet konsistenca dhe zbatimi i njëtrajtshëm i ligjit

Gjykatat, prokuroritë dhe institucionet e tjera përkatëse duhet të forcojnë kushtet për konsistencë dhe zbatim të njëtrajtshëm të ligjit në rastet e rënda të KOK-së. Qëllimi është që vendimmarrja gjyqësore të bëhet më e parashikueshme, më e arsyetuar dhe më e shpjegueshme, veçanërisht në procedurat komplekse dhe me profil të lartë publik, ku perceptimet e publikut për drejtësinë e procedurës, barazinë para ligjit dhe paanshmërinë institucionale mund të cenohen më lehtë.

3

Rekomandimi

Ngritja e kapaciteteve të konceptohet si strukturë funksionale

Ngritja e kapaciteteve për rastet e rënda të KOK-së duhet të organizohet si një kornizë funksionale për trajtimin e rasteve komplekse. Trajnimet duhet të lidhen me kushtet e punës që përcaktojnë nëse përmirësimi i praktikës është i realizueshëm, konsistent dhe i përsëritshëm.

Qëllimi është të sigurohet që cilësia e trajtimit të rasteve komplekse të mos varet kryesisht nga përvoja individuale ose praktikat e mira të izoluara, por të mbështetet në rutinat institucionale.

4

Rekomandimi

Të ndërtohen sisteme të të dhënave diagnostikuese që mbështesin përpjekjet komplekse reformuese

Institucionet e drejtësisë duhet të zhvillojnë sisteme gjithëpërfshirëse të të dhënave që mundësojnë kuptimin e trajtimit të rasteve të rënda të KOK-së, duke pasur si parim udhëheqës dobishmërinë e tyre për reformat.

Të dhënat duhet t'i ndihmojnë institucionet t'u përgjigjen pyetjeve operative: ku lindin vonesat, nëse rezultatet e rasteve mbeten në fuqi pas shqyrtimit në apel, nëse rigjykimet përsëriten, nëse sanksionet janë proporcionale, nëse vendimet dënuese shoqërohen me konfiskim dhe nëse rastet e ngjashme trajtohen në mënyrë konsistente. Sisteme të tilla do të kishin ndikim përtej vetë mbledhjes së të dhënave. Ato do të mbështesnin menaxhimin e performancës në nivel institucional, planifikimin e burimeve, menaxhimin e rasteve, transparencën, ndjekjen e zbatimit të reformave dhe dialogun mbi politikën. Qëllimi është të kuptohet çfarë rezultatesh prodhon sistemi, ku shfaqen rreziqe për cilësinë dhe çfarë duhet të ndryshojë në mënyrë që rastet e rënda të KOK-së të trajtohen me drejtësi, efikasitet, profesionalizëm dhe, në fund, në mënyrë efektive.

5

Rekomandimi

Të forcohet transparenca si pjesë e infrastrukturës së reformës

Transparenca duhet të konceptohet si pjesë e infrastrukturës së reformës dhe jo vetëm si komunikim me publikun. Institucionet e drejtësisë duhet të përmirësojnë disponueshmërinë, cilësinë, qasshmërinë dhe mundësinë e kërkimit të informacionit mbi rastet e rënda të KOK-së, duke respektuar njëkohësisht kërkesat për gjykim të drejtë, privatësi, mbrojtje të të dhënave dhe siguri. Kjo përfshin qasjen në aktet gjyqësore, publikimin e vendimeve përkatëse, bazat e përdorshme të të dhënave të praktikës gjyqësore, statistikën koherente, komunikimin më të qartë për rastet me interes të lartë publik dhe informacionin që u mundëson institucioneve dhe publikut të kuptojnë çfarë ka ndryshuar, çfarë mbetet e pazgjidhur dhe çfarë ka mësuar sistemi. Transparenca duhet ta bëjë reformën të dukshme, të mundësojë nxjerrjen e mësimave në nivel institucional dhe të krijojë një bazë të qëndrueshme për besimin e publikut.

VII. Si të lexoni kapitujt për juridiksionet individuale

Secili kapitull vlerëson zhvillimet kundrejt rekomandimeve dhe gjendjes fillestare të juridiksionit përkatës. Kapitujt identifikojnë përparimin, pengesat dhe hapat e ardhshëm prioritarë, duke marrë parasysh kontekstin.

Për pesë juridiksionet e përfshira në raportin publik të vitit 2024, kapitujt vlerësojnë zbatimin e rekomandimeve të paraqitura në atë raport dhe të përpunuara më tej përmes angazhimit konfidencial të zhvilluar më pas. Kapitulli për Serbinë duhet të lexohet ndryshe, pasi ky juridiksion iu bashkua Projektit në vitin 2024, kur u publikua raporti i mëparshëm publik, dhe ka pasur një periudhë më të shkurtër monitorimi dhe ndjekjeje të zbatimit të rekomandimeve. Prandaj, kapitulli i saj përqendrohet në gjetjet që përcaktojnë gjendjen fillestare, angazhimin e hershëm institucional dhe treguesit fillestarë të zbatimit të rekomandimeve në praktikë.

Pikat e veprimit në secilin kapitull duhet të lexohen si hapa praktikë të mëtejshëm. Ato synojnë t'i ndihmojnë institucionet të kalojnë nga aktivitetet formale reformuese te praktika konsistente dhe të bëjnë që praktikatat e mira të varen më pak nga iniciativa individuale dhe të integrohen më shumë në standardet, rutinat dhe mekanizmat institucionalë të reagimit.

Faza e ardhshme e reformës do të varet nga ky ndryshim. Rajonit nuk i mungojnë kornizat reformuese. Ai ka një numër të madh strategjish, udhëzimesh, angazhimesh dhe rekomandimesh. Pyetja vendimtare është nëse këto mjete mund të vihen në funksion aty ku rastet e rënda dhe komplekse të KOK-së përgatiten, shqyrtohen dhe arsyetohen realisht. Pikërisht aty reforma ose shndërrohet në praktikë institucionale, ose mbetet vetëm në letër.

VIII. Maqedonia e Veriut

1. Çështje të përgjithshme institucionale dhe të politikave

Periudha raportuese qershor 2024 – shtator 2026 tregon përpjekje të vazhdueshme të institucioneve të drejtësisë në Maqedoninë e Veriut për të përmirësuar reagimin ndaj krimit të organizuar dhe korrupsionit të nivelit të lartë (KOK), përmes reformave legjislative, planifikimit strategjik, përpjekjeve për digjitalizim dhe zhvillimit institucional. Agjenda e Reformave e Qeverisë 2024–2027³, e dakordësuar në kuadër të Instrumentit të BE-së për Reforma dhe Rritje për Ballkanin Perëndimor⁴ (në vijim: Agjenda e Reformave), mbeti korniza kryesore udhëzuese për reformat në drejtësi dhe në sektorin publik në përgjithësi, ndërsa zbatimi i saj përparoi në disa fusha të politikave. Megjithatë, përparimi në përmbushjen e disa angazhimeve legjislative ishte më i ngadaltë sesa ishte parashikuar fillimisht, veçanërisht në rastet kur kërkohej miratimi nga Kuvendi ose një konsensus më i gjerë politik.

Zhvillimet e fundit, duke përfshirë zbatimin e strategjive gjithëpërfshirëse qeveritare në të gjithë sektorët përkatës, si dhe ndërgjegjësimin në rritje të gjyqësorit për nevojën e përmirësimit të vazhdueshëm dhe përpjekjet e tij për të forcuar praktikën dhe efektivitetin e vet, sugjerojnë një zhvendosje graduale të vëmendjes nga adresimi i sfidave të menjëhershme operative drejt përmirësimit të kushteve praktike për zbatimin e reformave.

Zhvillimet e fundit, duke përfshirë zbatimin e strategjive gjithëpërfshirëse qeveritare në të gjithë sektorët përkatës, si dhe ndërgjegjësimin në rritje të gjyqësorit për nevojën e përmirësimit të vazhdueshëm dhe përpjekjet e tij për të forcuar praktikën dhe efektivitetin e vet, sugjerojnë një zhvendosje graduale të vëmendjes nga adresimi i sfidave të menjëhershme operative drejt përmirësimit të kushteve praktike për zbatimin e reformave.

Monitorimi i Projektit tregon përpjekje të vazhdueshme të institucioneve të drejtësisë për të përmirësuar cilësinë dhe drejtësinë e procedurave në rastet e KOK-së, si dhe përparim të konsiderueshëm në drejtim të transparencës dhe efikasitetit. Ndonëse gjatë periudhës raportuese nuk u identifikuan mangësi sistematike që ndikonin në drejtësinë e përgjithshme të procedurave në 72 rastet e monitoruara të KOK-së, disa aspekte të praktikës gjyqësore dhe prokuroriale vazhdojnë të kërkojnë përmirësime të mëtejshme. Sfidat e mbetura lidhen kryesisht me zbatimin efektiv të nismave në vazhdim për rritjen e efikasitetit, forcimin e mëtejshëm të cilësisë së arsyetimit gjyqësor dhe prokurorial, si dhe përmirësimin e kapaciteteve institucionale për zbatimin konsistent të masave për kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale gjatë gjithë procesit të drejtësisë penale, veçanërisht sa i përket gjurmimit efektiv të pasurisë së paligjshme.

³ Agjenda e Reformave e Maqedonisë së Veriut 2024–2027.

⁴ Instrumenti për Reforma dhe Rritje për Ballkanin Perëndimor – Zgjerimi dhe Fqinjësia Lindore.

Zhvillimet institucionale dhe të politikave që ndikojnë në zbatimin e reformave

Strategjia kombëtare për Zhvillimin e Sektorit të Drejtësisë 2024–2028 ka vazhduar të udhëheqë modernizimin e sektorit të drejtësisë dhe përafrimin e tij me standardet evropiane.⁵ Gjatë periudhës raportuese, zbatimi përparoi në disa fusha të reformës, duke përfshirë qeverisjen e gjyqësorit, organizimin institucional, komunikimin dhe digjitalizimin. Në të njëjtën kohë, zbatimi i një numri masash u vonua, duke përfshirë miratimin e Strategjisë për Teknologjinë e Informacionit dhe Komunikimit (TIK) në Gjyqësor, hartimin e matricës për monitorimin e performancës gjyqësore, si dhe vënien plotësisht në funksion dhe përdorimin strategjik të Sistemit të Automatizuar për Menaxhimin e Lëndëve Gjyqësore (SAMLGJ-AKMIS). Kjo nxjerr në pah nevojën për ndjekje të vazhdueshme të zbatimit, me qëllim që reformat e planifikuara të shndërrohen në praktikë të rregullt institucionale. Hapa të mëtejshëm reformues janë parashikuar në Strategjinë për Ngritjen e Kapaciteteve për Hetimet Financiare dhe Konfiskimin e Pasurisë 2025–2028, zbatimi i së cilës është në vazhdim.⁶ Përveç kësaj, përpjekjet më të gjera institucionale kundër korrupsionit pasqyrohen edhe në Strategjinë e re Kombëtare për Parandalimin e Korrupsionit dhe Konfliktit të Interesave 2026–2030, të miratuar nga Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit në qershor 2026, e cila është në pritje të miratimit nga Kuvendi.⁷

Reforma legislative shënoi njëfarë përparimi gjatë periudhës raportuese.

Deri në qershor 2026, nëkuadër të Agjendës së Reformave, ishin miratuar Ligji për Këshillin Gjyqësor, Ligji për Këshillin e Prokurorëve Publikë, Ligji për Shërbimin Gjyqësor dhe Ligji për Shërbimin e Prokurorisë Publike. Projektndryshimet e Ligjit për Gjykatat, Kodit Penal (KP) dhe Ligjit për Procedurën Penale (LPP) janë ende në pritje të miratimit. Ndryshimet e ndërmjetme të Kodit Penal të vitit 2026 përfshinë dispozita për keqpërdorimin e pozitës zyrtare dhe bashkimin kriminal. Megjithatë, krahasuar me kuadrin ligjor që ishte në fuqi përpara vitit 2023, ato ngushtojnë fushëveprimin e disa veprave penale, ulin dënimet e zbatueshme dhe shkurtojnë afatet ligjore të parashkrimit, si dhe mund të krijojnë pasiguri juridike, duke ndikuar edhe në efektivitetin e hetimit dhe ndjekjes penale të rasteve të KOK-së.⁸

Të marra së bashku, këto reforma, pas përfundimit të tyre, do të përcaktojnë drejtimin për forcimin e pavarësisë, integritetit, efikasitetit dhe llogaridhënies së sistemit të drejtësisë.

Ato janë gjithashtu në përputhje të ngushtë me fushat që monitorohen nga ky Projekt, duke konfirmuar se rekomandimet e tij pasqyrojnë çështje prioritare. Monitorimi i vazhdueshëm do të jetë i rëndësishëm për të vlerësuar nëse këto korniza strategjike dhe ndryshime legislative po shndërrohen në zbatim konsistent dhe përmirësime të matshme në praktikën gjyqësore.

⁵ Strategjia për Zhvillimin e Sektorit të Drejtësisë 2024–2028 (në gjuhën maqedonase).

⁶ Strategjia për Ngritjen e Kapaciteteve për Hetimet Financiare dhe Konfiskimin e Pasurisë 2025–2028 (në gjuhën maqedonase).

⁷ Strategjia Kombëtare 2026–2030 me Planin e Veprimit për Zbatimin e Saj (në gjuhën maqedonase).

⁸ Raporti i vitit 2026 për Sundimin e Ligjit, Kapitulli për situatën e sundimit të ligjit në Maqedoninë e Veriut.

Kushtet në nivel sistemi që ndikojnë në zbatim

Krahasuar me Raportin Publik të Projektit të vitit 2024,⁹ gjatë kësaj periudhe raportuese monitorimi evidentoi përpjekje për përmirësimin e organizimit dhe funksionimit institucional që mbështetja procedurat në rastet e KOK-së, duke përfshirë menaxhimin e rasteve, komunikimin me publikun, angazhimet për digjitalizim dhe zhvillimin profesional. Në të njëjtën kohë, ecuria në fusha si mbështetja buxhetore, sistemet e informacionit dhe menaxhimi i performancës tregon se disa masa reformuese kërkojnë vëmendje të vazhdueshme për të siguruar zbatimin e tyre efektiv.

Është shënuar përparim gradual në trajtimin e rasteve komplekse të KOK-së, veçanërisht në menaxhimin e gjykimeve, praktikat profesionale gjyqësore dhe prokuroriale, si dhe përdorimin e hetimeve financiare. Megjithatë, këto përmirësime ende nuk zbatohen në mënyrë konsistente në të gjitha rastet dhe institucionet, ndërsa dallimet në praktikë vazhdojnë të ndikojnë në parashikueshmërinë dhe konsistencën e rezultateve të drejtësisë.

Efikasiteti i procedurave në rastet e KOK-së vazhdon të varet, përveç praktikës në sallën e gjykimit, edhe nga kushtet më të gjera institucionale. Mungesa e personelit dhe mbështetja e kufizuar administrative, duke përfshirë numrin e ulët të gjyqtarëve porotë, numrin e pamjaftueshëm të procesmbajtësve gjyqësorë, ngarkesën e lartë të punës dhe kufizimet në burime, vazhdojnë të ndikojnë në menaxhimin dhe kohëzgjatjen e procedurave. Ekziston gjithashtu nevoja për të forcuar qasjet institucionale ndaj vlerësimit të nevojave, përdorimit strategjik të raporteve vjetore

dhe të dhënave, si dhe ndjekjes së informacionit që lidhet me rastet, duke adresuar njëkohësisht mungesat e burimeve në përputhje me angazhimet e Agjendës së Reformave. Përpjekjet në vazhdim për modernizimin e sistemeve të menaxhimit të rasteve dhe forcimin e përdorimit të të dhënave krijojnë mundësi për përmirësimin e planifikimit, shpërndarjes së burimeve dhe monitorimit të ecurisë së rasteve, me kusht që këto mjete të zbatohen dhe të përdoren në mënyrë konsistente në të gjitha institucionet.

Deklaratat publike të përfaqësuesve politikë dhe zyrtarëve publikë lidhur me procedurat në rastet e KOK-së vazhduan gjithashtu të përbënin shqetësim, veçanërisht në kontekstin e perceptimeve për presion politik, duke nënvizuar rëndësinë e mbrojtjes së pavarësisë së gjyqësorit dhe besimit të publikut.

Periudha raportuese tregon gjithashtu se cilësia e arsyetimit gjyqësor dhe prokurorial mbetet një fushë e rëndësishme për përmirësim të mëtejshëm. Ndonëse monitorimi evidentoi shembuj të praktikës së mirë gjyqësore dhe prokuroriale, përfshirë aktet gjyqësore dhe paraqitjen e prokurorëve gjatë seancave gjyqësore, vazhdojnë të vërehen dallime në cilësinë e aktakuzave, paraqitjen e provave, konsistencën dhe qartësinë e analizës juridike, si dhe arsyetimin që mbështet përfundimet juridike. Po kështu, megjithëse hetimet financiare dhe kthimi i pasurisë së përfitur nga veprat penale po marrin vëmendje gjithnjë e më të madhe institucionale, zbatimi i tyre mbetet jo i njëtrajtshëm ndërmjet rasteve.

⁹ Raporti për Monitorimin e Proceseve Gjyqësore në Ballkanin Perëndimor 2024.

Prioritetet për konsolidimin e përparimit

Gjetjet tregojnë se faza e ardhshme e reformës në gjyqësor do të varet kryesisht nga zbatimi efektiv i kornizave ekzistuese legislative dhe strategjike, si dhe nga përfundimi i reformës legislative në përputhje me Agjendën e Reformave. Vëmendja e vazhdueshme ndaj koordinimit institucional, monitorimit të masave reformuese dhe vlerësimit të rregullt të zbatimit mbi bazën e të dhënave analitike do të jetë e rëndësishme për të siguruar që angazhimet në nivel politikash të sjellin përmirësime të matshme në praktikë. Për më tepër, sigurimi i ndarjes buxhetore për gjyqësorin në masën e përcaktuar me ligj do të jetë thelbësor për forcimin e kapaciteteve të tij operative dhe për të mundësuar ushtrimin efektiv të mandatit të tij kushtetues si degë e pavarur e pushtetit shtetëror.

Përparimi i mëtejshëm ka të ngjarë të varet edhe nga promovimi i praktikave profesionale më konsistente në të gjithë sektorin e drejtësisë. Standardet më të qarta të praktikës, shkëmbimi i strukturuar

profesional, udhëzimet praktike, përdorimi efektiv i të dhënave për menaxhimin e rasteve dhe performancës, si dhe nxjerrja e vazhdueshme e mësimave në nivel institucional, mund të mbështesin konsistencë, transparencë dhe parashikueshmëri më të madhe në trajtimin e rasteve komplekse të KOK-së.

Në përgjithësi, periudha raportuese tregon përpjekje të vazhdueshme të institucioneve të drejtësisë për të çuar përpara reformat, krahas një ndërgjegjësimi më të madh brenda vetë institucioneve për sfidat praktike që ndikojnë në zbatim. Ndonëse mbeten kufizime të rëndësishme organizative dhe operative, korniza ekzistuese strategjike dhe legislative ofron bazën për përmirësimin e mëtejshëm të cilësisë, konsistencës, efikasitetit, transparencës dhe besueshmërisë së reagimit gjyqësor dhe prokurorial ndaj krimit të organizuar dhe korrupsionit, duke rritur besimin e publikut.

2. Përditësim mbi gjetjet dhe rekomandimet kryesore

DREJTËSIA

1

Rekomandimi

Të institucionalizohet komunikimi publik i parashikueshëm, në kohë dhe në përputhje me të drejtat themelore, si dhe qasja në informacionet gjyqësore, veçanërisht në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK) me interes publik, përmes standardeve minimale të komunikimit, praktikave konsistente të publikimit dhe mjeteve digjitale të qëndrueshme për anonimizimin, kërkimin dhe qasjen e publikut në informacione.

1.1. Kryetarët e gjykatave dhe drejtuesit e prokurorive publike duhet të sigurojnë informacione të sakta dhe në kohë për fazat kryesore procedurale në rastet e KOK-së me interes publik, përmes zyrave për marrëdhënie me publikun.

1.2. Këshilli Gjyqësor dhe Prokuroria Publike e Republikës duhet të përcaktojnë standarde minimale për komunikimin proaktiv dhe publikimin e informacioneve në rastet e KOK-së me interes publik, duke përfshirë oraret e seancave gjyqësore, aktakuzat ose përmbledhjet e aktakuzave, vendimet e shkallës së parë dhe të apelit, si dhe informacionet mbi rezultatet përfundimtare të rasteve, duke siguruar njëkohësisht respektimin e masave mbrojtëse për privatësinë, mbrojtjen e të dhënave dhe të drejtën për gjykim të drejtë.

1.3. Këshilli për Koordinimin e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit në Institucionet Gjyqësore (Këshilli për TIK) duhet të zbatojë zgjidhje për përmirësimin e dukshmërisë dhe funksionalitetit të informacioneve kryesore për rastet në portalin gjyqësor, duke përfshirë anonimizimin e akteve gjyqësore.

1.4. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të vazhdojë të mbështesë nismat për transparencë dhe komunikim publik për gjyqtarët, prokurorët dhe personelin, duke përfshirë diskutime të strukturuar mbi çështjet e transparencës, siç janë publikimi i aktakuzave dhe i aktgjykimeve jo të formës së prerë.

Faza e zbatimit:

Zbatimi i hershëm

Treguesit e zbatimit

1.i. Përqindja e rasteve të monitoruara në të cilat informacionet kryesore procedurale – orari i seancave gjyqësore, aktakuza ose përmbledhja e aktakuzës, vendimi i shkallës së parë, vendimi i apelit dhe rezultati përfundimtar – janë publikuar brenda një afati të arsyeshëm.

1.ii. Përqindja e vendimeve të shkallës së parë të publikuara brenda një afati të arsyeshëm

1.iii. Përqindja e vendimeve të apelit të publikuara brenda një afati të arsyeshëm.

1.iv. Përqindja e vendimeve të formës së prerë të publikuara brenda një afati të arsyeshëm.

1.v. Miratimi i zgjidhjeve të teknologjisë së informacionit për automatizimin e anonimizimit të akteve gjyqësore, kërkimin e rasteve sipas emrit të të pandehurit ose emërimit të rastit dhe përditësimin e orarit të seancave gjyqësore.

1.vi. Miratimi i standardeve minimale ose i një protokolli për publikimin dhe komunikimin proaktiv në rastet e KOK-së me interes publik, duke përfshirë masat mbrojtëse për privatësinë, mbrojtjen e të dhënave, prezumimin e pafajësisë dhe të drejtat për gjykim të drejtë.

1.vii. Numri i shkëmbimeve të përvojave ndërmjet kolegëve lidhur me transparencën e akteve gjyqësore.

Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, Maqedonia e Veriut ka ndërmarrë hapa të dukshëm për përmirësimin e transparencës në rastet e KOK-së me interes publik. Gjykata Themelore Penale Shkup ka vazhduar të demonstrojë praktika krahasimisht të mira në komunikimin me publikun për zhvillimet kryesore procedurale. Në të njëjtën kohë, prokuroria publike ka publikuar rregullisht komunikata për shtyp dhe ka organizuar takime informuese për hetimet dhe aktakuzat me interes publik, duke përfshirë rastet e trajtuara nga Prokuroria Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PTHP për KOK). Përveç kësaj, Këshilli Gjyqësor dhe Prokuroria Publike e Republikës kanë miratuar strategji për transparencën, ndërsa puna e vazhdueshme për mjetet digjitale dhe anonimizimin tregon një njohje më të madhe institucionale të kërkesave operative për qasjen e publikut në informacionet gjyqësore.

Megjithatë, praktikatat e transparencës mbeten jo të njëtrajtshme dhe ende nuk janë integruar si procedura të parashikueshme në të gjithë sistemin. Publikimi dhe komunikimi vazhdojnë të varen në masë të konsiderueshme nga

praktikat e institucioneve individuale, ndërsa transparenca në shkallën e apelit mbetet e pamjaftueshme në rastet me interes publik. Për më tepër, për shkak të mungesës së burimeve financiare, gjykatat vazhdojnë të përballen me pengesa praktike që lidhen me personelin për marrëdhënie me publikun, anonimizimin, mjetet digjitale të vjetruara dhe funksionalitetin e kufizuar të kërkimit. Analiza e posaçme e thelluar e Projektit, „Transparenca e akteve juridike“, e përgatitur në vitin 2025, konfirmon gjithashtu se përdoruesit e jashtëm – duke përfshirë përfaqësuesit e shoqërisë civile, mediat dhe profesionistët juridikë – e perceptojnë qasjen në aktet gjyqësore në rastet e KOK-së të nivelit të lartë si të pjesshme, të vonuar dhe të vështirë për t'u përdorur. Prandaj, gjatë periudhës së ardhshme, institucionet duhet të përqendrohen në shndërrimin e praktikave të mira ekzistuese në standarde minimale të publikimit, në komunikim konsistent në shkallën e apelit dhe në mjete digjitale të qëndrueshme për qasjen në informacione. Në rastet e KOK-së me interes të lartë publik, transparenca përbën pjesë të infrastrukturës që mbështet besueshmërinë e sistemit të drejtësisë.

Gjetjet:

Komunikimi publik mbi fazat kryesore procedurale

Megjithëse disa gjykata kanë publikuar gjithnjë e më shumë komunikata për shtyp dhe u janë përgjigjur në kohë kërkesave për qasje në informacione, vazhdojnë të ekzistojnë dallime të konsiderueshme në cilësinë dhe konsistencën e komunikimit proaktiv në gjyqësor.

Ashtu si në periudhën e mëparshme raportuese, Gjykata Themelore Penale Shkup përgjithësisht ka ruajtur praktika të mira në informimin e publikut për fazat e rëndësishme procedurale në rastet me interes publik.¹⁰

¹⁰ Sipas Raportit Vjetor për Punën e Gjykatës Themelore Penale Shkup për vitin 2025 (në gjuhën maqedonase), gjykata publikoi gjithsej 95 komunikata për shtyp dhe organizoi një takim informues me mediat, ndërsa dha gjithashtu 69 përgjigje ndaj kërkesave të mediave për informacione përmes postës elektronike dhe gjithsej 39 përgjigje për qytetarët përmes portalit gjyqësor.

Në prill 2026, gjykata filloi praktikën e publikimit të një buletini tremujor, i cili përmban të dhëna statistikore mbi rezultatet e punës së gjykatës, përmbledhje të aktgjykimeve të rëndësishme, shpjegime juridike për publikun dhe informacione mbi nismat për transparencën gjyqësore, me qëllim përmirësimin e njohurive të publikut për punën e gjykatës (shih gjithashtu Rekomandimin 8)

Megjithatë, komunikatat për shtyp të gjykatës përqendrohen kryesisht në konfirmimin e aktakuzave, fillimin e gjykimeve ose informacionet mbi seancat e ricaktuara. Nga gjithsej 21 aktgjykime të shkallës së parë të shpallura në raste të profilit të lartë gjatë periudhës raportuese, vetëm tri u shoqëruan me komunikata për shtyp. Në katër raste të tjera, prania e mediave gjatë shpalljes publike të aktgjykimit siguroi raportimin publik, ndërsa në 14 rastet e mbetura, mungesa si e komunikatës për shtyp nga gjykata, ashtu edhe e vëmendjes së vazhdueshme mediatike, rezultoi në informim të kufizuar të publikut mbi rezultatin e procedurës (çka tregon se nevojitet ende punë lidhur me treguesin 1.i – disponueshmëria në kohë e informacioneve kryesore procedurale).

Përveç kësaj, gjatë kësaj periudhe raportuese, Projekti monitoroi pesë raste në katër gjykata më të vogla – Gjykatat Themelore në Kumanovë, Strugë, Manastir dhe Veles – të cilat përfunduan të gjitha me aktgjykime të shkallës së parë. Megjithatë, vetëm në tri nga këto pesë raste gjykatat publikuan komunikata për shtyp që shoqëronin aktgjykimet. Këta shembuj tregojnë se transparenca në fazat vendimtare të procedurës ende nuk zbatohet në mënyrë konsistente, madje a në institucionet që, në aspekte të tjera,

demonstrojnë praktika të mira (lidhur me treguesin 1.i).

Qasja në të dhëna në shkallën e apelit vazhdoi të ishte sfiduese, ashtu si në periudhën e mëparshme raportuese. Gjykata e Apelit Shkup vendosi në 16 raste të monitoruara të nivelit të lartë, por publikoi komunikata për shtyp vetëm në gjashtë prej tyre, pas vëmendjes mediatike dhe kërkesave të Projektit për informacione. Seancat publike në apel në rastet e monitoruara të KOK-së nuk njoftohen në mënyrë të rregullt. Megjithëse kalendari gjyqësor përditësohet rregullisht, identifikimi i datës dhe orës së një seance publike kërkon numrin e lëndës në apel, i cili ndryshon nga numri i lëndës në shkallën e parë. Për rrjedhojë, kur nuk publikohet komunikatë për shtyp, pjesëmarrja në seancat publike mund të jetë më e vështirë (çka tregon se nevojitet ende punë lidhur me treguesin 1.i në shkallën e apelit).

Prokuroria Publike Shtetërore ka vazhduar të publikojë komunikata për shtyp mbi hetimet dhe aktakuzat me interes publik, duke përfshirë rastet e profilit të lartë të PTHP-së për KOK, e cila gjithashtu ka ruajtur komunikimin e rregullt me mediat përmes organizimit të takimeve informuese me gazetarët, ashtu si në periudhën e mëparshme raportuese.¹¹ PTHP-ja për KOK vazhdoi praktikën e mirë të publikimit të komunikatave për shtyp dhe përmbledhjeve të aktakuzave në rastet e KOK-së, duke i publikuar ato në të gjitha 13 rastet e monitoruara në të cilat u ngritën aktakuza gjatë periudhës raportuese (çka tregon përpjekjet e vazhdueshme të prokurorisë lidhur me treguesin 1.i). Përveç kësaj, kjo prokurori organizoi 14 takime informuese me gazetarët, një praktikë e cila u prezantua dhe u zhvillua më tej gjatë kësaj periudhe raportuese.

¹¹ Sipas Raportit Vjetor për Punën e Prokurorisë Publike të Maqedonisë së Veriut për vitin 2025 (në gjuhën maqedonase), Departamenti për Marrëdhënie me Publikun publikoi 453 komunikata për shtyp dhe iu përgjigj çdo ditë kërkesave të shumta të mediave për informacione, duke ofruar informacione të rregullta, të sakta dhe në kohë mbi rastet me interes publik.

Vazhdojnë të ekzistojnë sfida ligjore dhe institucionale edhe lidhur me publikimin e aktgjykimeve jo të formës së prerë. Megjithëse korniza ligjore nuk e rregullon shprehimisht publikimin proaktiv të vendimeve jo të formës së prerë, qëndrimi juridik parimor i Gjykatës Supreme për publikimin e tyre në rastet me interes publik përbën një bazë të rëndësishme interpretimi që u mundëson gjykatave t'i publikojnë këto vendime kur është e përshtatshme, duke respektuar masat mbrojtëse për privatësinë, mbrojtjen e të dhënave, prezumimin e pafajësisë dhe të drejtat për gjykim të drejtë.¹² Megjithatë, nuk ekziston asnjë protokoll i shkruar ose udhëzim praktik që rregullon publikimin e vendimeve jo të formës së prerë, duke ia lënë secilës gjykatë të vlerësojë rast pas rasti nëse publikimi është i përshtatshëm (lidhur me treguesin 1.vi – standardet ose protokollet e miratuara). Kjo ka rezultuar në praktika jokonsistente ndërmjet gjykatave dhe nivele të ndryshme transparence në rastet me interes publik.

Gjykata Themelore Penale Shkup publikoi gjithsej nëntë aktgjykime në rastet e KOK-së gjatë periudhës qershor 2024 – shtator 2026, prej të cilave vetëm katër kishin të bënin me raste të monitoruara nga Projekti. Publikimi i rregullt pothuajse u ndërpre pas përfundimit të projektit për anonimizimin, të mbështetur nga Misioni i OSBE-së në Shkup në dhjetor 2023, i cili kishte rezultuar në publikimin e 212 aktgjykimeve në rastet e KOK-së gjatë periudhës së mëparshme raportuese. Kjo ngre shqetësime lidhur me kapacitetin institucional për të siguruar vazhdimësinë e publikimit të rregullt pa

mbështetje të jashtme. Rënia e numrit të publikimeve duket se lidhet kryesisht me kufizimet e personelit përgjegjës për anonimizimin.

Gjykata vazhdoi t'i vinte në dispozicion Projektit vendime të paanonimizuara dhe të publikonte vendime në raste të tjera me interes publik që nuk lidheshin me KOK-në, çka tregon se kapacitetet e kufizuara për anonimizim, dhe jo vetëm kufizimet e qasjes, përbënin pengesën kryesore (mangësi të rëndësishme që mbeten lidhur me treguesin 1.ii – publikimi i vendimeve të shkallës së parë).

Një mangësi e rëndësishme vazhdon të ekzistojë në shkallën e apelit. Gjykata e Apelit Shkup ende nuk ka krijuar praktika të strukturuar të komunikimit lidhur me vendimet në rastet me interes publik. Si rezultat, vendimet e rëndësishme të apelit në rastet e KOK-së shpesh mbeten të padisponueshme për publikun, përveç rasteve kur kërkohen shprehimisht, duke kufizuar transparençën lidhur me rezultatet përfundimtare të procedurave. Kërkesave të Projektit për informacione nuk u janë dhënë në mënyrë konsistente përgjigje mjaftueshëm specifike lidhur me statusin, kohën e marrjes ose publikimin e vendimeve të monitoruara, duke bërë të nevojshme kërkesa të përsëritura për informacione përpara se disa vendime të vireshin në dispozicion në faqet e internetit të gjykatave (çka tregon se nevojitet ende punë lidhur me treguesin 1.iii – publikimi i vendimeve të apelit dhe vendimeve të formës së prerë në rastet me interes publik).

¹² Qëndrimi juridik parimor i Gjykatës Supreme mbi publikimin e aktgjykimeve jo të formës së prerë në rastet me interes publik (në gjuhën maqedonase).

Kapacitetet institucionale për komunikim

Sa i përket komunikimit me publikun, praktikat ndryshojnë ndjeshëm ndërmjet gjykatave. Shumica e gjykatave vazhdojnë të mos kenë zëdhënës, gjë që cenon efektivitetin operacional të zyrave për marrëdhënie me publikun. Gjykata Themelore Penale Shkup mbetet institucioni i vetëm në rrjetin gjyqësor që ka një zyrë të mirëkrijuar dhe funksionale për marrëdhënie me publikun (bazë institucionale për treguesin 1.i). Kjo mund të shpjegojë pjesërisht nivelin jokonsistent të transparencës në Gjykatën e Apelit Shkup, e cila, si gjykata e vetme e shkallës së dytë që gjykon rastet e KOK-së, nuk ka zëdhënës të posaçëm ose një zyrë për marrëdhënie me publikun me personel të plotë për të mbështetur komunikimin në rastet me interes publik.

Si praktikë pozitive në zhvillim, në shtator 2026, Gjykata Themelore Penale Shkup organizoi një takim informues me mediat, gjatë të cilit u prezantuan zhvillimet dhe risitë aktuale në punën e gjykatës, me theks të veçantë në proceset që lidhen me digjitalizimin, përmirësimin e rrjedhës së punës dhe rritjen e efikasitetit në menaxhimin e lëndëve. Takimi përfshiu informacione mbi procedurat në vazhdim në rastet me interes publik, ndërsa gazetarëve iu dha mundësia të parashtronin pyetje shtesë.

Organizimi i komunikimit brenda prokurorisë publike vazhdon të kufizohet nga burimet e pamjaftueshme njerëzore, veçanërisht sa i përket përgatitjes në kohë të përmbledhjeve të aktakuzave në rastet komplekse të KOK-së për publikun e gjerë. Një zëdhënës i vetëm mbulon të gjitha

prokuroritë, me përjashtim të PTHP-së për KOK, ku një punonjës është përgjegjës për përgatitjen e përmbledhjeve të të gjitha aktakuzave kryesore në rastet e KOK-së.

Kjo shpesh rezulton në komunikime që përmbajnë hollësi teknike, por që nuk janë gjithmonë mjaftueshëm të kuptueshme për publikun jo të specializuar.

Si zhvillim pozitiv, aktorët kryesorë gjyqësorë kanë demonstruar angazhim të dukshëm për transparencën përmes krijimit të kornizave strategjike që synojnë rritjen e hapjes dhe llogaridhënies. Si Këshilli Gjyqësor, ashtu edhe Prokuroria Publike e Republikës kanë miratuar strategji për transparencën, të shoqëruara me plane veprimi dhe të zbatueshme për të gjitha gjykatat dhe prokuroritë.¹³ Kjo dëshmon një angazhim të përbashkët institucional për përmirësimin e transparencës, forcimin e besimit të publikut dhe promovimin e komunikimit më proaktiv dhe profesional në të gjithë sektorin e drejtësisë. Megjithatë, zbatimi i tyre është i kufizuar dhe varet në masë të madhe nga adresimi i kufizimeve ekzistuese të kapaciteteve, përkatësisht nga punësimi i zëdhënësve me orar të plotë, në vend që përgjegjësitë për komunikimin në institucionet gjyqësore t'u caktohen punonjësve si detyrë shtesë.

Gjatë periudhës raportuese, Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë vazhdoi të ofrojë trajnime mbi komunikimin publik për gjyqtarët, prokurorët dhe personelin gjyqësor. Ngritja e kapaciteteve për marrëdhënie me publikun është përfshirë në programet e saj të trajnimit të vazhdueshëm, ashtu si në periudhën e

¹³ Strategjia e Komunikimit e Këshillit Gjyqësor dhe Gjykatave 2024–2028 (në gjuhën maqedonase); dhe Strategjia e Komunikimit e Prokurorisë Publike 2026–2028 (në gjuhën maqedonase).

mëparshme raportuese, dhe parashikohet gjithashtu në Programin Vjetor të Punës për vitin 2026.¹⁴ Megjithëse këto aktivitete kontribuojnë në forcimin e kapaciteteve për komunikim, vëmendje më e madhe mund t'u kushtohet sfidave praktike të transparencës që vazhdojnë të rezultojnë në praktika të ndryshme, duke përfshirë publikimin e aktakuzave dhe të vendimeve gjyqësore jo të formës së prerë në rastet me interes publik. Shkëmbimi i mëtejshëm profesional mbi këto tema mund të mbështesë kuptimin dhe zbatimin më

konsistent të standardeve të transparencës në institucionet gjyqësore (lidhur me treguesin 1.vii). Për më tepër, nisma të tilla duhet të përfshijnë përfaqësues të mediave, me qëllim forcimin e kapaciteteve të gazetarëve dhe ndërgjegjësimin e tyre për rëndësinë e raportimit të saktë dhe të përgjegjshëm mbi rastet e KOK-së me interes publik. Një forum i përshtatshëm për shkëmbimin e ndërsjellë të praktikave ndërmjet gjyqtarëve dhe gazetarëve është Këshilli Gjyqësor për Media, i cili bashkon gjyqtarë dhe gazetarë dhe lehtëson diskutimin mbi çështje me interes të përbashkët.¹⁵

Qasja digjitale, anonimizimi dhe mundësitë e kërimit

Anonimizimi i akteve gjyqësore ende nuk është institucionalizuar përmes zgjidhjeve të qëndrueshme të financuara nga shteti. Bashkëpunimi në vazhdim ndërmjet Gjykatës Themelore Penale Shkup, Shoqatës së Gjyqtarëve dhe partnerëve të jashtëm për zhvillimin e mjeteve të automatizuara të anonimizimit dhe përmirësimin e platformave digjitale përbën një hap pozitiv (çka tregon njëfarë përparimi lidhur me treguesin 1.v – zgjidhjet për anonimizimin e automatizuar). Megjithatë, mjeti është ende në fazën e zhvillimit dhe nuk është zbatuar, që do të thotë se qëndrueshmëria afatgjatë e nismave të tilla do të varet nga mekanizmat adekuatë të mbështetjes institucionale, mirëmbajtja teknike dhe investimet e vazhdueshme. Po kështu, pavarësisht gatishmërisë së prokurorisë për t'i vënë aktakuzat në dispozicion të Projektit dhe mediave në mënyrë proaktive, burimet e kufizuara njerëzore pengojnë zbatimin në

kohë të kësaj praktike. Personeli përgjegjës për anonimizimin e dokumenteve e kryen këtë detyrë krahas detyrave të rregullta, gjë që shkakton vonesa në publikimin proaktiv të informacioneve.

Mundësitë e kërimit dhe funksionaliteti i portalit gjyqësor vazhdojnë të përbëjnë mangësi të rëndësishme që pengojnë përpjekjet për transparencë edhe të institucioneve gjyqësore më proaktive. Megjithëse oraret e seancave gjyqësore përditësohen rregullisht, sistemi nuk mundëson ndryshimin e seancave të caktuara më parë, që do të thotë se seancat e shtyra mund të mbeten të shënuara në kalendar ose ndryshimet e datave dhe orëve të seancave mund të mos pasqyrohen. Përveç kësaj, rastet gjyqësore nuk mund të ndiqen lehtësisht pa numrin e lëndës, i cili ndryshon në faza të ndryshme të procedurës, duke e vështirësuar ndjekjen e një rasti nga publiku dhe mediat gjatë

¹⁴ Programi i Punës i Akademisë për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë për vitin 2026 (në gjuhën maqedonase).

¹⁵ Faqja kryesore e Këshillit Gjyqësor për Media pranë Shoqatës së Gjyqtarëve të Maqedonisë së Veriut.

gjithë rrjedhës së tij (lidhur me treguesin 1.v – zgjidhjet e miratuara për përmirësimin e mundësive të kërkimit). Siç u përmend më sipër, Gjykata Themelore Penale Shkup i kompenson pjesërisht këto kufizime përmes komunikatave të rregullta për shtyp dhe komunikimit të përditshëm me mediat dhe Projektin, ndërsa Gjykata e Apelit Shkup zbaton praktika të krahasueshme në masë më të kufizuar, gjë që ndikon në komunikimin në kohë për rastet me interes publik.

Këshilli për TIK, në përbërjen e tij të re, me pjesëmarrje më të madhe të profesionistëve të teknologjisë së informacionit nga institucionet gjyqësore, vazhdon të ofrojë mundësi për adresimin e mangësive operative afatgjata. Duke pasur parasysh mandatin e tij për të propozuar, zhvilluar, zbatuar dhe siguruar ofrimin e zgjidhjeve të TIK-ut që synojnë rritjen e efikasitetit dhe transparencës së sistemit të drejtësisë.¹⁶ Këshilli për TIK është në pozitë të përshtatshme për të adresuar sfidat e digjitalizimit që pengojnë transparencën. Këto përfshijnë mungesën e anonimizimit të automatizuar brenda sistemeve për menaxhimin e lëndëve dhe funksionalitetin e kufizuar të kërkimit në portalin gjyqësor, të cilat ndikojnë në qasjen efektive të publikut në rastet gjyqësore dhe në mundësinë e ndjekjes së tyre (lidhur me treguesin 1.v).

Dokumenti më i fundit i Këshillit për TIK që është publikisht i disponueshëm është Raporti i tij Vjetor për vitin 2025, i cili identifikon ndërveprueshmërinë ndërmjet institucioneve gjyqësore dhe shërbimet praktike digjitale për qytetarët si prioritetet kryesore.¹⁷

Megjithëse këto prioritete janë të rëndësishme, vëmendje më e madhe duhet t'u kushtohet zgjidhjeve digjitale që rrisin dukshmërinë e punës gjyqësore në rastet me interes publik, veçanërisht duke pasur parasysh se sistemet e vjetruara të TIK-ut vazhdojnë të kufizojnë qasjen e publikut në informacionet gjyqësore.

Në përgjithësi, zhvillimet e fundit dëshmojnë njohjen gjithnjë e më të madhe të rëndësisë së transparencës dhe disa përmirësime në praktikat profesionale dhe komunikimin publik. Megjithatë, mungesa e praktikave të standardizuara, kufizimet e vazhdueshme operative, zbatimi jo i njëtrajtshëm ndërmjet institucioneve dhe çështjet e pazgjidhura ligjore dhe teknike vazhdojnë të pengojnë cilësinë dhe konsistencën e praktikave të transparencës në rastet e KOK-së me interes publik. Prandaj, rekomandimi mbetet në fazën e zbatimit të hershëm.

¹⁶ Rregullorja për Përbërjen dhe Mënyrën e Punës së Këshillit për TIK (në gjuhën maqedonase).

¹⁷ Raporti Vjetor i Këshillit për TIK për vitin 2025 (në gjuhën maqedonase).

Perceptimet e përdoruesve dhe transparencë në rastet me interes publik

Në të njëjtën kohë, përdoruesit e informacioneve gjyqësore vazhdojnë të përballen me qasje jo të njëtrajtshme në informacione për shkak të praktikave jokonsistente të komunikimit, publikimit të kufizuar të vendimeve gjyqësore dhe kapaciteteve të ndryshme institucionale. Këto mangësi vazhdojnë të ndikojnë në kuptimin nga publiku të procedurave dhe rezultateve përfundimtare në rastet me interes të konsiderueshëm publik.

Për të fituar njohuri më të thelluara mbi praktikën e transparencës, Projekti realizoi një studim të posaçëm që ndërthurte intervista cilësore me katër zëdhënës nga institucionet kryesore gjyqësore dhe një anketë me 20 përdorues të rregullt të platformave gjyqësore, të përzgjedhur nga Projekti për të përfaqësuar grupe të ndryshme përdoruesish – përfaqësues të shoqërisë civile, profesionistë të mediave, avokatë mbrojtës, profesorë të së drejtës dhe studentë. Si zëdhënësit e informacioneve gjyqësore, ashtu edhe profesionistët e anketuar, pranian rëndësishme e transparencës për forcimin e besimit të publikut dhe integritetit të informacioneve gjyqësore. Megjithatë, të anketuarit e perceptojnë transparencën e akteve gjyqësore – veçanërisht në rastet e KOK-së të nivelit të lartë – si vetëm të pjesshme dhe jokonsistente. Portalët gjyqësore konsideroheshin me vlerë të kufizuar praktike, ndërsa përdoruesit raportojnë vështirësi në qasjen në informacione në kohë, të plota dhe të kuptueshme. Ndërsa zëdhënësit theksuan angazhimin e tyre për hapje dhe përpjekjet për t'iu përgjigjur menjëherë kërkesave për informacione, veçanërisht nga mediat, ata përshkruan gjithashtu kufizimet institucionale që pengojnë zbatimin konsistent të praktikave të transparencës proaktive.

Intervistat dhe anketa identifikuan një kombinim pengesash organizative, ligjore dhe teknike që vazhdojnë të kufizojnë transparencën. Zëdhënësit theksuan mungesën e personelit të mjaftueshëm në zyrat për marrëdhënie me publikun, platformat e vjetruara të internetit dhe mungesën e mjeteve efektive të anonimizimit, duke vënë në dukje gjithashtu se përgjegjësitë për transparencën shpesh kryhen krahas detyrave të tjera, pa personel të posaçëm ose procedura të qarta operative. Të anketuarit i lidhnin këto kufizime me publikimin e vonuar ose mungesën e publikimit të vendimeve gjyqësore, informacionet jokonsistente dhe ndonjëherë kundërtënjësore, si dhe komunikimin e fragmentuar ndërmjet gjykatave dhe prokurorive.

Gjetjet treguan gjithashtu mangësi në kornizën ekzistuese ligjore dhe institucionale. Të intervistuarit e konsideronin kornizën ligjore tepër formaliste dhe me mungesë standardesh të qarta për publikimin proaktiv të informacioneve dhe komunikimin digjital. Megjithatë kërkesat formale për qasje në informacione përgjithësisht trajtohen brenda afateve ligjore, nuk ekzistojnë standarde të qarta që rregullojnë qasjen në aktet gjyqësore në rastet me interes publik, ndërsa kërkesat joformale të mediave vazhdojnë të trajtohen rast pas rasti. Të anketuarit kërkuan gjithashtu qartësi, plotësi dhe publikim më në kohë të akteve gjyqësore, duke shprehur një preferencë të qartë për komunikim të strukturuar përmes kanaleve zyrtare, si komunikatat për shtyp, buletinet dhe takimet e rregullta informuese me mediat.

Anketa tregoi më tej se përdoruesit i kushtojnë rëndësi më të madhe përmbajtjes dhe publikimit në kohë të informacioneve sesa vetë kanalit të komunikimit. Rreth 90 për qind e 20 të anketuarve e konsideronin publikimin e menjëhershëm të vendimeve gjyqësore dhe aktakuzave thelbësor për forcimin e besimit të publikut, sigurimin e llogaridhënies dhe përforcimin e integritetit të institucioneve gjyqësore. Vonesat në publikimin e vendimeve, veçanërisht të vendimeve për paraburgim, u identifikuan në mënyrë të përsëritur si faktorë që cenojnë besueshmërinë institucionale.

Anonimizimi u shfaq si një nga aspektet më të diskutueshme të transparencës. Ndërsa shumica e të anketuarve mbështesnin anonimizimin kur ai është i nevojshëm për mbrojtjen e të dhënave personale ose të prezumimit të pafajësisë, si intervistat, ashtu edhe përgjigjet në anketë, zbuluan shqetësim në rritje se anonimizimi tepër i

jerë e zvogëlon vlerën publike të informacioneve gjyqësore. Rreth një e treta e të anketuarve kundërshtonin praktikën që fshehin identitetin e të pandehurve ose rolet e funksionarëve publikë në rastet e KOK-së, duke i konsideruar qasje të tilla të dëmshme për llogaridhënien dhe besimin e publikut.

Në përgjithësi, studimi konfirmon se, pavarësisht njohjes gjithnjë e më të madhe institucionale të rëndësisë së transparencës, përdoruesit vazhdojnë të përballen me mangësi të konsiderueshme në qasjen në informacionet gjyqësore në rastet me interes publik. Gjetjet përforcojnë nevojën për publikim më konsistent të akteve gjyqësore, kapacitete më të forta institucionale për komunikim, mundësi më të mira të kërkimit digjital dhe praktika proporcionale të anonimizimit që sigurojnë një ekuilibër të përshtatshëm ndërmjet mbrojtjes së privatësisë dhe të drejtës së publikut për informim.

Vlerësimi i përgjithshëm dhe hapat e ardhshëm

Pavarësisht zhvillimeve pozitive, përfshirë miratimin e strategjive për transparencën dhe përpjekjet e vazhdueshme për përmirësimin e mjeteve digjitale dhe komunikimit publik, mungesa e praktikave të standardizuara, kufizimet e vazhdueshme operative, zbatimi jo i njëtrajtshëm ndërmjet institucioneve dhe çështjet e pazgjidhura ligjore dhe teknike

vazhdojnë të pengojnë cilësinë dhe konsistencën e praktikave të transparencës në rastet e KOK-së me interes publik. Prandaj, nevojiten përpjekje të mëtejshme për forcimin e komunikimit proaktiv, kapaciteteve institucionale për komunikim, publikimit të vendimeve gjyqësore dhe zgjidhjeve të qëndrueshme digjitale. Rrjedhimisht, rekomandimi mbetet në fazën e zbatimit të hershëm.

Të sigurohet mbrojtja institucionale e pavarësisë së gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë përmes forcimit të llogaridhënies dhe integritetit të organeve të qeverisjes së gjyqësorit dhe prokurorisë në ushtrimin e funksioneve të tyre kryesore.

2.1. Këshilli Gjyqësor dhe Këshilli i Prokurorëve Publikë duhet të forcojnë praktikën e brendshme të drejtësisë, konsistencës dhe transparencës lidhur me emërimet, avancimet dhe procedurat disiplinore, duke përfshirë shkarkimet.

2.2. Këshilli Gjyqësor dhe Këshilli i Prokurorëve Publikë duhet të krijojnë dhe zbatojnë protokolle të qarta për identifikimin, raportimin dhe reagimin publik ndaj ndërhyrjeve politike ose presioneve të papërshtatshme ndaj gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë.

Faza e zbatimit:

Zbatimi i hershëm

Treguesit e zbatimit:

2.i. Përqindja e seancave të Këshillit Gjyqësor dhe Këshillit të Prokurorëve Publikë që njoftohen paraprakisht për publikun dhe pasohen nga komunikata për shtyp të publikuara në kohë lidhur me rezultatet e tyre.

2.ii. Dokumentet e brendshme të miratuara për përmirësimin e procedurave të emërimit, avancimit dhe procedurave disiplinore.

2.iii. Zbatimi i protokolleve të miratuara për raportimin e ndërhyrjeve dhe reagimin ndaj tyre.

Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, përparimi drejt forcimit të transparencës, drejtësisë dhe llogaridhënies së organeve të qeverisjes së gjyqësorit dhe prokurorisë është përshpejtuar, veçanërisht përmes miratimit të një kornize të re ligjore dhe reformave

institucionale shoqëruese. Megjithatë, ndonëse kushtet për zbatimin e këtyre reformave janë krijuar në masë të madhe, përfshirja e tyre efektive në praktikën institucionale është ende në vazhdim dhe rezultatet konkrete mbeten për t'u parë.

Monitorimi i proceseve gjyqësore nuk ka identifikuar ndonjë model të ndërhyrjeve të drejtpërdrejta gjatë seancave gjyqësore në procedurat e monitoruara të KOK-së. Megjithatë, masat mbrojtëse në kuadër të qeverisjes së gjyqësorit dhe prokurorisë mbeten drejtpërdrejt të rëndësishme për monitorimin e proceseve gjyqësore, pasi vendimet jotransparente ose jokonsistente të organeve të qeverisjes mund të ndikojnë në vazhdimësinë e trajtimit të lëndëve, perceptimet e publikut për pavarësinë dhe mjedisin profesional në të cilin gjyqtarët dhe prokurorët trajtojnë raste politikisht të ndjeshme ose me interes të lartë publik. Prandaj, faza e ardhshme duhet të dëshmojë nëse kornizat e reja rezultojnë në praktika të parashikueshme, të arsyetuara dhe transparente të qeverisjes, duke përfshirë trajtimin e dokumentuar të ndërhyrjeve të raportuara dhe mbështetjen e dukshme institucionale për gjyqtarët dhe prokurorët e angazhuar në procedurat e ndjeshme të KOK-së.

Kjo fushë mbetet thelbësore për sigurimin e legjitimitetit institucional dhe besimit të publikut në sistemin e drejtësisë, veçanërisht në rastet e KOK-së me interes të lartë publik, ku emërimet, avancimet, procedurat disiplinore, sulmet publike ose presioni politik i perceptuar mund të

ndikojnë si në pavarësinë reale, ashtu edhe në pavarësinë e perceptuar të gjyqtarëve dhe prokurorëve.

Projekti e vlerëson transparencën, drejtësinë dhe llogaridhënien e organeve të qeverisjes përmes kombinimit të të dhënave publike, analizës juridike dhe monitorimit të mediave. Analiza e Projektit për mbulimin mediatik të rasteve të monitoruara ndjek narrativat politike dhe ndikimin e tyre të mundshëm në autonominë e gjyqësorit, përmes një metodologjie të strukturuar për identifikimin dhe vlerësimin e deklaratave publike që mund të cenojnë reputacionin e pjesëtarëve të gjyqësorit ose të perceptohen si përpjekje për të ushtruar presion të papërshtatshëm ndaj tij. Çështjet që lidhen me pavarësinë, veçanërisht sa u përket burimeve të mjaftueshme financiare dhe personelit në gjykata dhe prokurori publike, trajtohen veçmas në kuadër të Rekomandimit 6.

Gjetjet:

Reforma ligjore dhe institucionale e qeverisjes së gjyqësorit dhe prokurorisë

Duke u mbështetur në reformat e mëparshme dhe si pjesë e Agjendës së Reformave të Qeverisë, Kuvendi miratoi Ligjin e ri për Këshillin Gjyqësor në dhjetor 2025. Ligji parashikon masa të rëndësishme mbrojtëse që synojnë forcimin e transparencës, llogaridhënies dhe

vendimmarrjes së bazuar në merita, duke përfshirë kërkesa më të larta për arsyetimin e vendimeve, procedura më të qarta për përgjegjësinë disiplinore, seanca publike për zgjedhjen e anëtarëve jogjyqtarë dhe transparencë më të madhe në shkarkimin e Kryetarit të Këshillit Gjyqësor.

Ligji pasqyron në masë të madhe rekomandimet e Komisionit të Venecias dhe të Misionit të Vlerësimit nga Kolegjet të BE-së të vitit 2023, megjithëse disa rekomandime që synojnë kufizimin e mëtejshëm të ndikimit politik nuk janë përfshirë plotësisht.

Megjithëse zbatimi i plotë i tij do të varet nga miratimi i akteve të mëvonshme nënligjore, veçanërisht i Rregullores së Punës së Këshillit Gjyqësor dhe i akteve të tjera përkatëse të brendshme, korniza e re ligjore përfaqëson një hap të rëndësishëm drejt forcimit të cilësisë dhe konsistencës së praktikave të llogaridhënies dhe krijon një bazë më të fortë për emërimet, avancimet dhe procedura disiplinore transparente (përparim lidhur me treguesin 2.ii – dokumentet e brendshme të miratuara për përmirësimin e emërimeve, avancimeve dhe procedurave disiplinore).

Si një nga hapat e Agjendës së Reformave, Këshilli Gjyqësor miratoi Programin për Parandalimin dhe Monitorimin e Korrupsionit në Gjyqësor (2026–2030) dhe Planin shoqërues të Veprimit.¹⁸ Programi parashikon procedura të standardizuara dhe të bazuara në merita për emërimet, avancimet, procedurat disiplinore dhe transferimet, krahas transparencës dhe llogaridhënies më të madhe në punën e Këshillit.

Një zhvillim tjetër i rëndësishëm ishte miratimi i Ligjit të ri për Këshillin e Prokurorëve Publikë në maj 2026. Ligji vendos kritere më të qarta dhe më transparente për zgjedhjen e anëtarëve të Këshillit, forcon emërimet dhe avancimet e bazuara në merita, kërkon arsyetim të hollësishëm të vendimeve që kanë të bëjnë me prokurorët, rrit transparencën përmes seancave publike dhe detyrimeve për publikim, si dhe krijon një procedurë disiplinore dyshkallëshe me kontroll gjyqësor (lidhur me treguesin 2.i). Megjithatë, ligji i ri ende nuk i adreson plotësisht rekomandimet e Komisionit të Venecias për sigurimin e pluralizmit të mjaftueshëm në përzgjedhjen e anëtarëve jogjyqtarë. Autoritetet kanë shprehur synimin e tyre për ta ndryshuar më tej legjislacionin, me qëllim adresimin e rekomandimeve të pazbatuara. Në korrik 2026, Këshilli i Prokurorëve Publikë miratoi Rregulloren e re të Punës, ndërsa aktivitetet për hartimin e akteve të tjera nënligjore, me qëllim harmonizimin e tyre me Ligjin e ri për Këshillin e Prokurorëve Publikë, janë në vazhdim (lidhur me treguesin 2.iii).

¹⁸ Programi për Parandalimin dhe Monitorimin e Korrupsionit në Gjyqësor 2026–2030 (në gjuhën maqedonase).

Transparenca dhe llogaridhënia e organeve të qeverisjes së gjyqësorit dhe prokurorisë

Ashtu si në periudhën e mëparshme raportuese, Këshilli Gjyqësor vazhdoi të ruajë transparencën e seancave të tij, duke përfshirë prezantimin publik të gjetjeve nga vizitat monitoruese në gjykata dhe zhvillimin e aktiviteteve që synojnë forcimin e procedurave të llogaridhënies për gjyqtarët dhe kryetarët e gjykatave. Përparim u vërejt gjithashtu në komunikimin publik dhe transparencën. Këshilli Gjyqësor vazhdoi të publikojë rendet e ditës, përfundimet, vendimet dhe regjistrimet e seancave publike, ndërsa komunikatat për shtyp u bënë më të rregullta dhe më informuese (përparim i .

qëndrueshëm lidhur me treguesin 2.i – publikimi në kohë i informacioneve dhe komunikatave për shtyp lidhur me seancat). Transparenca e Këshillit të Prokurorëve Publikë gjithashtu u përmirësua, gjë që pasqyrohet në publikimin më të shpeshtë të vendimeve të arsyetuara për emërimet dhe avancimet, si dhe në nxjerrjen më të rregullt të komunikatave për shtyp. Gjatë konsultimeve me Projektin, përfaqësuesit e Këshillit theksuan se ekziston angazhim për të mundësuar transmetimin e drejtpërdrejtë të seancave të tij, ndërsa mbështetja financiare për këtë ende nuk është siguruar.

Mbrojtja e pavarësisë së gjyqtarëve dhe prokurorëve publikë

Projekti vazhdoi të monitorojë deklaratat publike të funksionarëve të zgjedhur dhe përfaqësuesve të Qeverisë që komentojnë procedurat në vazhdim ose kritikojnë gjyqtarët dhe prokurorët e përfshirë në rastet e KOK-së, gjë që ngre shqetësime për ndikim të papërshtatshëm ndaj gjyqësorit nga pushtetet e tjera. Në të paktën dhjetë nga rastet e monitoruara, Projekti identifikoi deklaratat publike dhe politike të drejtuara kundër gjyqtarëve dhe prokurorëve ose që komentonin procedurat në vazhdim të KOK-së. Të dhënat institucionale tregojnë se reagimet e të dy Këshillave ndaj deklaratave të tilla ishin jokonsistente, me disa raste në të cilat nuk ishte regjistruar asnjë reagim formal institucional.

Megjithatë, gjatë periudhës raportuese, Këshilli Gjyqësor i shtoi përpjekjet për të mbajtur një rol më proaktiv në mbrojtjen e pavarësisë së gjyqësorit dhe në reagimin ndaj rasteve të ndërhyrjes politike, duke

pasqyruar një angazhim institucional në rritje për mbrojtjen e autonomisë së gjyqësorit. Që nga fillimi i vitit 2025, Këshilli Gjyqësor publikoi pesë deklarata në përgjigje të komenteve të funksionarëve të lartë politikë dhe raportimeve mediatike që, sipas vlerësimit të tij, mund të ndikonin në pavarësinë e gjyqësorit. Në këto deklarata, Këshilli ritheksoi parimet e pavarësisë së gjyqësorit dhe ndarjes së pushteteve, theksoi se komentet e jashtme për rastet në shqyrtim mund të krijojnë presion të papërshtatshëm ndaj gjyqtarëve dhe u bëri thirrje mediave të raportojnë për procedurat gjyqësore në përputhje me standardet profesionale dhe etike. Këto ndërhyrje tregojnë se Këshilli reagoi publikisht ndaj rasteve individuale që i konsideronte shqetësuese për shkak të ndikimit të jashtëm ndaj gjyqësorit.

Në krahasim me këtë, Këshilli i Prokurorëve Publikë reagoi zyrtarisht me një deklaratë të ngjashme vetëm një herë, kur sqaroi

kompetencën e tij ligjore në përgjigje të komenteve të pushtetit ekzekutiv. Në një rast tjetër, prokurorët e PTHP-së për KOK i hodhën poshtë publikisht vetë pretendimet për presion të brendshëm dhe theksuan pavarësinë e tyre në vendimarrje.

Megjithëse monitorimi i proceseve gjyqësore nuk identifikoi raste të drejtpërdrejta të ndërhyrjes politike gjatë procedurave të monitoruara të KOK-së, mekanizmat e qartë institucionale për identifikimin dhe reagimin ndaj presionit të jashtëm të papërshtatshëm përbëjnë një masë të rëndësishme strukturore mbrojtëse për gjyqtarët dhe prokurorët që trajtojnë raste të KOK-së me interes të lartë publik. Masat e ndërmarra nga të dy institucionet gjatë periudhës raportuese tregojnë njohjen e nevojës për sistematizimin e reagimeve institucionale ndaj pretendimeve për ndërhyrje të jashtme, përmes kornizave formale që mund të sigurojnë veprim konsistent dhe të parashikueshëm.

Konkretisht, Programi i Punës së Këshillit Gjyqësor për vitin 2026 e parashih mbrojtjen e gjyqtarëve nga ndërhyrjet si një nga prioritetet e tij, ndërsa reagimi në kohë në rastet e cenimit të reputacionit dhe integritetit të gjyqtarëve është paraparë si aktivitet i veçantë në Planin e Veprimit.¹⁹

Sfidat e mbetura në zbatim

Pavarësisht këtij përparimi, mbeten sfida lidhur me zbatimin praktik të kornizës së re ligjore dhe institucionalizimin e mekanizmave për monitorimin, raportimin dhe reagimin ndaj ndërhyrjeve (lidhur me treguesin 2.iii). Megjithëse të dy Këshillat

Zbatimi efektiv i këtyre masave do të përbënte një hap të rëndësishëm drejt mbrojtjes së pavarësisë dhe integritetit të gjyqtarëve që gjykojnë raste me interes të konsiderueshëm publik, përfshirë rastet e KOK-së të nivelit të lartë, në të cilat vendimarrja mund të jetë veçanërisht e ekspozuar ndaj presionit të papërshtatshëm (bazë për treguesin 2.iii – protokollet për raportimin e ndërhyrjeve dhe reagimin ndaj tyre).

Gjatë periudhës raportuese, Këshilli i Prokurorëve Publikë ndërmori përpjekje fillestare për forcimin e kornizës institucionale për mbrojtjen e pavarësisë së prokurorëve. Pas miratimit të Rregullores për Procedurën e Sigurimit dhe Garantimit të Pavarësisë së Prokurorëve Publikë në nëntor 2025.²⁰ Këshilli themeloi një komision të posaçëm në janar 2026 për të shqyrtuar një rast të raportuar të ndërhyrjes së pretenduar. Megjithëse Këshilli përfundimisht konstatoi se nuk kishte pasur ndërhyrje, aktivizimi i këtij mekanizmi mund të konsiderohet një hap i parë i rëndësishëm drejt vënies në funksion të masave mbrojtëse për pavarësinë e prokurorëve (lidhur me treguesin 2.iii).

kanë forcuar kornizat e tyre normative dhe praktikat e transparencës publike, efektiviteti i këtyre reformave do të varet përfundimisht nga zbatimi konsistent dhe angazhimi i qëndrueshëm institucional.

¹⁹ Programi i Punës i Këshillit Gjyqësor për vitin 2026 (në gjuhën maqedonase).

²⁰ Rregullorja për Mënyrën e Zhvillimit të Procedurës për Sigurimin dhe Garantimin e Pavarësisë së Prokurorëve Publikë (në gjuhën maqedonase).

Mekanizmat fillestarë për raportimin dhe reagimin ndaj ndërhyrjeve kanë filluar të krijohen, por nevojiten përpjekje të mëtejshme për të siguruar që protokollet e qarta, të parashikueshme dhe të kuptueshme për publikun të zbatohen në mënyrë sistematike nga të dy organet e qeverisjes.

Në përgjithësi, periudha raportuese u karakterizua nga një sërë zhvillimesh ligjore dhe institucionale. Miratimi i ligjeve të reja, së bashku me përmirësimet në praktikën e transparencës dhe llogaridhënies, përfaqëson një hap të konsiderueshëm përpara në zbatimin e këtij rekomandimi. Forcimi i qeverisjes së gjyqësorit dhe prokurorisë krijon bazën institucionale për procedura efektive të KOK-së, pasi praktikën transparente dhe të përgjegjshme të qeverisjes mbështet stabilitetin institucional, konsistencën profesionale dhe besimin në institucionet e drejtësisë, duke

mundësuar njëkohësisht menaxhimin efektiv të lëndëve, vendimmarrjen në kohë dhe përmirësimin e vazhdueshëm të praktikave profesionale (Rekomandimet 5, 7 dhe 8). Monitorimi i vazhdueshëm do të jetë i nevojshëm për të vlerësuar ndikimin praktik të këtyre reformave në pavarësinë, llogaridhënien dhe besueshmërinë publike të organeve të qeverisjes së gjyqësorit dhe prokurorisë. Faza e ardhshme duhet të dëshmojë nëse këto reforma rezultojnë në praktikën të parashikueshme të qeverisjes: vendime të arsyetuara dhe transparente për emërimet, avancimet dhe procedurat disiplinore; trajtim të dokumentuar të ndërhyrjeve të raportuara; dhe mbështetje të dukshme institucionale për gjyqtarët dhe prokurorët që trajtojnë raste të ndjeshme të KOK-së.

Të forcohen praktikat institucionale dhe profesionale që mbështesin paanshmërinë e dukshme në gjykimin e rasteve të krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK), përmes arsyetimit konsistent, sjelljes profesionale, dialogut dhe trajnimit institucional.

3.1. Gjyqtarët duhet të zbatojnë në mënyrë konsistente një proces vendimmarrjeje të strukturuar dhe të arsyetuar mirë në rastet e KOK-së, duke siguruar qartësi në vlerësimin e provave, përgjigje të arsyetuara ndaj kundërshtimeve procedurale dhe arsyetim të plotë të vendimeve, përfshirë vendimet për paraburgim.

3.2. Drejtuesit e departamenteve penale në gjykata duhet të lehtësojnë vazhdimisht shkëmbime të rregullta të përvojave ndërmjet kolegëve, me qëllim promovimin e konsistencës dhe standardeve të përbashkëta në arsyetimin e vendimeve gjyqësore dhe sjelljen në sallën e gjykimit.

3.3. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të sigurojë që paanshmëria gjyqësore të përfshihet në trajnimet për rastet e KOK-së, të mbështetura në planifikimin sipas nevojave dhe ndjekjen e rezultateve të matshme.

Faza e zbatimit:

Treguesit e zbatimit

3.i. Përqindja e aktgjyqimeve të shkallës së parë në rastet e monitoruara që përmbajnë arsyetim të strukturuar lidhur me çështjet procedurale dhe provat (bazuar në një kampion rastesh).

3.ii. Përqindja e rasteve në të cilat vendimet për vazhdimin e paraburgimit gjatë fazës së gjykimit janë arsyetuar në mënyrë të mjaftueshme dhe adekuate.

3.iii. Hartimi i përfundimeve lidhur me paanshmërinë në trajtimin e rasteve të KOK-së përmes diskutimeve të rregullta ndërmjet kolegëve dhe takimeve të punës.

3.iv. Përqindja e gjyqtarëve që trajtojnë raste të KOK-së dhe marrin pjesë çdo vit në të paktën një aktivitet (trajnim ose forum për shkëmbimin e përvojave ndërmjet kolegëve) që synon forcimin e paanshmërisë.

3.v. Përqindja e seancave të monitoruara në të cilat nuk janë vërejtur shqetësime lidhur me trajtimin e ndryshëm të palëve, sjelljen e gjyqtarëve ose përshtypjen e njëanshmërisë.

Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, procedurat e monitoruara të KOK-së përgjithësisht kanë treguar respektim të vazhdueshëm të standardeve themelore të gjykimit të drejtë. Vëmendja institucionale ndaj etikës gjyqësore, integritetit, sjelljes në sallën e gjykimit dhe drejtësisë procedurale ka vazhduar gjithashtu përmes aktiviteteve trajnuese të Akademisë dhe nismave për zhvillim profesional. Megjithatë, zbatimi ende nuk mund të vlerësohet si plotësisht funksional, pasi masat e dukshme mbrojtëse të gjykimit të paanshëm nuk zbatohen në mënyrë konsistente në praktikë: arsyetimi i vendimeve për kundërshtimet procedurale dhe çështjet e provave mbetet jo i njëtrajtshëm, vendimet e shpallura gojarisht nuk shoqërohen gjithmonë me shpjegim të mjaftueshëm juridik, arsyetimi nuk zhvillohet gjithmonë më tej në aktgjykimet me shkrim dhe mekanizmat e rregullt për shkëmbimin e përvojave ndërmjet kolegëve, me qëllim dokumentimin e standardeve të përbashkëta në gjykimin e rasteve të KOK-së, mbeten të pazhvilluar mjaftueshëm. Për më tepër, vendimet për caktimin e masës së

paraburgimit ende kërkojnë arsyetim më të hollësishëm të bazave ligjore dhe individualizim më të madh. Prandaj, faza e ardhshme duhet të përqendrohet në shndërrimin e trajnimeve dhe ndërgjegjësimit profesional në praktikë të rregullt gjyqësore, veçanërisht përmes arsyetimit më të qartë të vendimeve procedurale dhe atyre që lidhen me provat, trajtimit konsistent të kundërshtimeve të palëve dhe dialogut të strukturuar ndërmjet gjyqtarëve mbi praktikën e gjykimit të drejtë në rastet komplekse të KOK-së.

Gjetjet në kuadër të këtij rekomandimi bazohen në monitorimin e proceseve gjyqësore, analizën e posaçme të thelluar mbi ligjshmërinë dhe pranueshmërinë e provave, analizat e vendimeve për masat e paraburgimit, si dhe në shqyrtimin e trajnimeve dhe diskutimeve me profesionistët juridikë të organizuara nga institucionet përkatëse shtetërore mbi çështjet që lidhen me të drejtën për gjykim të drejtë.

Gjetjet:

Ndryshe nga periudha e mëparshme raportuese, monitorimi nuk identifikoi sjellje sistematike që ngrinin shqetësime lidhur me paanshmërinë gjyqësore në procedurat e monitoruara të KOK-së. Projekti vërejti se gjyqtarët e shkallës së parë vazhduan përpjekjet për të siguruar respektimin e standardeve ndërkombëtare të gjykit të drejtë në sallën e gjykit dhe se gjatë periudhës raportuese u identifikuan vetëm disa shembuj të izoluar të shqetësimeve procedurale. Në shumicën e këtyre rasteve u ndërmorën masa të

përshtatshme korrigjuese, prandaj ato nuk përbëjnë probleme sistematike (çka tregon përparim lidhur me treguesin 3.ii – rastet pa shkelje të së drejtës për gjykim të drejtë).

Periudha aktuale raportuese nuk tregoi përsëritje të problemeve të mëparshme që ndikonin në drejtësinë e përgjithshme të procedurave, përfshirë shqetësimet lidhur me praninë e pandërprerë të trupit gjykues gjatë gjykimeve, mundësinë e palëve për të ushtruar në mënyrë efektive të drejtat e tyre procedurale dhe shpalljen publike të aktgjykimeve.

Arsyetimi i vendimeve procedurale dhe përshtypja e paanshmërisë

Fusha në të cilën nevojiten ende përmirësime lidhet me trajtimin e kundërshtimeve procedurale gjatë shqyrtimit gjyqësor dhe cilësinë e arsyetimit të vendimeve të trupit gjykues. Në disa raste, kundërshtimeve procedurale nuk dukej se u ishte kushtuar shqyrtimi dhe arsyetimi në përpjesëtim me rëndësinë e tyre për procedurën.

Edhe kur nuk vërehet ndonjë model i njëanshmërisë, përshtypja e paanshmërisë në këtë kuptim varet edhe nga mënyra se si gjyqtarët i arsyetojnë, i shpjegojnë dhe i trajtojnë kundërshtimet procedurale. Në rastet komplekse dhe ato me interes të lartë publik, palët dhe publiku duhet të jenë në gjendje të kuptojnë përse kundërshtimet procedurale pranohen ose refuzohen, përse provat pranohen ose përjashtohen dhe përse paraburgimi ose masat e tjera kufizuese vazhdojnë të jenë të justifikuar. Kur vendime të tilla shpallen gojari me arsyetim të kufizuar, ose kur arsyetimi nuk pasqyrohet më pas në aktgjykimin me shkrim, problemi nuk lidhet vetëm me

cilësinë e hartimit të vendimit. Kjo ndikon gjithashtu në transparencën, mundësinë e kundërshtimit efektiv, barazinë e armëve dhe përshtypjen e një gjykimi të paanshëm. Ndonëse arsyetimi gjithëpërfshirës në vendimin përfundimtar ka rëndësi të barabartë, në mos më të madhe, kjo çështje trajtohet hollësisht në kuadër të Rekomandimit 8.

Në vijim të kësaj, Projekti realizoi një analizë të posaçme të thelluar mbi ligjshmërinë dhe pranueshmërinë e provave, bazuar në shqyrtimin e vendimeve procedurale në rastet e monitoruara. Kjo fushë procedurale ofron një këndvështrim konkret për vlerësimin e drejtësisë së procedurës gjyqësore, transparencës dhe konsistencës së praktikës.²¹

Projekti konstatoi se gjyqtarët e trajtuan çështjen e pranueshmërisë së provave në më shumë se gjysmën e rasteve të monitoruara, mbi baza të ndryshme, përfshirë ligjshmërinë, autenticitetin, besueshmërinë dhe rëndësinë e tyre për

Analiza e thelluar u realizua në vitin 2025 dhe u përditësua në vitin 2026. Gjetjet në këtë pjesë bëjnë dallimin ndërmjet vendimeve procedurale të marra gjatë periudhës së mëparshme raportuese dhe vendimeve të marra gjatë kësaj periudhe raportuese.

çështjen. Kjo përfshinte gjithashtu kundërshtime thelbësore lidhur me deklaratat përkatëse të dëshmitarëve. Numri i përgjithshëm i vendimeve procedurale të shqyrtuara ishte 54, prej të cilave 18 u morën gjatë kësaj periudhe raportuese.

Në vendimet e marra gjatë periudhës së mëparshme raportuese, provat përkatëse u kundërshtuan kryesisht nga mbrojtja (24 nga 36 raste). Megjithatë, provat u shpallën të papranueshme vetëm në dy nga këto 24 raste. Në krahasim me këtë, prokuroria arriti përjashtimin e provave në tri nga tetë rastet në të cilat kundërshtoi pranueshmërinë e tyre, ndërsa gjyqtarët përjashtuan prova sipas detyrës zyrtare në katër raste. Këto të dhëna mund të pasqyrojnë dallime në efektivitetin e argumenteve të paraqitura nga palët ose ndryshime në qasjet gjyqësore gjatë vlerësimit të kundërshtimeve për pranueshmërinë e provave.

Statistika të ngjashme u vërejtën edhe në bazë të analizës së vendimeve të marra gjatë kësaj periudhe raportuese. Mbrojtja kundërshtoi pranueshmërinë e provave në

nëntë raste, ndërsa gjykata i shpalli provat të papranueshme vetëm në një rast. Në të kundërt, prokuroria kërkoi me sukses përjashtimin e provave në tri nga gjashtë rastet në të cilat paraqiti kundërshtime të tilla, ndërsa gjyqtari përjashtoi prova sipas detyrës zyrtare në tri raste.

Megjithatë, vendimet e fundit ilustrojnë një qasje përgjithësisht më të ekuilibruar ndaj vendimmarrjes për pranueshmërinë e provave. Gjyqtarët gjithnjë e më shumë kërkuan si nga prokuroria, ashtu edhe nga mbrojtja, të argumentonin rëndësinë për çështjen të provave që synonin të paraqisnin, duke u larguar nga praktika e mëparshme e dhënies së një peshe më të madhe provave të prokurorisë vetëm për faktin se ato kishin kaluar fazën e shqyrtimit të aktakuzës. Meqenëse legjislacioni kombëtar kërkon që gjykatat, në fazën e shqyrtimit të aktakuzës, të vlerësojnë vetëm ligjshmërinë dhe jo rëndësinë e provave për çështjen, ky zhvillim pasqyron zbatimin më konsistent të standardeve të pranueshmërisë së provave ndaj të dyja palëve.²²

Arsyetimi gojor

Ky ndryshim pasqyrohet, deri në njëfarë mase, edhe në arsyetimin e vendimeve për pranueshmërinë e provave. Në vendimet e mëparshme, gjyqtarët vendosën gojarisht gjatë seancave në 18 nga 36 vendimet procedurale të shqyrtuara, shpesh duke dhënë arsye të kufizuara dhe duke iu referuar pak dispozitave ligjore të zbatueshme ose praktikës gjyqësore përkatëse. Në disa raste, ky arsyetim nuk u zhvillua më tej në vendimin përfundimtar.

Në të kundërt, vendimet me shkrim, të përfshira zakonisht në aktgjykime, kishin më shumë gjasa të përmbanin arsyetim të qartë, adekuat dhe të strukturuar.

Gjatë periudhës aktuale raportuese, gjyqtarët vendosën gojarisht për pranueshmërinë e provave në 16 nga 18 rastet e vëzhguara, me disa përmirësime të evidentuara. Në veçanti, disa gjyqtarë dhanë vendime gojore të arsyetuara mirë

²² Neni 336, paragrafi (4), i Ligjit për Procedurën Penale (LPP), Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 150/201; 100/2012; 142/2016; 198/2018.

gjatë seancave, duke shpjeguar bazën ligjore të vendimeve të tyre, megjithëse nuk nxorën vendime të veçanta me shkrim. Mbetet për t'u parë nëse dhe në çfarë mënyre arsyetimi i vendimeve të tjera gojore do të zhvillohet më tej në aktgjykimet e ardhshme me shkrim.

Megjithatë, vazhdojnë të ekzistojnë mospërputhje në praktikën gjyqësore. Këto dallime ndikojnë në transparencën e vendimmarrjes, kufizojnë mundësinë e palëve për t'i kundërshtuar vendimet në mënyrë efektive dhe mund të dobësojnë zbatimin praktik të garancive të gjykimit të drejtë. Ndërsa disa vendime kanë të bëjnë me çështje procedurale me rëndësi të kufizuar, të tjera trajtojnë çështje me rëndësi të konsiderueshme, përfshirë kundërshtimet ndaj pyetjeve që u parashtrohen dëshmitarëve ose çështje të tjera që lidhen me provat dhe që mund të ndikojnë ndjeshëm në rrjedhën e procedurës. Edhe kur kundërshtime të tilla nuk lidhen me autenticitetin ose besueshmërinë e vetë provave, ato mund të kenë ndikim të konsiderueshëm në drejtësinë e procesit të administrimit të provave. Në raste të tilla, arsyetimi më i hollësishëm është thelbësor për të dëshmuar se gjykata i ka shqyrtuar siç duhet argumentet e palëve, për të lehtësuar kontrollin në apel dhe për të forcuar besimin në drejtësinë dhe transparencën e vendimmarrjes gjyqësore.

Arsyetimi i vendimeve për paraburgim

Masa e paraburgimit u përdor gjatë gjykimit në 35 për qind të rasteve të monitoruara, kryesisht në rastet e krimit të organizuar (87 për qind) dhe më rrallë në rastet e korrupsionit (20 për qind)²³

Për më tepër, në dy prej rasteve, gjykata e shtyu vendimmarrjen për pranueshmërinë e provave deri pas paraqitjes së tyre. Ndryshe nga kundërshtimet ndaj dëshmive të dëshmitarëve, të cilat mund të kërkojnë vlerësim në dritën e përgjigjeve të dëshmitarit, kundërshtimet në këto raste lidheshin me autenticitetin dhe besueshmërinë e provave dhe mund të ishin zgjidhur paraprakisht.

Në përgjithësi, megjithëse disa vendime dëshmuar një qasje konsistente dhe të arsyetuar mirë ndaj çështjeve që lidhen me provat, praktika gjyqësore mbetet jo e njëtrajtshme ndërmjet rasteve. Konsistenca më e madhe në arsyetimin e vendimeve procedurale, pavarësisht nëse ato shpallen gojarisht apo jepen me shkrim, do të rriste transparencën, do të forconte sigurinë juridike dhe do të përforconte besimin e publikut në administrimin e paanshëm të drejtësisë. Në këtë drejtim, shkëmbimet e rregullta profesionale ndërmjet gjyqtarëve brenda departamenteve penale mund të nxisin zhvillimin e standardeve të përbashkëta për arsyetimin e vendimeve procedurale dhe praktikën në sallën e gjykimit, duke kontribuar në konsistencë më të madhe në vendimmarrjen për çështjet që lidhen me provat (lidhur me treguesin 3.iii – përfundimet e hartuara përmes diskutimeve ndërmjet kolegëve).

Megjithëse Projekti nuk analizoi një numër të madh vendimesh për caktimin ose vazhdimin e masës së paraburgimit, për shkak të disponueshmërisë së tyre të kufizuar, një shembull i rëndësishëm kishte të bënte me një rast korrupsioni.

²³ Masa e paraburgimit u zbatua ndaj 97 të pandehurve, nga gjithsej 484 të pandehur në rastet e monitoruara.

të profilit të lartë, në të cilin paraburgimi u vazhdua në mënyrë të përsëritur për disa të pandehur mbi njërën prej bazave të parashikuara me ligj, përkatësisht rrezikun e arratisjes. Analiza identifikoi disa mangësi në arsyetimin e dhënë nga gjykata.

Vendimet mbështeteshin kryesisht në peshën e akuzave dhe ashpërsinë e dënimit të mundshëm për të përcaktuar ekzistencën e rrezikut të arratisjes, pa identifikuar rrethana konkrete dhe individuale ose pa shpjeguar në mënyrë adekuate përse masat më pak kufizuese ishin të pamjaftueshme. Gjatë kohës që të pandehurit ndodheshin në paraburgim, gjykata zhvilloi 18 seanca produktive gjatë dhjetë muajve, me një mesatare prej rreth 1,8 seancash produktive në muaj. Masa e paraburgimit vetëm kohët e fundit u zëvendësua me garanci, pasi kishte skaduar afati maksimal prej një viti i paraburgimit pas ngritjes së aktakuzës, i parashikuar me ligj për veprën penale në fjalë.

Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut (GJEDNJ) ka përcaktuar se rreziku i arratisjes nuk mund të prezumohet vetëm mbi bazën e peshës së akuzave ose dënimit të mundshëm, por duhet të mbështetet në rrethana konkrete dhe individuale, ndërsa gjykatat duhet të shqyrtojnë edhe alternativat më pak kufizuese ndaj paraburgimit.²⁴

Përdorimi i arsyetimit identik dhe përsëritës, me formulime të përgjithshme dhe standarde, në vendimet për vazhdimin e paraburgimit, pa vlerësuar ndryshimet në rrethanat personale të secilit të pandehur dhe nëse vazhdimi i paraburgimit mbetet i

justifikuar pavarësisht kalimit të kohës, është i papajtueshëm me këto kërkesa. Edhe legjislacioni kombëtar është në përputhje me këtë qasje, pasi kërkon jo vetëm ekzistencën e dyshimit të bazuar se i akuzuari ka kryer një vepër penale, por edhe rrethana shtesë që tregojnë rrezikun e arratisjes.²⁵

Këto gjetje theksojnë rëndësinë e sigurimit që gjyqtarët të japin në mënyrë konsistente arsyetim të strukturuar, të qartë dhe të individualizuar në vendimet për paraburgim, veçanërisht duke pasur parasysh ndikimin e konsiderueshëm të këtyre vendimeve në të drejtat themelore, si dhe rëndësinë e mbështetjes së vazhdueshme të gjyqtarëve në këtë drejtim. Kjo është veçanërisht e rëndësishme nga këndvështrimi i transparencës, pasi rezultatet e anketës së realizuar në kuadër të analizës së thelluar mbi transparencën (shih Rekomandimin 1) përfshinin disa komente që identifikonin mospublikimin e vendimeve për paraburgim si një mangësi të vazhdueshme në transparencë. Të anketuarit theksuan se edhe vendimet e formës së prerë për paraburgim në rastet e KOK-së të profilit të lartë shpesh nuk janë të disponueshme për publikun, duke kufizuar mbikëqyrjen publike të arsyetimit të këtyre vendimeve dhe drejtësisë së procedurës përkatëse. Kur vendimet për paraburgim shpallen gojarisht, nevoja për shpjegime të qarta, gjithëpërfshirëse dhe të arsyetuara mirë është edhe më e madhe, pasi mungesa e një vendimi me shkrim të disponueshëm për publikun e rrit më tej rëndësinë e arsyetimit gjyqësor transparent dhe të mjaftueshëm (lidhur me treguesit 3.ii deri në 3.v).

²⁴ Shih *Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, kërkesa nr. 28169/08, §§ 55–64, 28 tetor 2010; *Miladinov and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, kërkesat nr. 46398/09, 50570/09 dhe 50576/09, §§ 45–58, 24 prill 2014; *Janakieski v. North Macedonia*, kërkesat nr. 57325/19 dhe 16291/20, §§ 75–84, 14 nëntor 2023; dhe *Jovanov v. North Macedonia*, kërkesat nr. 22738/20 dhe 35558/20, §§ 13–15, 7 korrik 2026.

²⁵ Neni 165 i Ligjit për Procedurën Penale (LPP), *Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut*, nr. 150/2010; 100/2012; 142/2016; 198/2018.

Shkëmbimi i përvojave ndërmjet kolegëve dhe trajnimit

Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë vazhdon të përfshijë në programin e saj mësimor tema që lidhen me integritetin, etikën, sjelljen në sallën e gjykimit dhe drejtësinë procedurale, duke mbështetur kështu promovimin e standardeve profesionale të rëndësishme për gjykimin e paanshëm të rasteve të KOK-së. Aktivitetet e saj të vitit 2026, të realizuara me mbështetjen e Misionit të OSBE-së në Shkup, si trajnimet mbi praktikën përkatëse gjyqësore të GJEDNJ-së, etikën gjyqësore dhe promovimin e Politikës së Integritetit për Gjykatat, ilustrojnë më tej vëmendjen e vazhdueshme institucionale ndaj integritetit gjyqësor, transparencës dhe standardeve të gjykimit të drejtë (lidhur me treguesin 3.iv – përqindja e gjyqtarëve që marrin pjesë në trajnime dhe/ose forume për shkëmbimin e përvojave ndërmjet kolegëve).

Megjithatë, vazhdon të ekzistojë nevoja për planifikim më të strukturuar, të bazuar në nevoja, dhe për ndjekje sistematike të rezultateve. Në veçanti, kërkohet vendosja e mekanizmave të vlerësimit për të matur ndikimin e trajnimeve në konsistencën e arsytimit gjyqësor, trajtimin e kundërshtimeve procedurale dhe zbatimin e dukshëm të standardeve të paanshmërisë në procedurat e KOK-së.

Për më tepër, megjithëse disa nisma për shkëmbimin e përvojave vazhdojnë të zhvillohen përmes forumeve dhe aktiviteteve të organizuara nga aktorë të jashtëm, mekanizmat institucionalë për shkëmbime të rregullta ndërmjet kolegëve brenda departamenteve gjyqësore mbeten të pazhvilluar mjaftueshëm.

Mekanizmat për diskutimin e standardeve të praktikës, dokumentimin e përfundimeve të përbashkëta dhe promovimin e konsistencës më të madhe në arsytimin gjyqësor dhe sjelljen në sallën e gjykimit në rastet e KOK-së ende nuk janë integruar në mënyrë sistematike në gjyqësor (çka tregon se nevojitet punë e mëtejshme lidhur me treguesin 3.iii).

Në përmbledhje, përqendrimi i vazhdueshëm në vendimarrjen e arsytuar mirë, trajtimin transparent të kundërshtimeve procedurale, dialogun e qëndrueshëm profesional dhe të nxënit institucional do të jetë thelbësor për forcimin si të përshtypjes së paanshmërisë, ashtu edhe të paanshmërisë reale në gjykimin e rasteve të KOK-së. Aktivitetet e fundit trajnuese dhe ndërgjegjësuere të organizuara nga Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë dëshmojnë vëmendjen e vazhdueshme institucionale ndaj integritetit dhe etikës gjyqësore. Megjithatë, nevojiten përpjekje të mëtejshme për të siguruar që këto nisma të shndërrohen në praktikë konsistente në sallën e gjykimit dhe në zhvillimin e standardeve të përbashkëta ndërmjet gjyqtarëve që gjykojnë raste të KOK-së, duke çuar në institucionalizimin dhe funksionalizimin e tyre të plotë. Masa të tilla janë thelbësore jo vetëm për sigurimin e cilësisë juridike dhe drejtësisë së procedurave, por edhe për forcimin e besimit të publikut në paanshmërinë dhe besueshmërinë e sistemit të drejtësisë.

4

Rekomandimi

Të institucionalizohet ndjekja e besueshme, e qëndrueshme, e detajuar dhe ndërvepruese e rasteve të krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK) të nivelit të lartë, për të mbështetur menaxhimin e rrjedhës së lëndëve, identifikimin e shkaqeve të vonesave, planifikimin e burimeve dhe hartimin e politikave të bazuara në të dhëna lidhur me efikasitetin.

4.1. Kryetarët e gjykatave dhe Prokurori Publik Shtetëror duhet të sigurojnë:

- (a) Përdorimin konsistent të sistemeve për menaxhimin e lëndëve si mjete për matjen dhe menaxhimin e efikasitetit në rastet e KOK-së;
- (b) Futjen e rregullt të të dhënave në Platformën për Evidentimin e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (OCCTR), për të siguruar përputhshmërinë e të dhënave statistikore me sistemet për menaxhimin e lëndëve;
- (c) Zbatimin e protokolleve të standardizuara dhe trajnimin e detyrueshëm e të specializuar të personelit, për të siguruar futjen e saktë dhe konsistente të të dhënave.

Faza e zbatimit:

Zbatimi i hershëm

Treguesit e zbatimit

4.i. Përqindja e gjykatave dhe prokurorive që trajtojnë raste të KOK-së të nivelit të lartë dhe që përdorin sistemin për menaxhimin e lëndëve për qëllime statistikore.

4.ii. Përqindja e gjykatave dhe prokurorive që sigurojnë futjen e rregullt të të dhënave në platformën OCCTR.

4.iii. Protokollet e brendshme të hartuara për futjen e të dhënave.

4.iv. Numri dhe përqindja e gjykatave dhe prokurorive përkatëse me personel të caktuar përgjegjës për futjen, verifikimin dhe raportimin e të dhënave mbi rastet e KOK-së të nivelit të lartë.

Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, Maqedonia e Veriut ka ndërmarrë disa nisma që lidhen me ndjekjen sistematike të rasteve të KOK-së të nivelit të lartë, duke përfshirë përdorimin e vazhdueshëm të sistemeve ekzistuese për menaxhimin e lëndëve në gjykata dhe prokurori, angazhimin në Platformën Elektronike për Mbledhjen e të Dhënave mbi Rezultatet në Fushën Penale të Vendeve të Zgjerimit – Platforma për Evidentimin e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (në vijim: platforma OCCTR), përmirësimin e vazhdueshëm të bazës së të dhënave AKStats dhe vëmendjen e ripërtërirë ndaj ndërveprueshmërisë në kuadër të reformave të planifikuara të sistemeve për menaxhimin e lëndëve. Këto zhvillime tregojnë një njohje gjithnjë e më të madhe institucionale se të dhënat e besueshme dhe të detajuara janë të nevojshme jo vetëm për raportimin e jashtëm, por edhe për menaxhimin e

procedurave komplekse të KOK-së, identifikimin e modeleve të vonësive dhe planifikimin e burimeve.

Megjithatë, zbatimi ende nuk mund të vlerësohet si plotësisht funksional, pasi mjetet për ndjekjen e lëndëve nuk përdoren në mënyrë konsistente në të gjitha gjykatat dhe prokuroritë përkatëse për monitorimin e rezultateve të punës dhe menaxhimin e rrjedhës së lëndëve. Sistemet ekzistuese për menaxhimin e lëndëve dhe platforma OCCTR ende nuk përdoren në mënyrë konsistente për qëllime statistikore dhe të monitorimit të rezultateve të punës, ndërsa protokollet e brendshme, përgjegjësitë e posaçme për futjen e të dhënave dhe mekanizmat e koordinimit ndërinstitutional kërkojnë institucionalizim të mëtejshëm. Si rezultat, mbetet shumë punë për të siguruar mbledhjen e besueshme, gjithëpërfshirëse dhe të harmonizuar të të dhënave, e cila mund të mbështesë hartimin e politikave të

bazuara në prova dhe përmbushjen e kërkesave të raportimit të BE-së. Prandaj, faza e ardhshme duhet të përqendrohet në shndërrimin e bazave ekzistuese të të dhënave dhe detyrimeve të raportimit në mjete të rregullta menaxhimi, të afta të identifikojnë se ku ndodhin vonesat,

Gjetjet:

Nevoja për ndjekje sistematike lidhet drejtpërdrejt me gjetjet e monitorimit të proceseve gjyqësore mbi shtyrjet e përsëritura dhe ecurinë e fragmentuar të lëndëve. Monitorimi ka identifikuar shtyrje që lidhen me mungesën e palëve ose gjyqtarëve, kufizimet në disponueshmërinë e sallave të gjykimit dhe hapësirave, si dhe faktorë të tjerë organizativë. Këto çështje nuk mund të adresohen vetëm përmes masave të përgjithshme për rritjen e efikasitetit; ato kërkojnë të dhëna të detajuara, të besueshme dhe të përdorura rregullisht mbi rrjedhën e lëndëve, të cilat mundësojnë identifikimin e vendeve ku ndodhin vonesat, aktorëve ose rrethanave që kontribuojnë në to, si dhe masave menaxheriale ose të burimeve që nevojiten.

Për më tepër, vlera e sistemeve për ndjekjen e lëndëve për procesin e reformave nuk varet vetëm nga fakti nëse të dhënat futen në sistem, por edhe nga fakti nëse kryetarët e gjykatave, drejtuesit e prokurorive dhe organet e qeverisjes i përdorin ato për të identifikuar pengesat, për të ndërmarrë masa pasuese dhe për të arsyetuar masat lidhur me burimet ose organizimin.

Përparimi drejt ndjekjes sistematike të rasteve të KOK-së të nivelit të lartë, të bazuar në të dhëna, mbetet i kufizuar.

përse shtyhen seancat, si kalojnë lëndët nga një shkallë gjyqësore në tjetrën dhe cilat masa operative ose të personelit nevojiten për përmirësimin e trajtimit të rasteve të KOK-së të nivelit të lartë.

Megjithëse janë ndërmarrë disa hapa fillestarë, institucionalizimi i këtij funksioni është ende në fazë të hershme dhe vazhdojnë të ekzistojnë mangësi thelbësore në përdorimin e të dhënave dhe koordinimin institucional (nevojiten përpjekje shtesë lidhur me treguesin 4.ii – përdorimi i platformës OCCTR në gjykata dhe prokurori).

Në të njëjtën kohë, përpjekjet e fundit të institucioneve përkatëse gjyqësore për të përmirësuar komunikimin, shkëmbimin e informacioneve dhe koordinimin e detyrimeve të raportimit tregojnë ndërgjegjësim në rritje për rëndësinë e mekanizmave të besueshëm për ndjekjen e lëndëve. Nisma të tilla koordinimi janë inkurajuese dhe duhet të forcohen më tej, të formalizohen dhe të institucionalizohen si praktikë e rregullt ndërmjet gjykatave, prokurorive dhe palëve të tjera përkatëse, për të siguruar konsistencën, qëndrueshmërinë dhe saktësinë e mbledhjes dhe raportimit të të dhënave.

Projekti tashmë e ka identifikuar nevojën për evidencë konsistente, gjithëpërfshirëse dhe të përditësuar të rezultateve si prioritet thelbësor për institucionet gjyqësore, me qëllim sigurimin e efektivitetit dhe efikasitetit të përpjekjeve për luftimin e KOK-së.

Pa të dhëna të besueshme, rezultatet e punës së institucioneve gjyqësore nuk mund të vlerësohen siç duhet, ndërsa shpërndarja e burimeve mbetet reaktive dhe jo strategjike. Për tejkalimin e kësaj sfide nevojiten mekanizma të rregullt dhe të strukturuar monitorimi.

Platforma OCCTR ofron një mekanizëm të rëndësishëm për mbledhjen dhe analizimin sistematik të të dhënave mbi rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit të nivelit të lartë në të gjithë rajonin. Në këtë kontekst, është thelbësore që kryetarët e gjykatave dhe Prokurori Publik i Shtetit të marrin rol udhëheqës në sigurimin e futjes së rregullt dhe gjithëpërfshirëse të të dhënave në këtë platformë. Përdorimi më i gjerë dhe më sistematik i platformës do të forconte aftësinë e institucioneve vendase për të monitoruar ecurinë e rasteve të KOK-së të nivelit të lartë, për të identifikuar pengesat dhe për të planifikuar masat operative, duke mbështetur njëkohësisht detyrimet e raportimit rajonal dhe ato që lidhen me BE-në (lidhur me treguesin 4.i).

Përveç kësaj, institucionet gjyqësore duhet të përmirësojnë përdorimin dhe integrimin e bazave ekzistuese kombëtare të të dhënave, si Sistemi Informativ për Menaxhimin e Automatizuar të Lëndëve Gjyqësore (SIMALGJ-AKMIS)) dhe sistemet për menaxhimin e lëndëve që administrohen nga prokuroria publike, për të siguruar që të dhënat kombëtare të mbështesin si menaxhimin e brendshëm, ashtu edhe detyrimet e raportimit ndaj BE-së. Vetëm me të dhëna të sakta, të detajuara dhe të disponueshme në kohë, institucionet gjyqësore mund të vlerësojnë siç duhet rezultatet e lëndëve, të identifikojnë

vonesat ose joefikasitetin dhe të planifikojnë reforma të synuara (lidhur me treguesin 4.ii – përdorimi i një sistemi funksional për menaxhimin e lëndëve për qëllime statistikore në rastet e KOK-së).

Përparim inkurajues është vërejtur përmes përmirësimit të vazhdueshëm të bazës kombëtare të të dhënave „AK Stats“, e cila administrohet nga Ministria e Drejtësisë me mbështetje financiare nga Programi IPA III i BE-së. Pasi të bëhet funksionale, kjo platformë e përmirësuar ka potencialin të mbështesë hartimin e politikave dhe planifikimin strategjik më të bazuar në prova në të gjithë sektorin e drejtësisë. Autoritetet e përfshira në zhvillimin e saj duhet gjithashtu të sigurojnë që, kur është e përshtatshme, baza e të dhënave dhe rezultatet e saj të jenë të qasshme për publikun e gjerë, përfshirë komunitetin akademik dhe studiuesit, duke lehtësuar kështu analizën e pavarur, debatin publik të informuar dhe hartimin e rekomandimeve të politikave që mund të kontribuojnë në forcimin e mëtejshëm të sistemit kombëtar të drejtësisë.

Kjo çështje pritet të marrë rëndësi edhe më të madhe gjatë periudhës së ardhshme, pasi Agjenda e Reformave parasheh vendosjen në përdorim të sistemeve të përditësuara ose krejtësisht të reja për menaxhimin e lëndëve në gjyqësor. Investimet e planifikuara në sisteme të reja ose të përmirësuara për menaxhimin e lëndëve e bëjnë veçanërisht të rëndësishme përfshirjen e përdoruesve nga gjykatat dhe prokuroritë në projektimin e sistemeve, si dhe trajtimin e kërkesave për ndërveprueshmëri që në fillim. Për më tepër, kjo nënkupton angazhimin dhe

nxitjen e pjesëmarrjes së tyre proaktive, si dhe krijimin e një mjedisi profesional që synon identifikimin e zgjidhjeve më të qëndrueshme dhe më ekonomike. Të gjitha palët e përfshira në zhvillimin e sistemeve të reja ose të përmirësuara për menaxhimin e lëndëve në gjykata dhe në Prokurorinë Publike duhet t'i japin përparësi sigurimit të ndërveprueshmërisë së tyre, duke mundësuar shkëmbimin e pandërprerë dhe në kohë reale të informacioneve dhe të dhënave ndërmjet institucioneve (lidhur me treguesit 4.iii dhe 4.iv – protokollet e brendshme dhe personeli i caktuar për futjen e të dhënave).

Paralelisht, institucionet gjyqësore duhet të sigurojnë gjithashtu përdorim më sistematik dhe plotësues të bazave ekzistuese të të dhënave që administrohen nga Këshilli Gjyqësor, Ministria e Drejtësisë dhe prokuroritë publike, përfshirë ato që përdoren për evidentimin e ngarkesës me lëndë, vendimeve të prokurorisë dhe kërkesave për ndihmë juridike ndërkombëtare. Integrimi i të dhënave nga këto sisteme do të mundësojë kuptim më gjithëpërfshirës të mënyrës së trajtimit të rasteve të KOK-së, të vendeve ku ndodhin vonesat ose joefikasiteti, si dhe të reformave institucionale ose investimeve të nevojshme (çka tregon se ende nevojitet punë lidhur me treguesin 4.ii).

Përfshirja e ndjekjes sistematike të lëndëve në praktikat institucionale do të mbështeste gjithashtu vendimmarrjen më të informuar për politikën, do të mundësonte ngritjen e synuar të kapaciteteve dhe do të forconte planifikimin e burimeve, veçanërisht në rastet që kërkojnë vëmendje të specializuar nga prokuroria dhe gjyqësori. Për ta arritur këtë, të gjitha autoritetet gjyqësore duhet të zhvillojnë më tej protokollet e

brendshme, të caktojnë personelin përgjegjës dhe të ofrojnë trajnime të vazhdueshme për të siguruar futjen cilësore të të dhënave dhe koordinimin ndërinstitucional (lidhur me treguesit 4.iii dhe 4.iv).

Si përmbledhje, forcimi i monitorimit të rasteve të KOK-së të bazuar në të dhëna, përmes një sistemi të besueshëm, digjital dhe të integruar për ndjekjen e këtyre rasteve komplekse, është thelbësor për të mbështetur menaxhimin në nivel kombëtar të procedurave të KOK-së, për të forcuar llogaridhënien institucionale dhe për të mundësuar planifikim më të synuar të burimeve.

5. Të përmirësohen vazhdimësia dhe efikasiteti i procedurave të krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK) me interes publik, përmes institucionalizimit të menaxhimit proaktiv të lëndëve, vendimmarrjes në kohë, forcimit të koordinimit, praktikave profesionale konsistente dhe sistematike, si dhe dialogut të strukturuar ndërmjet kolegëve në gjyqësor dhe prokurori, gjatë gjithë rrjedhës së procedurës.

5.1. Gjyqtarët e Departamentit për KOK në Gjykatën Themelore Penale Shkup duhet të vazhdojnë zbatimin e planit të tyre organizativ për menaxhimin efektiv dhe efikas të gjytimeve, duke përfshirë masat që ndërmerren gjatë:

(a) Përgatitjes për shqyrtimin kryesor:

- Të hartojnë një kalendar të seancave gjyqësore, duke marrë parasysh kompleksitetin dhe kërkesat logjistike të secilit rast;
- T'u japin përparësi seancave gjyqësore të përditshme ose caktimit të të paktën një seance në javë;
- T'i ftojnë palët të konsolidojnë listat e provave dhe të bien dakord për faktet që nuk kontestohen;
- Të zgjidhin çështjet që lidhen me pranueshmërinë dhe rëndësinë e provave;
- Të sigurojnë vënien në dispozicion të provave në kohë, për të shmangur vonesat e mëvonshme;

(b) Zhvillimit të shqyrtimit kryesor:

- T'i nxisin palët t'i paraqesin provat dokumentare në mënyrë efikase dhe përmbajtësore;
- T'ua delegojnë palëve, kur është e përshtatshme, thirrjen e dëshmitarëve, duke siguruar njëkohësisht mbikëqyrjen e këtij procesi;
- Të sigurojnë shterimin e të gjitha masave të parashikuara me ligj për gjetjen e dëshmitarëve që nuk janë të disponueshëm;
- Të verifikojnë dokumentacionin mjekësor në rastet e vonesave procedurale;
- T'i ftojnë palët t'i lidhin provat me faktin ose faktet që synojnë të vërtetojnë, për të përcaktuar rëndësinë e tyre dhe për të shmangur përsëritjet.
- Të sigurojnë dorëzimin në kohë të procesverbaleve palëve.

5.2. Drejtuesit e departamenteve penale në gjykatat e apelit duhet të mundësojnë rregullisht diskutime ndërmjet gjyqtarëve të apelit dhe atyre të shkallës së parë, për të shkëmbyer përvoja mbi sfidat që lidhen me rigjykimet dhe për të promovuar konsistencën e praktikës.

5.3. Gjyqtarët e Gjykatës së Apelit Shkup duhet:

- T'i caktojnë seancat në rastet e KOK-së brenda një afati të arsyeshëm;
- Të zbatojnë në mënyrë konsistente dispozitat e Ligjit për Procedurën Penale (LPP) që rregullojnë mbajtjen e shqyrtimit gjyqësor ose ndryshimin e aktgjykimit dhe vendimmarrjen mbi themelin e çështjes, veçanërisht kur shkeljet lidhen me çështje që mund të zgjidhen pa urdhëruar rigjykim.

5.4. Kryetarët e gjykatave duhet të monitorojnë në mënyrë aktive kohëzgjatjen e procedurave, përfshirë kohën e kaluar ndërmjet shkallëve gjyqësore, dhe të sigurojnë zbatimin konsistent të rregullave për trajtimin me përparësi të lëndëve që kanë mbetur pezull për një kohë të gjatë.

5.5. Kryetari i Gjykatës Themelore Penale Shkup duhet të shqyrtojë mundësinë e caktimit të gjyqtarëve porotë të posaçëm për Departamentin për KOK.

5.6. Prokurori Publik Shtetëror duhet të sigurojë që rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit, si dhe rastet me interes të veçantë publik, të trajtohen me vëmendje të posaçme.

5.7. Prokurorët publikë duhet të sigurojnë vënien në dispozicion të provave në kohë, si dhe përgatitjen dhe paraqitjen efektive të rastit gjatë gjykimit, përmes dorëzimit të listave koncize të provave, marrjes së përgjegjësisë për thirrjen e dëshmitarëve të tyre, pjesëmarrjes aktive në seanca dhe paraqitjes së provave në mënyrë të strukturuar dhe koherente.

5.8. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të vazhdojë të mbështesë koordinimin dhe dialogun, si dhe të sigurojë trajnime të vazhdueshme për gjyqtarët dhe prokurorët publikë që trajtojnë raste të KOK-së me interes publik, me fokus në përmirësimin e praktikave të menaxhimit të lëndëve.

Faza e zbatimit:

Treguesit e zbatimit

- 5.i. Rritja e numrit mesatar të seancave efektive të monitoruara në javë, për secilin rast.
- 5.ii. Ulja e kohëzgjatjes mesatare të përgjithshme të procedurave të monitoruara.
- 5.iii. Numri i takimeve të koordinimit ndërmjet shkallëve gjyqësore të mbajtura çdo vit.
- 5.iv. Përqindja e rasteve të KOK-së më të vjetra se dy vjet, për të cilat është nxjerrë urdhër për trajtim me përparësi.
- 5.v. Përqindja e rasteve të monitoruara në të cilat prokurorët kanë vepruar në mënyrë efektive.
- 5.vi. Ulja e përqindjes së rigjykimeve në rastet e monitoruara.
- 5.vii. Përqindja e gjyqtarëve dhe prokurorëve që trajtojnë raste të KOK-së dhe që kanë ndjekur trajnime mbi teknikat e menaxhimit të lëndëve.

Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, Maqedonia e Veriut ka demonstruar përparim konkret në forcimin e efikasitetit të procedurave të KOK-së në shkallën e parë, veçanërisht përmes planit organizativ për procedura efikase dhe efektive, të cilin gjyqtarët e Departamentit për KOK në Gjykatën Themelore Penale Shkup filluan ta zbatojnë në shkurt 2025. Monitorimi i proceseve gjyqësore tregon se gjyqtarët kanë zbatuar gjithnjë e më shumë praktika proaktive të menaxhimit të lëndëve, përfshirë caktimin paraprak të seancave gjyqësore në intervale më të shkurtra, mbajtjen e seancave përgatitore, hartimin e kalendarëve të seancave, verifikimin e dokumentacionit mjekësor, delegimin e thirrjes së dëshmitarëve kur është e përshtatshme dhe drejtimin më aktiv të paraqitjes së provave.

Gjetjet:

Përmirësimet në zhvillim të menaxhimit të gjykimeve në shkallën e parë

Gjatë periudhës raportuese, Maqedonia e Veriut shënoi përparim të prekshëm në forcimin e menaxhimit të rasteve të KOK-së me interes publik në shkallën e parë. Në shkurt 2025, gjyqtarët e Departamentit për KOK në Gjykatën Themelore Penale Shkup filluan një nismë pilot të titulluar „Plani organizativ për procedura efikase dhe efektive“. Qëllimi kryesor i saj ishte të testonte mundësinë e caktimit të vazhdueshëm të seancave gjyqësore në rastet e KOK-së, duke u mbështetur në praktikën e caktimit të shpeshtë të seancave që tashmë zbatohet nga disa gjyqtarë, si dhe të parandalonte vonesat në gjykime përmes hartimit të një plani për menaxhimin e gjykimit që në fillim të tij (hap kyç drejt treguesit 5.i – rritja e numrit mesatar të seancave efektive të

Megjithatë, zbatimi ende nuk mund të vlerësohet si plotësisht funksional, pasi këto praktika nuk zbatohen në mënyrë konsistente në të gjitha rastet e KOK-së, nga të gjithë aktorët gjyqësorë ose në të gjitha fazat procedurale. Kjo pasqyron kushte më të gjera që ndikojnë në zbatim, përfshirë pengesat procedurale, sfidat e koordinimit dhe kufizimet e mekanizmave të mbështetjes institucionale. Prandaj, faza e ardhshme duhet të përqendrohet në shndërrimin e praktikave të mira që po zhvillohen në shkallën e parë në procedura të qëndrueshme institucionale, si në gjykimet e shkallës së parë, ashtu edhe në procedurat e apelit.

monitoruara në javë, për secilin rast). Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë organizoi një takim pune për të mbështetur këtë përpjekje, me pjesëmarrjen e gjyqtarëve, prokurorëve, avokatëve mbrojtës dhe profesorëve të së drejtës.

Monitorimi i proceseve gjyqësore konfirmoi angazhimin e gjyqtarëve të shkallës së parë për zbatimin e qëndrueshëm të nismës pilot, përmes vazhdimit të praktikave pozitive të menaxhimit të lëndëve. Këto përfshinin caktimin paraprak të disa seancave në intervale të shkurtra, mbajtjen e seancave përgatitore, hartimin e kalendarëve të seancave, delegimin e thirrjes së dëshmitarëve palëve, verifikimin e dokumentacionit mjekësor në rastet e

mungesave për arsye shëndetësore dhe drejtimin aktiv të paraqitjes së provave. Kjo vlen veçanërisht për rastet e reja të monitoruara, në të cilat gjykimet filluan pas nisjes së nismës dhe ku monitorimi tregoi procedura më të strukturuar dhe, në disa raste, ecuri të shpejtë të gjykimit. Konkretisht, gjyqtarët mbajtën gjithnjë e më shpesh seanca përgatitore për të diskutuar çështjet procedurale, për të siguruar që provat t'i viheshin në dispozicion mbrojtjes, për të vlerësuar kohën e nevojshme për paraqitjen e provave dhe për të përcaktuar kalendarët e seancave përpara fillimit të fazës së administrimit të provave. Kjo kontribuoi në uljen e kohëzgjatjes mesatare të procedurave të monitoruara (lidhur me treguesin 5.ii).

Për më tepër, Projekti vërejti përpjekje për rritjen e efikasitetit në rastet e korrupsionit që gjykohen në departamentin e rregullt penal të Gjykatës Themelore Penale Shkup, ku gjyqtarët zbatuan të njëjtën qasje proaktive si kolegët e tyre të Departamentit për KOK në menaxhimin e gjykimeve të rasteve të profilit të lartë me interes publik. Këto zhvillime janë të rëndësishme, pasi tregojnë se disa vonesa në procedurat e KOK-së mund të adresohen përmes ndryshimeve në praktikën e rregullta profesionale, dhe jo vetëm përmes reformave legislative ose burimeve shtesë. Në të njëjtën kohë, periudha raportuese konfirmon gjithashtu se përmirësimi i praktikës gjyqësore në shkallën e parë, më vete, nuk mund t'i zgjidhë problemet më të gjera të rrjedhës së lëndëve.

Seancat joefektive dhe pengesat procedurale që vazhdojnë të ekzistojnë

Monitorimi i 850 seancave gjatë periudhës raportuese tregoi se përqindja e seancave joefektive u ul lehtësisht, nga 33 për qind në 28 për qind, ndërsa gjysma e parë e vitit 2026 shënoi një ulje të konsiderueshme në 21 për qind. Mungesat e të pandehurve mbetën shkaku më i shpeshtë i shtyrjeve, megjithëse pjesëmarrja e tyre në numrin e përgjithshëm të seancave joefektive u ul nga 41 për qind në 31 për qind.

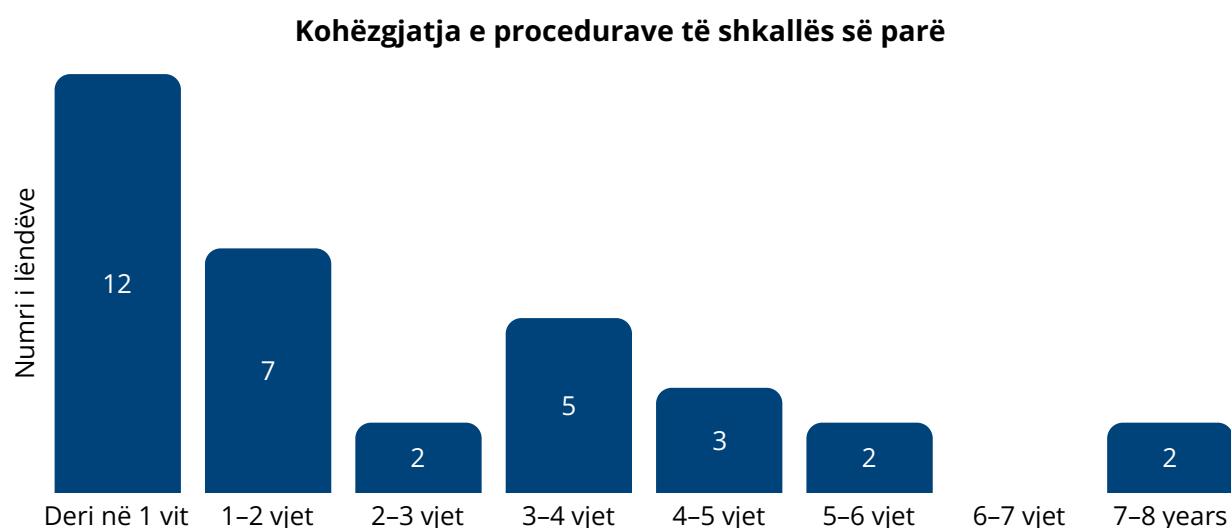
Vlen të theksohet se, gjatë kësaj periudhe raportuese, çështjet procedurale u shfaqën si shkaku i dytë më i shpeshtë i seancave joefektive, duke përbërë 22 për qind të tyre, krahasuar me 11 për qind në periudhën e mëparshme raportuese. Shumica e këtyre çështjeve rezultuan nga mungesa e disponueshmërisë së shkresave të lëndëve, për të cilat priteshin vendime nga instancat më të larta, gjë që shkaktoi ndërprerje të përsëritura të procedurave dhe vonesa jashtë kontrollit të trupave gjyqës.

Pengesa të tjera përfshinin ekspertizat e paplota, ndryshimet ose sqarimet e aktakuzave, dorëzimin e vonuar të provave dhe përjashtimin e gjyqtarëve, ku secila prej këtyre rrethanave ndikoi në vazhdimësinë e procedurave. Këto shtyrje tregojnë se pengesat sistemike dhe procedurale, krahas çështjeve që lidhen me praninë e pjesëmarrësve, vazhdojnë të ndikojnë në efikasitetin e procedurave duke zgjatur kohëzgjatjen e tyre dhe duke e ndërlikuar gjykimin në kohë të rasteve komplekse. Në të njëjtën kohë, rritja e efikasitetit të gjykimeve të shkallës së parë (lidhur me treguesit 5.i dhe 5.ii) dëshmon rëndësinë e nismave të gjyqtarëve dhe menaxhimit proaktiv të lëndëve për zbutjen e pengesave të tilla, aty ku është e mundur.

Numri i aktgjykimeve të shkallës së parë u rrit gjithashtu nga 23 në 32 gjatë kësaj periudhe raportuese, prej të cilave 12 u shpallën në gjysmën e dytë të vitit 2025,

pas fillimit të nismës për rritjen e efikasitetit. Megjithatë, përqindja e rigjyimeve në rastet e nivelit të lartë mbeti e njëjtë si në periudhën e mëparshme, ku rreth gjysma e aktgjyimeve të shkallës së parë u anuluan. Për këtë arsye, kohëzgjatja mesatare e gjyimeve të shkallës së parë nuk ndryshoi ndjeshëm, duke mbetur rreth dy vjet, njësoj si në periudhën e mëparshme raportuese.

Megjithatë, u identifikua një model i rëndësishëm në rastet ku gjykimi filloi pas nisjes së nismës pilot në janar 2025. Në shtatë rastet që përfunduan me aktgjykim të shkallës së parë deri në shtator 2026, kohëzgjatja mesatare e gjykimit ishte shtatë muaj. Kjo tregon se faza e ardhshme e reformës duhet të përqendrohet në institucionalizimin e praktikave të mira të menaxhimit të gjyimeve, duke adresuar njëkohësisht faktorët e jashtëm dhe ndërinstytucionalë që vazhdojnë të ndërpresin ecurinë e lëndëve.

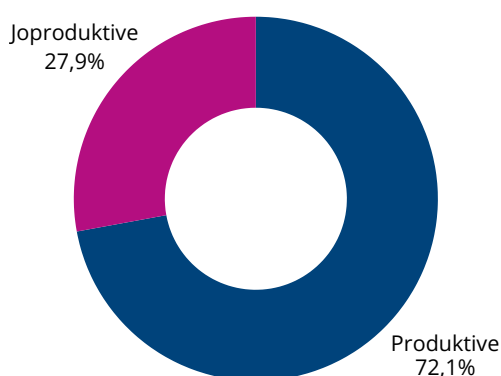

Grafiku 3: Periudha nga ngritja e aktakuzës deri në aktgjykimin e shkallës së parë në lëndët e monitoruara

Në të njëjtën kohë, monitorimi tregoi se përmirësimet në praktikën profesionale nuk mund t'i kompensojnë plotësisht faktorët e jashtëm që ndikojnë në procedura. Në disa raste më të vjetra të krimit të organizuar dhe korrupsionit të nivelit të lartë, gjyqtarët ndërmorën përpjekje të konsiderueshme për të përshpejtuar rastet që kishin mbetur pezull për një kohë të gjatë.

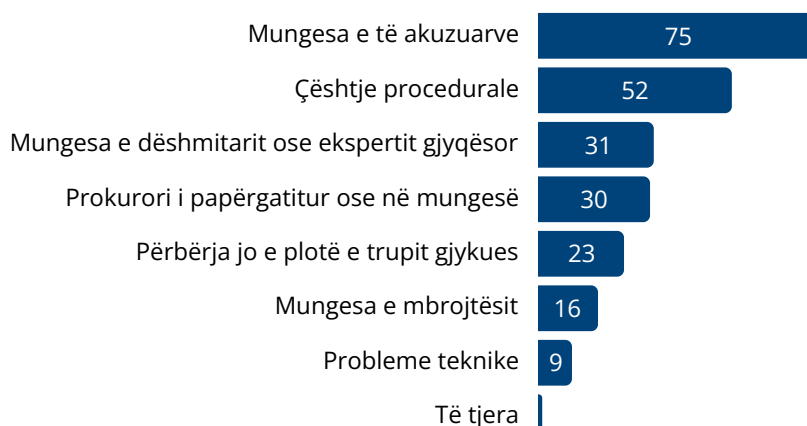
Megjithatë, shumica e seancave u shtynë për shkak të mungesave të të pandehurve për arsye shëndetësore, pritjes së vendimeve të apelit mbi çështje procedurale dhe kufizimeve në caktimin e seancave, që lidheshin me angazhimin e gjyqtarëve porotë në procedura të tjera komplekse.

Seancat joproductive

Grafiku 4: Numri i seancave joproductive

Arsyet e seancave joproductive

Grafiku 5: Arsytet e seancave joproductive

Kjo tregon se arsyet e shtyrjeve janë kryesisht jashtë kontrollit të trupit gjykues dhe se kufizimet e mekanizmave të

mbështetjes institucionale shpesh përbëjnë shkakun kryesor të vonesave procedurale, më shumë sesa mangësitë në praktikën gjyqësore.

Prania e dëshmitarëve dhe sfidat lidhur me dorëzimin e thirrjeve

Një problem i përsëritur dhe i rëndësishëm në këtë drejtim është vështirësia për të siguruar praninë e dëshmitarëve në disa raste të monitoruara të nivelit të lartë, në të cilat dëshmitarët e prokurorisë u raportuan si të padisponueshëm, pasi thirrjet nuk kishin mundur t'u dorëzoheshin me sukses, duke penguar marrjen e tyre në pyetje para gjykatës. Ky problem nuk rezultoi gjithmonë në shtyrjen e seancave, por krijoi një pengesë procedurale që ndikoi në ritmin e zhvillimit të tyre.

Prokuroria deklaroi se nuk kishte mundur të përcaktonte vendndodhjen e tyre ose t'i gjente përmes të dhënave të kontaktit të siguruara gjatë hetimit. Për rrjedhojë, mosdisponueshmëria e dëshmitarëve, e konstatuar përmes procedurave formale

Prokuroria deklaroi se nuk kishte mundur të përcaktonte vendndodhjen e tyre ose t'i gjente përmes të dhënave të kontaktit të siguruara gjatë hetimit. Për rrjedhojë, mosdisponueshmëria e dëshmitarëve, e konstatuar përmes procedurave formale të dorëzimit të thirrjeve që mbështeten kryesisht në adresat e regjistruara, të cilat mund të mos pasqyrojnë saktësisht vendndodhjen reale të dëshmitarit, pengoi përpjekjet për përshpejtimin e gjykimeve. Këto sfida tregojnë nevojën për zbatimin më konsistent të masave që synojnë gjetjen e dëshmitarëve të padisponueshëm dhe adresave të tyre reale të banimit, duke siguruar shterimin e të gjitha përpjekjeve të kërkimit të parashikuara me ligj përpara se të konstatohet se dëshmitari nuk është i disponueshëm.

Përgatitja e prokurorisë dhe veprimtaria gjatë shqyrtimit gjyqësor

Nga ana e prokurorisë, u shfaqën disa praktika pozitive lidhur me paraqitjen efektive të provave dhe veprimtarinë gjatë shqyrtimit gjyqësor. Në disa raste, prokurorët morën pjesë aktive në planifikimin e gjykimit, propozuan kalendare realistë për paraqitjen e provave dhe morën përgjegjësinë për thirrjen e dëshmitarëve të tyre. Megjithatë, këto praktika vazhdojnë të zbatohen në mënyrë jo të njëtrajtshme. Nevojiten përpjekje të mëtijshme për forcimin e konsistencës së praktikës profesionale në përgatitjen e gjykimit, vënien në dispozicion të provave dhe paraqitjen e strukturuar të tyre (lidhur me treguesin 5.v).

Nga këndvështrimi i menaxhimit, Projekti vërejti se Prokurori Publik Shtetëror dhe drejtuesit e prokurorive publike kompetente i kushtuan vëmendje më të

madhe sigurimit të trajtimit në kohë dhe efektiv nga prokuroria të rasteve të KOK-së. Në të njëjtën kohë, nevojiten përmirësime të mëtijshme për të siguruar cilësinë dhe konsistencën e praktikës së prokurorisë. Prokurori Publik Shtetëror duhet të sigurojë që rastet e KOK-së të marrin vëmendjen dhe mbikëqyrjen e duhur gjatë të gjitha fazave të procedurës. Prokurorët e përfshirë në këto raste duhet të demonstrojnë një qasje proaktive dhe të strukturuar ndaj përgatitjes së gjykimit dhe paraqitjes së provave. Forcimi i veprimtarisë së prokurorëve gjatë shqyrtimit gjyqësor do të kontribuonte në mënyrë të pashmangshme dhe të drejtpërdrejtë në rritjen e efikasitetit të procedurave të KOK-së (bazë për treguesin 5.v – veprimtaria efektive e prokurorëve; shih gjithashtu Rekomandimin 7).

Vonesat në apel, rigjykimet dhe koordinimi ndërmjet shkallëve gjyqësore

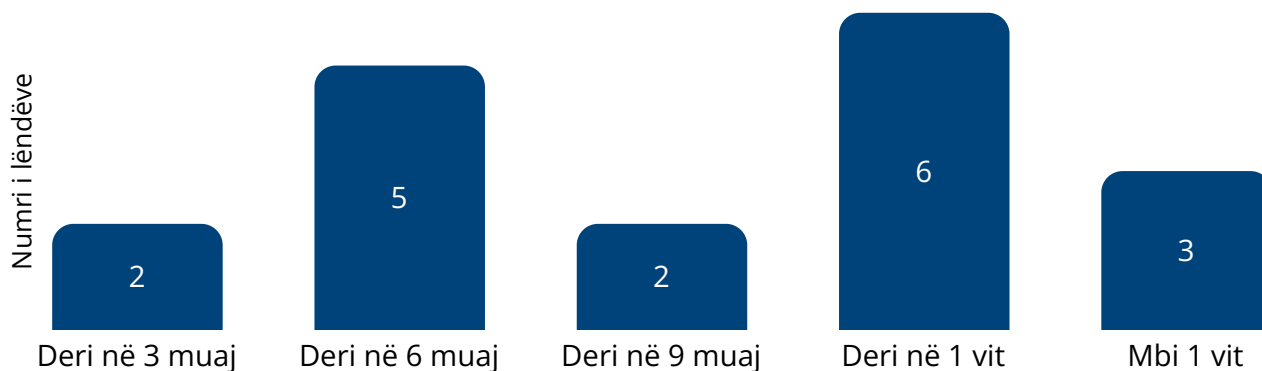
Megjithatë, përpjekjet për rritjen e efikasitetit në rastet e KOK-së ende nuk janë sistematike dhe nuk zbatohen në mënyrë konsistente në të gjitha institucionet, pasi Projekti vazhdoi të vërejë probleme në trajtimin e lëndëve në fazën e apelit. Shpeshtësia e rigjykimeve në rastet e KOK-së të nivelit të lartë mbeti një sfidë. Gjatë kësaj periudhe raportuese, Gjykata e Apelit Shkup anuloi aktgjykimet e shkallës së parë në gjashtë nga 11 rastet e monitoruara të nivelit të lartë që arritën për herë të parë në fazën e apelit gjatë periudhës raportuese, çka do të thotë se përqindja e rigjykimeve mbeti e pandryshuar. Vetëm në tri nga 18 rastet e monitoruara të nivelit të lartë, për të cilat u morën vendime në apel gjatë periudhës raportuese, gjykata hapi shqyrtim kryesor. Megjithatë, secili prej këtyre rasteve ishte kthyer tashmë për rigjykim dhe gjykata e apelit kishte detyrim ligjor të vendoste mbi themelin e çështjes. Këto gjetje vazhdojnë të tregojnë nevojën për zbatimin më konsistent të dispozitave të Ligjit për Procedurën Penale (LPP), të cilat u mundësojnë gjyqtarëve të apelit t'i zgjidhin rastet mbi themelin e çështjes kur është e mundur, në vend që të urdhërojnë rigjykime që zgjasin procedurat (lidhur me treguesin 5.vi – ulja e numrit të rigjykimeve në rastet e KOK-së).

Përveç kësaj, monitorimi i proceseve gjyqësore në shkallën e dytë tregoi vonesa në caktimin e seancave publike

dhe shqyrtimeve gjyqësore në rastet e nivelit të lartë në fazën e apelit. Megjithëse LPP-ja nuk parashikon një afat të posaçëm për mbajtjen e seancës publike, vonesat e vërejtura nxjerrin në pah dobësi në efektivitetin operacional dhe menaxhimin e lëndëve në shkallën e apelit. Kohëzgjatja e periudhës ndërmjet shkallëve gjyqësore, përkatësisht ndërmjet shpalljes së aktgjykimit të shkallës së parë dhe mbajtjes së seancës publike, varionte nga katër deri në 24 muaj, me një mesatare prej tetë muajsh, duke rezultuar në vonesa në marrjen e vendimeve të shkallës së dytë.

Periudha mesatare ndërmjet pranimi të propozimit të Prokurorisë së Lartë Publike dhe mbajtjes së seancës publike mbeti rreth tre muaj, njësoj si në periudhën e mëparshme raportuese. Kjo mund të pasqyrojë, ndër faktorë të tjerë, rritjen e ngarkesës me lëndë dhe mundësitë e kufizuara për caktimin e seancave, pasi Projekti vërejti se kalendari i Gjykatës së Apelit Shkup është vazhdimisht i mbushur me seanca publike dhe shqyrtime gjyqësore. Në të njëjtën kohë, periudha ndërmjet seancës publike dhe nxjerrjes së vendimit të shkallës së dytë u përgjysmua, duke arritur mesatarisht një muaj, krahasuar me dy muaj në periudhën e mëparshme raportuese. Në përgjithësi, megjithëse koha e nevojshme për nxjerrjen e vendimeve pas seancave publike u përmirësua, vonesat në paraqitjen e rasteve të KOK-së të nivelit të lartë përpara gjykatës së apelit mbeten shqetësuese dhe vazhdojnë të ndikojnë në zhvillimin në kohë të procedurave të apelit (lidhur me treguesin 5.ii – ulja e kohëzgjatjes mesatare të përgjithshme të procedurave të monitoruara).

Kohëzgjatja e periudhës ndërmjet procedurës së shkallës së parë dhe asaj të shkallës së dytë në lëndët e krimit të organizuar dhe korrupsionit të nivelit të lartë

Grafiku 6 – Kohëzgjatja e periudhës ndërmjet procedurës së shkallës së parë dhe asaj të shkallës së dytë në lëndët e monitoruara të krimit të organizuar dhe korrupsionit të nivelit të lartë

Përmirësimi i koordinimit ndërmjet gjyqtarëve të shkallës së parë dhe gjyqtarëve të apelit mbetet i rëndësishëm për adresimin e sfidave të përsëritura që lidhen me rigjykimet, shqyrtimin në apel dhe kohëzgjatjen e përgjithshme të procedurave. Gjatë konsultimeve, gjyqtarët e të dyja shkallëve ranë dakord se dialogu më i fortë profesional dhe takimet e koordinimit mund të kontribuonin në konsistencë dhe efikasitet më të madh gjatë gjithë procedurës. Një dialog i tillë do të mbështeste konsistencën më të madhe të praktikës, do të lehtësonte shkëmbimin e përvojës profesionale dhe do të ndihmonte në adresimin e sfidave të përsëritura që lidhen me rigjykimet dhe

shqyrtimin në apel (lidhur me treguesin 5.iii – takimet e koordinimit; shih gjithashtu Rekomandimin 8).

Po kështu, kryetarët e gjykatave duhet të vazhdojnë të monitorojnë në mënyrë aktive kohëzgjatjen e procedurave, përfshirë kohën e kaluar ndërmjet shkallëve gjyqësore, dhe të sigurojnë trajtimin efektiv me përparësi të rasteve me interes publik që kanë mbetur pezull për një kohë të gjatë, në përputhje me kompetencat e tyre sipas Rregullores së Punës së Gjykatave (lidhur me treguesin 5.iv).

Disponueshmëria e gjyqtarëve porotë dhe vazhdimësia e trupit gjykues

Siç u përmend më sipër, disponueshmëria e kufizuar e gjyqtarëve porotë, të cilët ishin angazhuar njëkohësisht në procedura të tjera komplekse, pengoi përpjekjet për caktimin e seancave në intervale të shkurtra. Kjo vazhdoi të ndikojë në shumicën e rasteve të KOK-së që monitoroheshin dhe nxori në pah nevojën për masa institucionale, përfshirë caktimin më të qëndrueshëm të gjyqtarëve porotë

për procedurat komplekse të KOK-së. Prandaj, Projekti konsideron se caktimi i gjyqtarëve porotë të posaçëm për rastet e KOK-së do të përmirësonte ndjeshëm efektivitetin operacional të Departamentit për KOK (shih gjithashtu Rekomandimin 6).

Vlerësimi i përgjithshëm dhe hapat e ardhshëm

Së fundi, mbështetja e vazhdueshme nga Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë mbetet e rëndësishme për ruajtjen e zhvillimeve pozitive. Trajnimet e vazhdueshme, dialogu ndërmjet kolegëve dhe shkëmbimi i përvojave praktike mbi menaxhimin e gjykimeve ndërmjet gjyqtarëve dhe prokurorëve janë të nevojshme për institucionalizimin e praktikave të mira që po zhvillohen dhe adresimin e mangësive të vazhdueshme në efikasitet (hap kyç drejt treguesit 5.vii – trajnimi i gjyqtarëve dhe prokurorëve që trajtojnë raste të KOK-së mbi teknikat e menaxhimit të lëndëve). Është e rëndësishme që fokusi të mos jetë vetëm te trajnimet, por edhe te lehtësimi i dialogut profesional për të siguruar konsistencë më të madhe të praktikës dhe për të mbështetur institucionalizimin e nismave individuale për rritjen e efikasitetit. Diskutimi duhet të përfshijë gjithashtu të gjitha institucionet e tjera përkatëse, përgjegjësitë e të cilave ndikojnë në efikasitetin gjyqësor, veçanërisht lidhur me dorëzimin e thirrjeve, transportin e personave në paraburgim dhe vënien në dispozicion të provave mbrojtjes në kohë.

Si përfundim, gjetjet tregojnë përparim të pjesshëm, por të prekshëm. Zhvillimet pozitive në menaxhimin e lëndëve në shkallën e parë dëshmojnë se qasjet më të strukturuar dhe proaktive mund të kontribuojnë në rritjen e efikasitetit të procedurave të KOK-së. Në të njëjtën kohë, pengesat procedurale të vazhdueshme, sfidat e koordinimit dhe kufizimet e mekanizmave të mbështetjes institucionale vazhdojnë të ndikojnë në ritmin dhe vazhdimësinë e procedurave. Prandaj, përparimi i mëtejshëm do të kërkojë një qasje të koordinuar në të gjithë gjyqësorin dhe prokurorinë, për të siguruar që praktikat e mira që po zhvillohen të zbatohen në mënyrë konsistente dhe të mbështeten gjatë të gjitha fazave të rasteve të KOK-së.

Të forcohet planifikimi operacional i bazuar në të dhëna dhe mbështetja me personel për gjykatat dhe prokuroritë publike që trajtojnë rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK) të nivelit të lartë, duke i kushtuar vëmendje të veçantë shpërndarjes së ngarkesës së punës, disponueshmërisë së gjyqtarëve porotë, vendeve të lira të punës, vazhdimësisë së përfaqësimit të akuzës dhe funksioneve mbështetëse në sallën e gjykimit.

6.1. Kryetarët e gjykatave dhe drejtuesit e prokurorive publike duhet t'i përdorin në mënyrë proaktive raportet zyrtare vjetore të institucioneve për të paraqitur vlerësime të vazhdueshme të nevojave dhe për të argumentuar kërkesat për burime shtesë në bazë të të dhënave që përmbajnë këto raporte, veçanërisht sa i përket personelit dhe mbështetjes operationale.

6.2. Kryetarët e gjykatave dhe Këshilli Gjyqësor duhet të lehtësojnë transferimin e përkohshëm të gjyqtarëve sipas nevojave specifike të gjykatave ose departamenteve të caktuara dhe të diskutojnë mundësinë e caktimit të gjyqtarëve të posaçëm që do të vendosnin vetëm në fazën e shqyrtimit të aktakuzës.

6.3. Kryetarët e gjykatave dhe Këshilli Gjyqësor duhet të sigurojnë që procedurat për përzgjedhjen e gjyqtarëve porotë të fillojnë rregullisht dhe të bazohen në vlerësime të vazhdueshme të nevojave.

6.4. Këshilli Gjyqësor duhet të forcojë mekanizmat e menaxhimit të burimeve njerëzore për të mbështetur funksionimin efektiv të gjyqësorit, duke përfshirë:

(a) përmirësimin e stimujve financiarë për gjyqtarët porotë, me qëllim sigurimin e cilësisë, konsistencës dhe qëndrueshmërisë më të madhe në përzgjedhjen dhe mbajtjen e tyre në detyrë; dhe

(b) sigurimin e plotësimit në kohë të vendeve të lira të punës, veçanërisht në Gjykatën e Apelit Shkup.

6.5. Këshilli i Prokurorëve Publikë duhet të sigurojë plotësimin në kohë të vendeve të lira në Prokurorinë Themelore Publike për Ndjekjen e Krimit të Organizuar dhe Korrupsionit (PTHP për KOK).

6.6. Prokurori Publik Shtetëror dhe drejtuesit e prokurorive publike duhet të promovojnë konsistencë më të madhe në trajtimin e procedurave gjyqësore komplekse të KOK-së në rastet kur caktohet një prokuror i ri publik, duke lehtësuar dorëzimin efektiv të lëndës dhe koordinimin e duhur ndërmjet prokurorit që largohet nga rasti dhe prokurorit të sapocaktuar.

6.7. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të organizojë trajnime të vazhdueshme për procesmbajtësit gjyqësorë mbi mbajtjen e saktë dhe efektive të procesverbaleve dhe sigurimin e rrjedhës së informacionit gjatë marrjes në pyetje të dëshmitarëve.

Faza e zbatimit:

Planifikimi dhe përgatitja

Treguesit e zbatimit:

- 6.i. Rritja e nivelit të ndarjeve buxhetore për institucionet gjyqësore që trajtojnë raste të KOK-së të nivelit të lartë.
- 6.ii. Institucionet gjyqësore përdorin mjete planifikimi të bazuara në të dhëna për shpërndarjen e burimeve për rastet e KOK-së.
- 6.iii. Numri i transferimeve të përkohshme të gjyqtarëve për të adresuar nevojat që lidhen me ngarkesën e punës në gjykatat që trajtojnë raste të KOK-së.
- 6.iv. Përqindja e institucioneve (gjykatave dhe prokurorive publike) që përfshijnë vlerësime të arsyetuara të nevojave në raportet e tyre vjetore.
- 6.v. Ulja e përqindjes së vendeve të lira në gjykatat dhe prokuroritë publike që trajtojnë raste të KOK-së (gjyqtarë, gjyqtarë porotë, prokurorë dhe bashkëpunëtorë juridikë).
- 6.vi. Numri i trajnimeve të organizuara çdo vit për procesmbajtësit gjyqësorë që punojnë në rastet e KOK-së.

Gjatë periudhës raportuese, zbatimi i masave për forcimin e kapaciteteve institucionale dhe aftësisë reaguese të organeve gjyqësore dhe të prokurorisë mbeti në fazën e planifikimit dhe përgatitjes. Megjithatë u vërejt njëfarë përparimi gradual, duke përfshirë emërimet e reja dhe angazhimin më të madh në diskutimet buxhetore, vazhdojnë të ekzistojnë shumë kufizime

sistemike, veçanërisht lidhur me mungesën e personelit, shpërndarjen e ngarkesës së punës dhe mbështetjen operacionale për trajtimin e rasteve të KOK-së. Për rrjedhojë, nevojitet t'i kushtohet më shumë rëndësi institucionalizimit të vlerësimeve të nevojave, përdorimit strategjik të raporteve vjetore dhe adresimit të mungesës së burimeve, në përputhje me angazhimet e Agjendës së Reformave.

Gjetjet

Nevoja për të forcuar mekanizmat e mbështetjes operationale për rastet e KOK-së të nivelit të lartë lidhet drejtpërdrejt me gjetjet e monitorimit të proceseve gjyqësore mbi vazhdimësinë dhe ritmin e procedurave. Monitorimi gjatë periudhës raportuese tregoi se, edhe kur gjyqtarët zbatonin praktika më proaktive të menaxhimit të lëndëve, procedurat vazhdonin të ndikoheshin nga kufizime operationale jashtë kontrollit të trupave gjykues individualë, duke përfshirë mungesën e palëve, kufizimet në caktimin e seancave, disponueshmërinë e gjyqtarëve porotë, mungesën e dosjeve të lëndëve, mungesën e personelit dhe kufizimet në mbështetjen e punës në sallën e gjykimit.

Planifikimi strategjik dhe menaxhimi i burimeve

Nga kryetarët e gjykatave dhe drejtuesit e prokurorive publike pritet që raportet e tyre vjetore institucionale t'i përdorin jo vetëm si mjete për vlerësimin e punës së kryer, por edhe për argumentimin e nevojave dhe planifikimin. Këto raporte përmbajnë të dhëna të vlefshme dhe, nëse vendosen në kontekstin e duhur, mund të shërbejnë si bazë për vlerësime të vazhdueshme të nevojave. Në këtë kontekst, raportet vjetore nuk duhet vetëm të përshkruajnë në mënyrë retrospektive ngarkesën me lëndë dhe aktivitetin institucional; ato duhet të identifikojnë kufizimet specifike operationale që ndikojnë në rastet e KOK-së të nivelit të lartë, të shpjegojnë se si këto kufizime ndikojnë në caktimin e seancave, vazhdimësinë e tyre, trajtimin e rasteve në apel ose ngarkesën e punës së prokurorëve,

Këto gjetje tregojnë se përmirësimet në menaxhimin e gjykimeve do të mbeten të brishta nëse kryetarët e gjykatave, drejtuesit e prokurorive dhe organet e qeverisjes nuk përdorin të dhëna të besueshme mbi rrjedhën e lëndëve dhe ngarkesën e punës për të identifikuar nevojat operationale dhe për t'i adresuar ato përmes masave të synuara lidhur me personelin, mbështetjen dhe burimet. Kjo është gjithashtu e rëndësishme nga këndvështrimi i pavarësisë institucionale, pasi burimet e mjaftueshme janë thelbësore për sigurimin e pavarësisë së gjyqësorit nga institucionet shtetërore dhe palët private.

dhe të formulojnë kërkesa të arsyetuara për masa lidhur me personelin, buxhetin ose organizimin e punës (lidhur me treguesit 6.ii dhe 6.iii – planifikimi i burimeve i bazuar në të dhëna dhe raportimi i bazuar në nevoja në rastet e KOK-së).

Maqedonia e Veriut ndodhet aktualisht në një fazë vendimtare të zbatimit të Agjendës së Reformave, gjatë së cilës drejtuesit kryesorë të institucioneve gjyqësore, si kryetarët e gjykatave dhe drejtuesit e prokurorive publike, duhet të demonstrojnë aftësi të forta menaxheriale, strategjike dhe për argumentimin e nevojave institucionale. Prioritetet e tyre duhet të përfshijnë sigurimin e nivelit të ndarjeve buxhetore për gjyqësorin të përcaktuar me ligj dhe përdorimin efikas dhe efektiv të fondeve të vëna në dispozicion përmes Agjendës së Reformave (lidhur me treguesin 6.i – rritja e buxhetit për institucionet që trajtojnë raste të KOK-së të nivelit të lartë).

Rëndësia e ndarjeve buxhetore për monitorimin e proceseve gjyqësore qëndron në ndikimin e tyre praktik mbi personelin, organizimin e punës në sallën e gjykimit dhe funksionet mbështetëse në rastet komplekse të KOK-së. Kur nuk sigurohen nivelet buxhetore të përcaktuara me ligj, gjykatat dhe prokuroritë publike mund të mos kenë burimet e nevojshme për plotësimin e vendeve të lira, mbajtjen e gjyqtarëve porotë në detyrë, sigurimin e bashkëpunëtorëve juridikë ose mbështetjen e duhur administrative. Këto mangësi mund të shkaktojnë shtyrjen e seancave, ngadalësimin e shqyrtimit të rasteve në apel dhe dobësimin e vazhdimësisë në procedurat afatgjata. Për më tepër, burimet e mjaftueshme financiare dhe burimet e tjera përbëjnë një kusht të domosdoshëm institucional që gjykatat dhe prokuroritë publike të funksionojnë jo vetëm në mënyrë efektive, por edhe, po aq e ndoshta më e rëndësishmja, në mënyrë të pavarur. Megjithatë, sfidat dhe mangësitë e theksuara në Raportin Publik të Projektit të vitit 2024, për fat të keq, vazhdojnë të ekzistojnë, me pak ose aspak përmirësim të konsiderueshëm deri më sot.

Një masë tjetër për rritjen e fleksibilitetit në adresimin e dallimeve në ngarkesën e punës ndërmjet institucioneve gjyqësore është transferimi strategjik dhe i përkohshëm i gjyqtarëve. Këshilli Gjyqësor,

në bashkëpunim me kryetarët e gjykatave, duhet të lehtësojë transferimet e përkohshme në bazë të nevojave operacionale aktuale, duke marrë parasysh njëkohësisht ngarkesën e punës së Departamentit për KOK në Gjykatën Themelore Penale Shkup – departamentit gjyqësor kompetent për gjykimin e shumicës së rasteve të KOK-së në nivel vendi.

Përveç kësaj, Projekti rekomandon shqyrtimin e mundësisë së caktimit të gjyqtarëve që do të ishin përgjegjës vetëm për shqyrtimin e aktakuzave. Konsultimet e zhvilluara me gjyqtarët dhe anëtarët e Këshillit Gjyqësor tregojnë se shqyrtimi i aktakuzave shpesh kryhet krahas përgjegjësi të vazhdueshme për zhvillimin e gjykimeve. Si rezultat, kjo detyrë thelbësore e fazës paragjyqësore shpesh nënvlerësohet dhe nuk njihet siç duhet si ngarkesë shtesë pune për gjyqtarët e caktuar. Caktimi i gjyqtarëve të posaçëm për shqyrtimin e aktakuzave mund ta shndërronte këtë fazë në një vlerësim më thelbësor dhe më konsistent të aktakuzës dhe provave mbështetëse, duke forcuar në këtë mënyrë cilësinë dhe integritetin e procedurave penale (lidhur me treguesit 6.ii dhe 6.iii).

Burimet njerëzore dhe mbështetja institucionale për zhvillimin efektiv të procedurave të KOK-së

Projekti vazhdon të vërejë se mungesa e gjyqtarëve porotë po ndikon gjithnjë e më shumë në efikasitetin dhe caktimin e seancave në procedurat e KOK-së të nivelit të lartë. Caktimi i seancave të reja dhe aftësia e trupave gjykues për të ruajtur ritmin e planifikuar të procedurave lidhen drejtpërdrejt me disponueshmërinë e gjyqtarëve porotë. Numri i gjyqtarëve porotë në dispozicion në Gjykatën Themelore Penale Shkup, duke përfshirë Departamentin për KOK, mbetet në një nivel shqetësues dhe vazhdon të jetë nën minimumin e nevojave operationale të gjykatës. Si rezultat, praktika e angazhimit të të njëjtëve gjyqtarë porotë në disa trupa gjykues është bërë e zakonshme. Aktivitetet e monitorimit të proceseve gjyqësore kanë identifikuar raste kur seancat janë ndërprerë përkohësisht ose janë vonuar në një sallë gjykimi për t'i mundësuar një gjyqtari porotë të marrë pjesë në procedurën para një trupi tjetër gjykues. Praktika të tilla ndikojnë drejtpërdrejt në dinamikën, vazhdimësinë dhe kohëzgjatjen e përgjithshme të gjykimeve të KOK-së. Në këtë drejtim, kryetarët e gjykatave dhe Këshilli Gjyqësor duhet të sigurojnë që procedurat për përzgjedhjen e gjyqtarëve porotë të fillojnë rregullisht dhe të bazohen në vlerësime të vazhdueshme të nevojave institucionale, duke parandaluar kështu vonesat e shmangshme në caktimin dhe zhvillimin e seancave (lidhur me treguesin 6.iv – ulja e numrit të vendeve të lira në gjykatat që trajtojnë raste të KOK-së). Efektet e ndryshimeve më të fundit të Ligjit për Gjykatat²⁶, të miratuara në korrik 2026, të cilat e rritën kufirin e moshës për ushtrimin e detyrës së gjyqtarit porotë nga 60 në 67 vjeç, duhet të monitorohen më tej për të vlerësuar ndikimin e tyre dhe për të

përcaktuar rezultatet që do të sjellin.

Një sfidë tjetër që ndikon në qëndrueshmërinë e sistemit të gjyqtarëve porotë lidhet me kompensimin e kufizuar financiar dhe mbështetjen institucionale në dispozicion të personave që ushtrojnë këtë funksion. Aktivitetet e monitorimit të proceseve gjyqësore dhe konsultimet me përfaqësuesit e gjykatave tregojnë se gjyqtarët porotë që marrin pjesë në procedura të gjata dhe shumë kërkuese të krimit të organizuar dhe korrupsionit shpesh marrin kompensim që mbetet edhe nën 50 për qind të pagës minimale mujore neto të garantuar nga shteti²⁷ edhe kur angazhimi i tyre zgjat gjatë gjithë muajit.

Për më tepër, gjyqtarët porotë nuk përfitojnë sigurim shoqëror ose shëndetësor në bazë të angazhimit të tyre gjyqësor. Këto kushte e zvogëlojnë ndjeshëm tërheqjen e këtij funksioni dhe përmenden shpesh si një nga arsyt kryesore përse shpalljet publike për emërimin e gjyqtarëve të rinj porotë ngjallin interes të kufizuar ose tërheqin vetëm një numër të vogël aplikimesh. Mbajtja e tyre në detyrë mbetet gjithashtu problematike, pasi shumë gjyqtarë porotë përfundimisht largohen për shkak të mundësive më të paguara profesionale në vende të tjera. Forcimi i kornizës së mbështetjes institucionale për gjyqtarët porotë, duke përfshirë stimuj financiarë më të përshtatshëm dhe rishikimin e kushteve të emërimit, do të kontribuonte në cilësi, konsistencë dhe qëndrueshmëri më të madhe si në proceset e përzgjedhjes, ashtu edhe në mbajtjen e tyre në detyrë (lidhur me treguesin 6.iv).

²⁶ Ligji për gjykatat „Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë të Veriut“ nu. 151/26.

²⁷ Ligji për pagën minimale, „Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë të Veriut“ nu. 63/26.

Mungesa e personelit vazhdon të përbëjë një sfidë serioze, veçanërisht në Gjykatën e Apelit Shkup, e cila ka kompetencë ekskluzive për shqyrtimin e ankesave në shumicën e rasteve të profilit të lartë. Pavarësisht emërimit të katër gjyqtarëve të rinj të çështjeve penale në maj 2025, avancimi i njëkohshëm i dy gjyqtarëve në Gjykatën Supreme neutralizoi një pjesë të konsiderueshme të këtij përmirësimi. Me këtë ritëm, gjyqësori rrezikon të vazhdojë të përballet me mungesë të vazhdueshme të personelit, pasi emërimet e reja janë të pamjaftueshme për të plotësuar vendet ekzistuese të lira dhe për t'iu përgjigjur ngarkesës në rritje me lëndë.

Këshilli Gjyqësor duhet të zbatojë një qasje më proaktive dhe të bazuar në të dhëna ndaj vlerësimeve të ngarkesës së punës dhe të përshpejtojë procedurat e rekrutimit. Mungesa e vazhdueshme e personelit rrezikon të ndikojë më tej në punën e gjykatave të apelit, të kontribuojë në vonesa dhe të dobësojë besimin e publikut. Gjyqtarët e Departamentit për KOK do të përfitonin nga ekipe më të qëndrueshme të mbështetjes profesionale, duke përfshirë bashkëpunëtorë juridikë, praktikantë dhe procesmbajtës gjyqësorë, veçanërisht në rastet që përfshijnë prova voluminoze dhe seanca të gjata. Kjo do të mbështeste një menaxhim më të parashikueshëm dhe më të disiplinuar të gjykimeve në rastet e KOK-së. Situata e mungesës së procesmbajtësve gjyqësorë përgjegjës për mbajtjen e procesverbaleve ka arritur deri në atë pikë sa seancat shtyhen për shkak të mungesës së tyre, ndërsa palët nuk mund të ushtrojnë disa mjete juridike, sepse procesverbalet e seancave dhe dokumentet e tjera

gjyqësore nuk mund të lëshohen në kohë (lidhur me treguesin 6.iv – zvogëlimi i mungesës së personelit në gjykatat dhe prokuroritë që trajtojnë raste të KOK-së). Ky shqetësim pranohet gjithashtu në Agjendën e Reformave, e cila parashikon angazhimin për plotësimin e të gjitha vendeve të lira për gjyqtarë dhe prokurorë deri në fund të vitit 2026, në përputhje me parashikimet e hartuara nga Këshilli Gjyqësor dhe Këshilli i Prokurorëve Publikë.²⁸ Megjithatë, zbatimi i strategjive për menaxhimin e burimeve njerëzore në gjyqësor dhe prokurori, të miratuara në vitin 2020, ka mbetur prapa (lidhur me treguesin 6.iv).

Në përputhje me Agjendën e Reformave, megjithëse me vonesë të konsiderueshme, Kuvendi miratoi ligjet që rregullojnë shërbimet gjyqësore dhe të prokurorisë, të cilat, deri në njëfarë mase, sigurojnë autonomi më të madhe institucionale në çështjet e personelit, duke hequr kërkesën për pëlqim paraprak nga Ministria e Financave për rekrutimin e personelit të specializuar. Në vend të kësaj, Këshilli Gjyqësor dhe Prokuroria Publike e Republikës janë përgjegjëse për përgatitjen e planeve të rekrutimit dhe njoftimin e Ministrisë së Financave.

Megjithatë, ndarjet aktuale buxhetore mbeten të pamjaftueshme, duke përbërë vetëm 0,2 për qind të Buxhetit të përgjithshëm të Shtetit për prokurorinë publike dhe 0,3 për qind të PBB-së për gjyqësorin, shumë më poshtë se nivelet prej 0,4 për qind dhe 0,8 për qind të përcaktuara me ligj.²⁹ Pa mbështetje të qëndrueshme financiare dhe institucionale, përparimi domethënës mbetet i pasigurt (lidhur me treguesin 6.i).

²⁸ Agjenda reformuese e Maqedonise se Veriut 2024-2027.

²⁹ Ligji per buxhetin gjyqesor, „Gazeta Zyrtare e Republikës se Maqedonise te Veriut“ nu 60/2003, 37/2006, 103/2008 dhe 145/2010 (neni 4); Ligji per Prokurorine Publike, „Gazeta Zyrtare e Republikës se Maqedonise te Veriut“ nu. 42/2020 (neni 101).

Prandaj, nëse miratohen dhe zbatohen në mënyrë efektive, projektligji për Buxhetin Gjyqësor dhe projektligji për Prokurorinë Publike do të përfaqësojnë një hap të rëndësishëm drejt adresimit të financimit vazhdimisht të pamjaftueshëm të gjyqësorit dhe joefikasitetit që rezulton prej tij në dhënien e drejtësisë.

Po kështu, Këshilli i Prokurorëve Publikë duhet t'i japë përparësi plotësimit të të gjitha vendeve të punës në PTHP-në për KOK, duke siguruar rekrutimin e prokurorëve me përvojë, të aftë për të trajtuar kompleksitetin dhe ndjeshmërinë e rasteve të KOK-së të profilit të lartë. Aktivitetet e monitorimit të proceseve gjyqësore, konsultimet me prokurorët publikë, përfshirë Prokurorin Publik të Republikës dhe drejtuesin e PTHP-së për KOK, si dhe shqyrtimi i raporteve vjetore

mbi punën e Prokurorisë Publike, tregojnë të gjitha një mungesë të vazhdueshme të burimeve njerëzore në të gjithë sistemin e prokurorisë. PTHP-ja për KOK nuk përbën përjashtim, pasi përballet me të njëjtat sfida strukturore dhe operacionale.³⁰

Gjetjet e paraqitura në Raportin Publik të Projektit të vitit 2024, të cilat theksuan vonesat e vazhdueshme në caktimin e seancave për shkak të përputhjes së detyrimeve të prokurorëve në të njëjtën kohë, vazhdojnë të jenë të rëndësishme. Megjithatë emërimi i prokurorëve shtesë në PTHP-në për KOK përfaqëson një hap përpara, ai është i pamjaftueshëm për të adresuar mungesën sistematike, pasi pesë vende të tjera në këtë prokurori vazhdojnë të jenë të lira (lidhur me treguesin 6.iv).

Vazhdimësia operacionale dhe kapacitetet administrative

Projekti ka vërejtur gjithashtu se ndryshimet në caktimin e prokurorëve gjatë procedurave në vazhdim të KOK-së mund të ndikojnë në vazhdimësinë dhe efikasitetin e gjykimeve. Në tri raste të monitoruara, caktimi i një prokurori të ri publik u pasua nga kërkesa për kohë shtesë për shqyrtimin e dosjeve të lëndëve, sigurimin ose paraqitjen e provave, ndryshimin e listave të provave të propozuara ose, në raste të caktuara, ndryshimin e vetë aktakuzës. Megjithatë masa të tilla mund të jenë të justifikuara në rrethana individuale, ato mund të kontribuojnë në vonesa në caktimin dhe vazhdimin e seancave. Këto situata krijojnë përshtypjen se kalimi i përgjegjësisë ndërmjet prokurorëve që largohen nga një

rast dhe prokurorëve të sapocaktuar nuk është gjithmonë i koordinuar mjaftueshëm. Prandaj, Prokurori Publik Shtetëror dhe drejtuesit e prokurorisë publike duhet të promovojnë procedura më të strukturuar dhe më të koordinuara për dorëzimin e lëndëve, duke siguruar transferimin në kohë të njohurive mbi rastin, provave dhe strategjisë procedurale, me qëllim minimizimin e ndërprerjeve dhe ruajtjen e vazhdimësisë së procedurave komplekse të KOK-së (lidhur me treguesin 6.iv).

Në nivel operacionel, procesmbajtësit gjyqësorë dhe personeli administrativ luajnë një rol thelbësor, megjithatë shpesh të nënvlerësuar. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të ofrojë

³⁰ Sipas Raportit Vjetor për punën e Prokurorisë Publike për vitin 2025, një e treta e vendeve të punës të Prokurorisë publike nuk janë të plotësuara, përderisht në PTHP KOK mungojnë pesë nga gjithsej 18 prokurorë publikë të parashikuar.

trajnime të posaçme mbi mbajtjen e saktë të procesverbaleve, dokumentimin procedural dhe koordinimin efikas të punës në sallën e gjykimit. Personeli administrativ i përgatitur mirë zvogëlon gabimet procedurale dhe siguron integritetin e dokumentacionit gjyqësor, gjë që është veçanërisht e rëndësishme në gjykimet e KOK-së të nivelit të lartë, të cilat zakonisht janë shumë të ndjeshme dhe zhvillohen në një atmosferë të tensionuar (lidhur me treguesin 6.v – trajnimi i procesmbajtësve që punojnë në rastet e KOK-së).

Në përgjithësi, financimi vazhdimisht i pamjaftueshëm i gjyqësorit dhe prokurorisë nuk është thjesht çështje e efikasitetit institucional.

Kur burimet janë të pamjaftueshme për t'u mundësuar këtyre institucioneve të ushtrojnë funksionet e tyre në mënyrë efektive dhe autonome, kjo mund të ngrejë shqetësime edhe lidhur me pavarësinë e tyre institucionale. Forcimi i kapaciteteve institucionale dhe aftësisë reaguese të organeve gjyqësore dhe të prokurorisë përmes drejtimit efektiv dhe strategjik, personelit më të shumtë dhe më të kualifikuar, shpërndarjes efikase të burimeve dhe mbështetjes më të mirë administrative është thelbësor për sigurimin e gjykimit të drejtë dhe në kohë të rasteve të KOK-së të profilit të lartë, si dhe për forcimin e besimit të përgjithshëm të publikut në sistemin e drejtësisë.

Kapacitetet

7

Rekomandimi

Të forcohen konsistenca dhe cilësia e paraqitjes së rasteve nga prokuroria në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK) me interes publik, nga hartimi i aktakuzës deri te përfaqësimi i akuzës gjatë shqyrtimit gjyqësor.

7.1. Prokuroria Publike Shtetërore duhet të vazhdojë të mbështesë dhe të koordinojë masat institucionale që synojnë përmirësimin e cilësisë, qartësisë dhe strukturës së provave në aktakuza, si dhe efektivitetin e përfaqësimit të akuzës nga prokurorët në gjykimet komplekse të KOK-së.

7.2. Drejtuesit e prokurorive publike duhet:

(a) Të përdorin kolegjiunet profesionale për të përmirësuar hartimin e aktakuzave dhe përfaqësimin e akuzës gjatë shqyrtimit gjyqësor;

(b) Të sigurojnë që vlerësimi i punës dhe mbikëqyrja të përfshijnë një vlerësim thelbësor të cilësisë së hartimit të aktakuzave dhe përfaqësimit të akuzës gjatë shqyrtimit gjyqësor; dhe

(c) Të sigurojnë që, kur prokuroritë më të larta mbajnë qëndrim të ndryshëm nga ai i prokurorisë më të ulët, veçanërisht në procedurat e apelit, ky qëndrim të shoqërohet me shpjegime juridike të qarta dhe të arsyetuara mirë, me qëllim forcimin e konsistencës, transparencës dhe besimit të publikut.

7.3. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të rishikojë vazhdimisht programin e saj të trajnimit për prokurorët, në bazë të nevojave që dalin nga përfaqësimi i akuzës në gjykimet e KOK-së, duke përfshirë hartimin e aktakuzave dhe përfaqësimin efektiv të akuzës gjatë shqyrtimit gjyqësor.

Faza e zbatimit:

Zbatimi i hershëm

Treguesit e zbatimit

7.i. Përqindja e aktakuzave, ankesave dhe propozimeve në rastet e monitoruara që janë të qarta dhe të arsyetuara mirë.

7.ii. Përqindja e rasteve të monitoruara në të cilat përfaqësimi i akuzës nga prokurorët gjatë shqyrtimit gjyqësor vlerësohet si adekuat.

7.iii. Numri i kolegjiave profesionale të mbajtura çdo vit, në të cilat është diskutuar cilësia e aktakuzave dhe e përfaqësimit të akuzës gjatë shqyrtimit gjyqësor.

7.iv. Masat e propozuara për përmirësimin e cilësisë së aktakuzave dhe të përfaqësimit të akuzës gjatë shqyrtimit gjyqësor, të miratuara çdo vit në bazë të mbikëqyrjes efektive dhe vlerësimit të punës.

7.v. Përqindja e prokurorëve që trajtojnë raste të KOK-së dhe marrin pjesë në trajnime mbi cilësinë e aktakuzave dhe përfaqësimin e akuzës gjatë shqyrtimit gjyqësor.

Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, Maqedonia e Veriut ka shënuar përparim të pjesshëm, por konkret, në forcimin e praktikës së prokurorisë në rastet e KOK-së me interes publik. Analiza e aktakuzave nga Projekti identifikoi disa përmirësime në qartësinë dhe strukturën e aktakuzave të fundit, duke përfshirë identifikimin më të shpeshtë të pasurisë që mund t'i nënshtrohet konfiskimit ose të përdoret për

kompensimin e dëmit, aty ku është e zbatueshme. Monitorimi i proceseve gjyqësore identifikoi gjithashtu shembuj pozitivë të paraqitjes së provave shkresore nga prokurorët në mënyrë më të organizuar, më të përqendruar dhe më të kuptueshme. Megjithatë, zbatimi ende nuk mund të vlerësohet si plotësisht funksional, pasi këto përmirësime mbeten jo të njëtrajtshme dhe ende nuk janë integruar në praktikën standarde institucionale.

Gjetjet:

Për të vlerësuar përparimin në kuadër të Rekomandimit 7, Projekti u mbështet në gjetjet e analizave mbi mënyrën e hartimit të aktakuzave, me fokus në aktakuzat e ngritura gjatë periudhës raportuese, monitorimin e proceseve gjyqësore, konsultimet me prokurorët dhe gjyqtarët, si dhe vlerësimin e përgjithshëm të rasteve të përfunduara. Projekti vazhdoi të identifikojë mangësi në disa aktakuza dhe në mënyrën e përfaqësimit të akuzës gjatë gjyqimit, duke përfshirë lidhje të paqarta ndërmjet fakteve, provave dhe kualifikimit juridik; përcaktim të pamjaftueshëm të rolit ose formës së përgjegjësisë së të bashkakuzuarve; vështirësi në paraqitjen e

provave që lidhen me dashjen në rastet e korrupsionit; përgatitje jokonsistente lidhur me dëshmitarët; dhe qasje të ndryshme ndaj paraqitjes së provave shkresore.

Mekanizmat e brendshëm për shqyrtimin sistematik, shkëmbimin e vlerësimeve profesionale, të nxënit përmes kolegjiave dhe ndjekjen e rezultateve të punës ende nuk janë institucionalizuar mjaftueshëm. Prandaj, faza e ardhshme duhet të përqendrohet në shndërrimin e praktikave të mira në zhvillim dhe nismave trajnuese në standarde të rregullta të punës së prokurorisë për hartimin e aktakuzave, përgatitjen e gjykimeve, paraqitjen e provave dhe praktikën në apel në rastet komplekse të KOK-së.

Cilësia e hartimit të aktakuzave dhe argumentimi i akuzave

Gjatë periudhës raportuese, Projekti analizoi 26 aktakuza, duke e çuar numrin e përgjithshëm të aktakuzave të analizuar në 72. Prej tyre, 22 ishin aktakuza të ngritura gjatë periudhës raportuese, ndërsa katër ishin aktakuza më të hershme, të cilat Projekti i mori të anonimizuara nga prokuroria me njëfarë vonese. Aktakuzat e reja treguan disa përmirësime, veçanërisht sa i përket identifikimit më të shpeshtë të pasurisë për qëllime të konfiskimit dhe/ose kompensimit të dëmit, por ende jo në të gjitha rastet ku kjo ishte e zbatueshme. Ky aspekt trajtohet veçmas në kuadër të Rekomandimit 10 (shih gjetjet në kuadër të Rekomandimit 10).

Nga aktakuzat e analizuar nga Projekti gjatë periudhës raportuese, 16 ishin të qarta, të sakta dhe mjaftueshëm të hollësishme. Ato ishin hartuar gjithashtu në mënyrë që të identifikonin qartë veprat penale konkrete për të cilat akuzohej i pandehuri, të citonin dispozitat përkatëse ligjore që pretendoheshin se ishin shkelur dhe të paraqisnin faktet që përbënin elementet thelbësore të secilës vepër penale, duke përfshirë kohën, vendin dhe rrethanat përkatëse të veprimeve të pretenduara.

Katër aktakuza të tjera u vlerësuan gjithashtu si përgjithësisht në përputhje me standardet e kërkuara, megjithëse kishte ende hapësirë për përmirësime të vogla. Në veçanti, elementi i dashjes mund të ishte artikuluar më qartë përmes identifikimit të fakteve dhe rrethanave

konkrete që tregonin se i pandehuri kishte vepruar me vetëdije dhe qëllimisht në kundërshtim me detyrat e tij zyrtare, duke synuar ose duke pranuar mundësinë e pasojave që rridhnin prej veprimeve të tij, në vend që argumentimi të mbështetej vetëm në ekzistencën e shkeljeve procedurale.

Për më tepër, arsyetimi i prokurorisë do të forcohej nëse do të trajtonte jo vetëm faktet që mbështesin akuzat, por edhe paqartësitë e mundshme, interpretimet alternative ose çështjet që mund të lindin në mënyrë të arsyeshme nga një vlerësim objektiv i provave. Megjithatë çështje të tilla përfundimisht mund të zgjidhen në favor të prokurorisë dhe mund të mos e ndryshojnë përfundimin se është kryer një vepër penale, njohja dhe trajtimi i tyre që në fazën e aktakuzës do të rriste besueshmërinë dhe fuqinë bindëse të përgjithshme të rastit. Duke parashikuar dhe trajtuar pyetjet që mund të lindin, në vend që sqarimi i tyre të lihet vetëm për fazën e gjyqimit, prokuroria do të siguronte një paraqitje më të plotë dhe më të ekuilibruar të pretendimeve, duke forcuar dhe jo dobësuar bazën e rastit të saj.

Në gjashtë aktakuzat e mbetura, Projekti identifikoi fusha të tjera që kërkonin përmirësim, si në paraqitjen e pretendimeve faktike, ashtu edhe në kualifikimin juridik të veprimeve. Pretendimet faktike nuk e përcaktonin gjithmonë mjaftueshëm lidhjen ndërmjet veprimeve të përshkruara dhe elementeve ligjore të veprës penale për të cilën ishte ngritur akuza. Për më tepër, në rastet kur përfshiheshin disa persona ose subjekte, aktakuzat nuk e sqaronin në mënyrë konsistente kontributin ose rolin përkatës të secilit bashkëkryerës. U identifikuan gjithashtu raste kur ngjarjet nuk

paraqiteshin në një rend kronologjik mjaftueshëm të qartë, gjë që, së bashku me fjalitë e gjata dhe gabimet gramatikore e tipografike, e vështirësonte ndjekjen e rrjedhës së veprimeve të pretenduara. Për më tepër, paraqitja e emrave të plotë të personave juridikë, strukturave të pronësisë dhe të dhënave të tjera identifikuese veçmas në fillim të aktakuzës, në vend që ato të përfshihen brenda përshkrimit faktik, do të mundësonte paraqitjen më të qartë dhe më koncize të pretendimeve faktike. Kur zbatohet anonimizimi, ai duhet të ruajë qartësi të mjaftueshme për të bërë dallimin ndërmjet subjekteve përkatëse, pasi anonimizimi i tepruar mund ta bëjë të paqartë se cili subjekt ka qenë i përfshirë në një veprim ose fazë të caktuar të sjelljes së pretenduar. Në raste të tilla, aktakuza duhet të ofrojë qartësi të mjaftueshme lidhur me bazën përkatëse ligjore, për të shpjeguar se si faktet e pretenduara përputhen me elementet e veprës penale për të cilën është ngritur akuza.

Gjetjet tregojnë një prirje pozitive krahasuar me periudhën e mëparshme raportuese. Përqindja e aktakuzave të vlerësuara si të kënaqshme u rrit nga më pak se 50 për qind në 77 për qind, duke sugjeruar se përpjekjet për përmirësimin e cilësisë së aktakuzave mund të kenë filluar të japin rezultate konkrete. Megjithatë, nevojiten operacionalizim dhe institucionalizim të mëtijshëm për të siguruar që cilësia e aktakuzave të mos përcaktohet vetëm nga kapacitetet individuale të prokurorëve, por të mbështetet në përkrahjen dhe stimujt institucionalë që nxisin përmirësimin e vazhdueshëm (lidhur me treguesit 7.iii deri në 7.v).

Efektiviteti i paraqitjes së rastit nga prokuroria dhe përfaqësimi i akuzës gjatë gjykimit

Gjatë gjykimeve u vërejtën disa mangësi në qasjen e prokurorisë. Sa u përket dëshmitarëve, u identifikuan dy sfida kryesore. Së pari, në të paktën gjashtë raste të monitoruara gjatë periudhës raportuese, disa dëshmitarë të prokurorisë dhanë deklarata që binin ndesh me teorinë e rastit të prokurorisë ose kishin vlerë të kufizuar provuese, duke ngritur pikëpyetje lidhur me rëndësinë e tyre për rastin dhe shkallën në të cilën prokuroria e kishte vlerësuar dhe menaxhuar në mënyrë adekuate përfshirjen e tyre në procedurë. Këto gjetje sugjerojnë se prokuroria mbështetet në masë të konsiderueshme në deklaratat e dëshmitarëve të marra gjatë fazës së hetimit, pa mbajtur në mënyrë konsistente kontakte me dëshmitarët ose pa siguruar përgatitjen e duhur procedurale përpara dëshmisë së tyre në gjykim, e cila mund të jepet disa muaj apo edhe vite më vonë. Në disa raste, dëshmitarët e dhanë dëshminë e tyre për herë të parë vetëm gjatë fazës së gjykimit, gjë që mund të krijojë vështirësi shtesë në vlerësimin e konsistencës dhe vlerës provuese të deklaratave të tyre.

Së dyti, në gjashtë raste të profilit të lartë, prokuroria nuk siguroi praninë e të paktën dhjetë dëshmitarëve të saj në gjykim, gjë që ndikoi në paraqitjen e provave para gjykatës. Megjithatë siguri i pranisë së dëshmitarëve nuk është, në vetvete, detyrim ekskluziv i prokurorisë, Plani Organizativ i Gjykatës Themelore Penale Shkup për zhvillimin e efikas dhe efektiv të procedurave me të drejtë u ngarkon palëve përgjegjësi më të madhe për menaxhimin dhe koordinimin aktiv të paraqitjes së provave të tyre (shih Rekomandimin 5). Në

të njëjtën kohë, u vërejtën disa praktika pozitive, duke përfshirë rastet kur prokurorët vepruan në mënyrë proaktive për të koordinuar me dëshmitarët dhe për të ndërmarrë hapa që siguronin paraqitjen e tyre në kohë para gjykatës.

Veçmas, Projekti identifikoi gjithashtu sfida lidhur me përdorimin e provave nga ekspertiza. Në disa raste, ekspertët e angazhuar nga prokuroria dukeshin të papërgatitur mjaftueshëm, i paraqitën konstatimet e tyre me vonesë ose përgatitën raporte që ishin të paplota, të paqarta ose me kundërthënie të brendshme. Këto çështje mund të ndikojnë në besueshmërinë dhe efektivitetin e provave nga ekspertiza të paraqitura gjatë gjykimit dhe tregojnë nevojën për koordinim, komunikim dhe ndjekje më sistematike të angazhimit të ekspertëve.

Një shqetësim i veçantë u identifikua lidhur me paraqitjen e provave shkresore. Megjithatë identifikimi i provave shkresore vetëm sipas titullit mund të jetë efikas nga pikëpamja procedurale, ai shpesh nuk ofron qartësi të mjaftueshme lidhur me faktet, pretendimet ose elementet konkrete që synohet të provohen përmes këtyre dokumenteve. Në të njëjtën kohë, leximi i dokumenteve të plota – disa prej të cilave mund të përmbajnë qindra faqe – është po aq jopraktik dhe i panevojshëm. Të dyja qasjet përbëjnë përdorim joefikas të kohës së vlefshme të gjykatës, pa e përmirësuar domosdoshmërisht kuptimin e provave. Këto praktika kufizojnë gjithashtu aftësinë e mbrojtjes për të kuptuar teorinë e rastit të prokurorisë, veçanërisht pasi aktakuza nuk është e

detyruar të shpjegojë rëndësinë provuese të secilës provë të propozuar ose lidhjen e saj me pretendime konkrete. Duke pasur parasysh dinamikën e zhvillimit mesatarisht të afërsisht një seance në muaj – një shpeshtësi që mund të përmirësohet gjatë periudhës së ardhshme përmes zbatimit më të gjerë dhe më konsistent të praktikave të menaxhimit të lëndëve, dhe jo vetëm në raste individuale ku gjyqtarët demonstrojnë aftësi të veçanta – u paraqitën situata në të cilat mbrojtja filloi paraqitjen e provave të saj vetëm pas disa vitesh procedurë, pas përfundimit të administrimit të një numri të madh provash të prokurorisë.

Prandaj, nevojitet një qasje e ekuilibruar ndaj paraqitjes së përmbajtjes së provave shkresore, sipas së cilës paraqiten vetëm pjesët përkatëse, duke siguruar që si i pandehuri, ashtu edhe trupi gjykues të informohen qartë dhe saktë për elementet kryesore provuese dhe rëndësinë e tyre për pretendimet e akuzës. Duhet gjithashtu të tregohet kujdes që provat të paraqiten në mënyrë objektive, duke shmangur theksimin ose karakterizimin e panevojshëm që shkon përtej vlerës së tyre provuese. Kur mbrojtja kundërshton autenticitetin ose besueshmërinë e provave, prokuroria duhet të argumentojë pranueshmërinë dhe besueshmërinë e tyre përmes mjeteve të përshtatshme, duke përfshirë përcaktimin e zinxhirit të ruajtjes së provave dhe marrjen në pyetje të dëshmitarëve që mund të konfirmojnë origjinën, mënyrën e trajtimit dhe integritetin e tyre. Gjatë periudhës raportuese, në të paktën gjashtë raste të monitoruara u vërejt një zhvillim pozitiv: gjykatat gjithnjë e më shpesh kërkonin jo vetëm nga mbrojtja, por edhe nga prokuroria, të shpjegonte shkurtimisht rëndësinë e provave që propozon gjatë

përgatitjes për gjykim. Disa gjyqtarë vunë në dukje se kjo praktikë e përmirëson ndjeshëm efikasitetin dhe cilësinë e seancave, pasi u mundëson si gjykatës, ashtu edhe palëve të kuptojnë qëllimin e provës përpara paraqitjes së saj. Gjyqtarët theksuan se, pa shpjegime të tilla, shpesh u duhet të dëgjojnë paraqitje të gjata provash pa e ditur se cilin fakt ose pretendim konkret synon të provojë secila prej tyre. Kjo praktikë në zhvillim mund të kontribuojë në një procedurë provuese më të përqendruar dhe më efektive nëse zbatohet në mënyrë konsistente.

Kohët e fundit është vërejtur përparim në mënyrën e paraqitjes së provave shkresore. Konkretisht, në të paktën katër raste të monitoruara, prokurorët i organizuan materialet sipas fakteve kontestuese dhe shpjeguan shkurtimisht qëllimin e secilit dokument dhe faktet që ai synonte të provonte. Në këto raste, lista e provave ishte koncize dhe e përqendruar, ndërsa paraqitja e tyre ishte e një standardi të lartë profesional. Prokurorët e përcollën në mënyrë efektive thelbin e rastit përmes provave, duke shmangur vonesat e panevojshme dhe duke ruajtur njëkohësisht qartësinë dhe profesionalizmin. Duke theksuar pjesët e dokumenteve që kishin rëndësi për teorinë e tyre të rastit, prokurorët u treguan më të sigurt dhe më të përqendruar gjatë paraqitjes, duke forcuar kështu fuqinë bindëse të argumentimit të tyre. Në shumicën e këtyre shembujve pozitivë, prokurorët i kishin skanuar të gjitha provat dhe i shfaqnin ato në ekran. Të gjitha këto përmirësime fillimisht u nxitën nga ndërhyrjet e gjyqtarëve; megjithatë, gjatë periudhës më të fundit u vërejt gjithashtu rritje e iniciativës së vetë prokurorëve për zbatimin e praktikave të tilla.

Projekti identifikoi edhe shembuj pozitivë në përgatitjen e dëshmitarëve, ku prokurorët demonstruan një qasje më të strukturuar dhe përqendrim më të qartë në paraqitjen e dëshmimeve që kishin rëndësi për teorinë e rastit. Në përgjithësi, u vërejt gatisshmëri më e madhe për ta paraqitur dhe mbështetur në mënyrë aktive dhe të drejtpërdrejtë teorinë e rastit të prokurorisë, me një qasje më të angazhuar të prokurorëve në paraqitjen dhe mbrojtjen e qëndrimit të tyre.

Megjithatë, duke qenë se në procedura të tjera të monitoruara vazhduan të vëreheshin qasje më pak të strukturuar, duke përfshirë paraqitjen tepër të gjatë ose jo mjaftueshëm të përqendruar të provave shpresore, me shpjegime të kufizuara për rëndësinë e tyre (në të paktën katër raste të monitoruara gjatë periudhës raportuese), vështirësitë në sigurimin e pranisë së dëshmitarëve (në të paktën gjashtë raste të monitoruara, siç u përmend më sipër) dhe sfidat në paraqitjen e qartë të provave nga ekspertiza (në të paktën gjashtë raste të monitoruara gjatë periudhës raportuese), po aq e rëndësishme është nevoja për standarde të punës së prokurorisë dhe shkëmbim të përvojave ndërmjet kolegëve, të përqendruara jo vetëm në hartimin e aktakuzave, por edhe në përgatitjen e gjykimeve dhe paraqitjen e rastit në sallën e gjyqimit (lidhur me treguesit 7.iii deri në 7.v).

Së fundi, Projekti vërejti mospërputhje ndërmjet ankesës ose përgjigjes ndaj ankesës të prokurorisë që kishte

përfaqësuar akuzën në gjykim dhe mendimit të prokurorisë më të lartë. Megjithëse raste të tilla janë vërejtur herë pas here edhe më parë, numri më i madh i rasteve që aktualisht ndodhen në fazën e apelit mundëson një vëzhgim më të mbështetur në të dhëna. Shërbimi i prokurorisë funksionon mbi parimet e hierarkisë dhe vartësisë, dhe është legjitime që instancat më të larta të mos pajtohen me ato më të ulëta. Kjo tregon se procedura e apelit është reale dhe jo automatike, duke rritur besimin se interpretimet e ndryshme juridike shqyrtohen me kujdes. Megjithatë, transparenca, konsistenca e arsytimit dhe llogaridhënia janë thelbësore për ruajtjen si të drejtësisë së procedurës, ashtu edhe të besimit të publikut, veçanërisht në rastet politikisht të ndjeshme. Kur qëndrimet e ndryshme të prokurorisë nuk shpjegohen mjaftueshëm, ato mund të krijojnë përshtypjen e jokonsistencës.

Prandaj, kur një prokurori më e lartë mban një qëndrim juridik të ndryshëm nga ai i prokurorisë që ka përfaqësuar akuzën në gjykim, ajo duhet t'i shpjegojë qartë arsyet e qëndrimit të saj, me qëllim promovimin e transparencës, zvogëlimin e perceptimeve të jokonsistencës dhe forcimin e besimit të publikut në drejtësinë dhe paanshmërinë e vendimmarrjes së prokurorisë, veçanërisht në rastet politikisht të ndjeshme.

Provimi i elementeve të veprës penale: Analiza e rezultateve të aktgjyimeve liruese

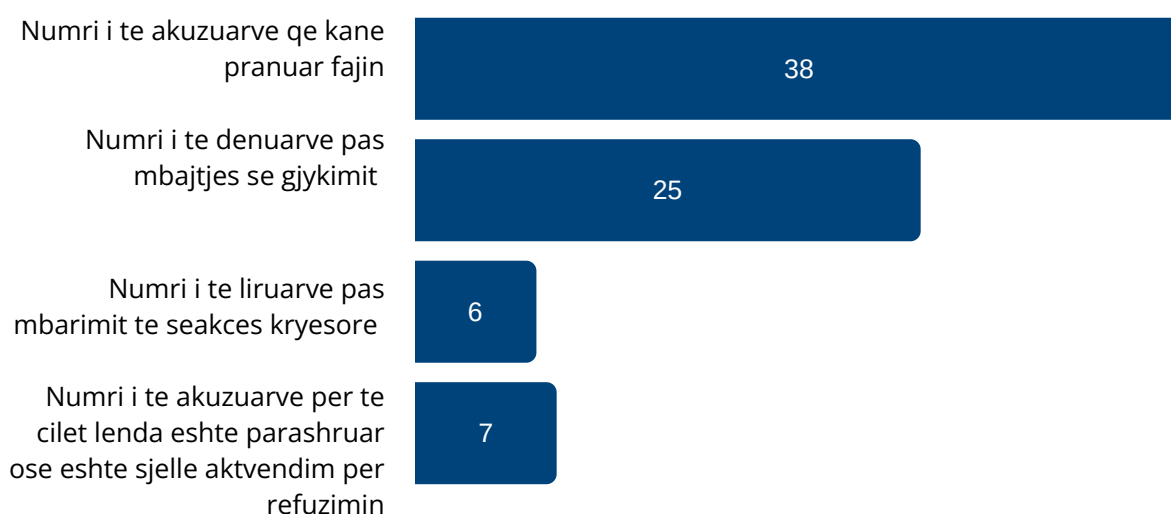
Nga këndvështrimi statistikor, sipas numrit të të pandehurve, ndër të pandehurit në rastet e monitoruara për të cilët është marrë vendim i formës së prerë, 57 e pranuan fajësinë, ndërsa ndaj 200 të tjerëve u zhvillua gjykim. Nga 200 të pandehurit ndaj të cilëve u zhvillua gjykimi, 64 u dënuan me vendim të formës së prerë (32 për qind), 24 u liruan nga akuza (12 për qind), ndërsa procedurat ndaj 112 të pandehurve (56 për qind) u parashkruan për shkak të skadimit të afatit të parashkrimit ose përfunduan me aktgjykim refuzues për shkak të tërheqjes së akuzës nga prokuroria.

Për 95 prej këtyre 112 të pandehurve (90 për qind), skadimi i afatit të parashkrimit ishte pasojë e drejtpërdrejtë e ndryshimeve të Kodit Penal të vitit 2023. Konkretisht, në 18 nga 72 rastet e

monitoruara, ndryshimet rezultuan në parashkrimin e ndjekjes penale për 95 të pandehur lidhur me të gjitha akuzat. Për 11 të pandehur të tjerë në katër raste, parashkrimi ndodhi vetëm lidhur me akuzat për keqpërdorim të pozitës dhe autorizimit zyrtar ose bashkim kriminal, ndërsa procedurat vazhduan vetëm për akuzat e mbetura.

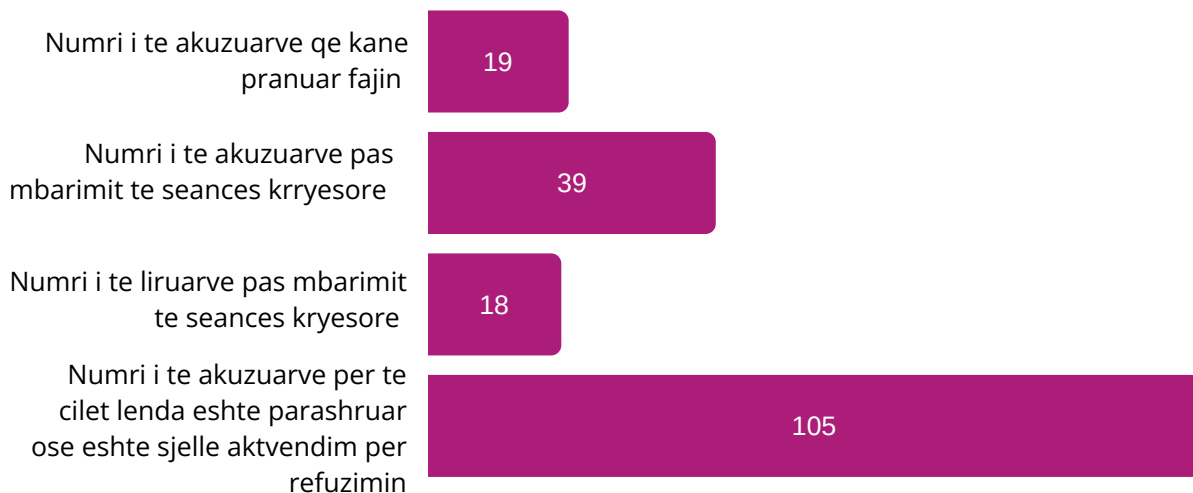
Një gjetje e rëndësishme ishte përqindja më e lartë e dënimeve në rastet e krimit të organizuar. Konkretisht, gjykatat morën vendim dënues të formës së prerë për 25 nga 38 të pandehurit ndaj të cilëve u zhvillua gjykimi pasi nuk e kishin pranuar fajësinë në rastet e krimit të organizuar (ose 65 për qind), ndërsa në rastet e veprave penale të korrupsionit përqindja e dënimeve të formës së prerë ishte 24 për qind.

Rezultati përfundimtar në rastet e krimit të organizuar

Grafiku 7: Rezultati përfundimtar në rastet e krimit të organizuar — vendi i grafikut original në dokument.

Rezultati përfundimtar në rastet e korrupsionit

Grafiku 8: Rezultati përfundimtar në rastet e korrupsionit

Qëllimi i sistemit të drejtësisë penale nuk është sigurimi i dënimeve me çdo kusht, prandaj një aktgjykim lirues nuk përbën, në vetvete, dëshmi të punës së pamjaftueshme të prokurorisë. Ai mund të pasqyrojë zbatimin e duhur të standardit të provueshmërisë, dobësitë e provave në dispozicion, vështirësitë në provimin e elementeve subjektive si dashja, ose mangësitë në mënyrën e paraqitjes së provave dhe lidhjes së tyre me akuzat. Në të njëjtën kohë, këto rezultate mund të jenë të vështira për t'u dalluar, vetëm në bazë të rezultateve të vëzhgueshme, nga ato që lidhen me aspekte të përgatitjes së rastit, si formulimi jo i plotë i elementeve përkatëse të veprës penale, përdorimi i kufizuar i hetimeve financiare, vëmendja e pamjaftueshme ndaj konfiskimit ose një teori e pazhvilluar mjaftueshëm e provave. Kjo ilustron kufizimet e vlerësimit të punës së prokurorisë vetëm në bazë të rezultateve të rasteve, pasi kufizimet reale të kapaciteteve dhe faktorë të tjerë mund të prodhojnë rezultate të ngjashme.

Kjo thekson rëndësinë e sigurimit që vendimet e prokurorisë të bazohen në një vlerësim rigoroz të provave në dispozicion dhe që prokurorët të marrin mbështetje institucionale për të identifikuar dobësitë, për të nxjerrë mësim nga përvoja dhe për të përmirësuar vazhdimisht praktikën e tyre. Kur aktgjykimet identifikojnë mangësi në prova, provim të pamjaftueshëm të dashjes ose lidhje të dobët ndërmjet provave dhe elementeve konkrete të veprës penale, këto rezultate duhet të përdoren si bazë për të nxënirë e strukturuar institucional brenda prokurorisë. Një mbështetje e tillë institucionale do t'u mundësonte gjithashtu prokurorëve të mbështesnin me më shumë siguri vendimet e arsyetuara mirë për të mos filluar procedura penale kur nuk plotësohet pragu i kërkuar i provave, përfshirë rrethanat kur vendime të tilla mund t'i nënshtrohen shqyrtimit ose kritikave. Kjo është veçanërisht e rëndësishme duke pasur parasysh se procedurat penale kërkojnë burime të konsiderueshme publike (lidhur me treguesit 7.iii dhe 7.iv).

Vetëvlerësimi i kapaciteteve nga gjyqtarët dhe fushat që kërkojnë përmirësim

Gjatë konsultimeve, gjyqtarët dhe prokurorët u pajtuan se cilësisë së aktakuzave duhet t'i kushtohet vëmendje e veçantë dhe se ka hapësirë për përmirësim. Ata theksuan më tej se faza e shqyrtimit të aktakuzave nuk shfrytëzohet mjaftueshëm si mekanizëm për përmirësimin e cilësisë së tyre.

Prokuroria, në bashkëpunim me partnerët vendas dhe ndërkombëtarë, merr pjesë në nisma dhe programe të ndryshme trajnimi që synojnë forcimin e teknikave të hartimit të aktakuzave dhe përmirësimin e përfaqësimit të akuzës nga prokurorët gjatë shqyrtimit gjyqësor. Në këtë kontekst, Misioni i OSBE-së në Shkup dhe Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë janë përqendruar në aktivitete për përmirësimin e mbledhjes efektive të provave, e cila është thelbësore për përfaqësim më të mirë të akuzës në sallën e gjykimit (lidhur me treguesin 7.v). Në të njëjtën kohë, Shoqata e Prokurorëve Publikë, në bashkëpunim me Ambasadën e SHBA-së në Shkup, ka ndërmarrë përpjekje për përmirësimin e cilësisë së aktakuzave. Prokuroria Publike Shtetëror i ka mbështetur gjithashtu këto nisma, duke i kushtuar vëmendje të veçantë përmirësimit të paraqitjes së provave në gjykatë dhe forcimit të efektivitetit të prokurorëve gjatë procedurave gjyqësore. Paralelisht, Këshilli i Prokurorëve Publikë dhe prokurorët nga Prokuroria Publike Shtetërore kanë marrë pjesë në procesin e hartimit të rregulloreve të reja për mbikëqyrjen e prokurorive publike dhe vlerësimin e punës së prokurorëve publikë, në përputhje me kornizën ligjore në zhvillim (lidhur me treguesin 7.iv).

Kjo nismë, e mbështetur përmes Projektit për Sundimin e Ligjit të financuar nga BE-ja, synon harmonizimin e rregulloreve të brendshme ekzistuese dhe krijimin e mekanizmave më të qartë për mbikëqyrjen dhe vlerësimin profesional (shih më shumë në kuadër të Rekomandimit 9).

Këto aktivitete në vazhdim përbëjnë hapa pozitivë drejt tejkalimit të disa prej gjetjeve të lartpërmendura, përmes promovimit të praktikave më konsistente të prokurorisë, përgatitjes më të mirë të rasteve dhe përfaqësimit më efektiv të akuzës në sallën e gjykimit.

Megjithatë, vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet edhe vlerësimit të prokurorëve se burimet e pamjaftueshme njerëzore dhe financiare ndikojnë ndjeshëm në aftësinë e tyre për t'i kryer detyrat në mënyrë efektive. Kjo duket se është një nga çështjet më kritike, e cila kërkon një qasje paralele: përpjekje të vazhdueshme të prokurorisë për përmirësimin e efikasitetit, të kombinuara me mbështetje dhe burime të mjaftueshme institucionale. Adresimi i të dyja aspekteve është i nevojshëm për të ndërprerë ciklin në të cilin përmirësimi i efikasitetit kërkohej përpara sigurimit të burimeve shtesë, ndërsa prokurorët këmbëngulin se burimet shtesë janë të nevojshme për të arritur efikasitet më të madh (shih më shumë në kuadër të Rekomandimit 6).

Si përfundim, për të siguruar përmirësim të qëndrueshëm dhe afatgjatë, këto përpjekje duhet të integrohen në kornizën ekzistuese institucionale të prokurorisë dhe të mbështeten përmes angazhimit dhe burimeve të përshtatshme institucionale.

Prokurorëve duhet t'u sigurohen udhëzimet, mbështetja profesionale dhe kushtet e nevojshme të punës për t'i zbatuar dhe zhvilluar më tej këto praktika në mënyrë efektive. Kjo përfshin integrimin e mësimave të nxjerra në diskutimet profesionale, mekanizmat e mbikëqyrjes dhe vlerësimit të punës, si dhe në zhvillimin e vazhdueshëm të programeve të trajnimit.

Një qasje më sistematike do të ndihmonte që përmirësimet në cilësinë e aktakuzave, arsyetimin juridik, paraqitjen e provave dhe përfaqësimin e akuzës në sallën e gjyqimit të bëhen pjesë e praktikës së përditshme të prokurorisë dhe të zbatohen në mënyrë konsistente në të gjitha prokuroritë.

Të forcohen kushtet institucionale për hartimin konsistent, të qartë dhe të kontrollueshëm të vendimeve gjyqësore në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK) me interes publik, duke përfshirë arsyetimin e përqendruar, të mjaftueshëm dhe të kontrollueshëm, si dhe konsistencën në interpretimin juridik.

8.1. Kryetari i Gjykatës Supreme dhe kryetarët e gjykatave të apelit, gjatë takimeve të rregullta të punës, duhet të trajtojnë çështjen e përmirësimit të cilësisë së vendimeve dhe aktgjykimeve, duke përfshirë hartimin e tyre në mënyrë më koncize, më analitike dhe më të kuptueshme, me fokus të qartë te provat kryesore, kundërthëniet më të rëndësishme dhe arsyetimi thelbësor.

8.2. Kryetarët e gjykatave duhet të sigurojnë futjen konsistente dhe të saktë të të dhënave në sistemin e menaxhimit të lëndëve, në mënyrë që gjyqtarëve t'u mundësohet qasje efikase në vendimet dhe aktgjykimet gjyqësore dhe referimi tek ato.

8.3. Gjykata Themelore Penale Shkup duhet të publikojë buletine që përmbajnë aktgjykime jo të formës së prerë në rastet e KOK-së, të shoqëruara me analiza të shkurtra juridike dhe përmbledhje të arsyetimit gjyqësor.

8.4. Gjykata Supreme duhet të promovojë praktikën e mira në hartimin e vendimeve gjyqësore përmes konsultimeve të rregullta me gjyqtarët e të gjitha shkallëve të gjyqimit.

8.5. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të lehtësojë vazhdimisht shkëmbimin e përvojave ndërmjet kolegëve, forumet e diskutimit dhe analizat e vendimeve gjyqësore, me qëllim përmirësimin e strukturës dhe qartësisë së aktgjykimeve, veçanërisht në rastet komplekse të KOK-së.

Faza e zbatimit

Zbatimi i hershëm

Treguesit e zbatimit

- 8.i. Përqindja e vendimeve në rastet e monitoruara që vlerësohen si mjaftueshëm të qarta dhe të arsyetuara mirë.
- 8.ii. Masat konkrete ose propozimet për përmirësimin e hartimit të vendimeve gjyqësore që dalin nga takimet e punës ndërmjet kryetarëve të gjykatave.
- 8.iii. Përqindja e vendimeve gjyqësore të formës së prerë të publikuara në portalin gjyqësor.
- 8.iv. Numri i konsultimeve të zhvilluara çdo vit me gjyqtarë dhe bashkëpunëtorë gjyqësorë nga shkallë të ndryshme të gjykimit, lidhur me hartimin e vendimeve gjyqësore.
- 8.v. Përqindja e gjyqtarëve që trajtojnë raste të KOK-së dhe bashkëpunëtorëve gjyqësorë që marrin pjesë në trajnime, forume diskutimi dhe analiza të vendimeve gjyqësore lidhur me hartimin e tyre.

Gjatë periudhës raportuese, analiza e Projektit mbi vendimet gjyqësore në rastet e KOK-së me interes publik tregoi se dy të tretat e vendimeve të analizuara të shkallës së parë dhe të dytë përmbushnin standardet themelore. Disa vendime dëshmuar praktika të mira në strukturimin e arsyetimit faktik dhe juridik, ndërsa konsultimet me palët përkatëse tregojnë se profesionistët e drejtësisë e njohin nevojën për forcimin e qartësisë, qasshmërisë dhe cilësisë analitike të vendimeve gjyqësore në rastet komplekse të KOK-së. Analizat tregojnë se, megjithëse standardet themelore të qartësisë dhe arsyetimit përmbushen në shumicën e

vendimeve të analizuara, mangësi të përsëritura vazhdojnë të jenë të pranishme në një pakicë të konsiderueshme të tyre, çka sugjeron përvetësim jo të njëtrajtshëm të praktikave të mira të arsyetimit gjyqësor.

Prandaj, faza e ardhshme duhet të përqendrohet në shndërrimin e praktikave të mira ekzistuese në standarde të përbashkëta të praktikës dhe mekanizma të rregullt të të nxënimit institucional, që mbështesin hartimin e vendimeve gjyqësore të qarta, të strukturuar dhe të kontrollueshme në rastet e KOK-së me interes publik.

Gjetjet

Gjatë periudhës raportuese, Projekti analizoi 58 vendime gjyqësore – 30 vendime të gjykatave themelore, 24 vendime të gjykatave të apelit dhe katër

vendime të Gjykatës Supreme – duke e çuar numrin e përgjithshëm të vendimeve të analizuara që nga fillimi i Projektit në 89.

Përmirësimi i cilësisë së hartimit të aktgjykimeve të shkallës së parë

Shtatë nga aktgjykimet e gjykatave themelore u dalluan për strukturën veçanërisht të mirë dhe arsyetimin e qartë, si në aspektin faktik, ashtu edhe në atë juridik, ndërsa arsyetim më gjithëpërfshirës u vërejt në aktgjykimet liruese sesa në ato dënuese. Shumica e këtyre vendimeve u referoheshin gjithashtu aktgjykimeve të ngjashme vendase dhe aktgjykimeve të Gjykatës Evropiane për të Drejtat e Njeriut (GJEDNJ), duke pasqyruar praktikë gjyqësore veçanërisht të mirë. Referime të tilla promovojnë konsistencën dhe një qasje të njëtrajtshme ndaj situatave të ngjashme juridike dhe faktike. Tetë aktgjykime të tjera ende linin hapësirë për përmirësime të vogla, veçanërisht në arsyetimin e çështjeve juridike që përfshijnë dispozita jashtë fushës së të drejtës penale dhe në përmbledhjen koncize të provave. Për më tepër, ato mund të përmirësoheshin përmes identifikimit më të strukturuar të çështjeve faktike dhe juridike që kërkojnë vendimmarrje, përpara analizës së hollësishme, si dhe përmes referimeve më të shpeshta ndaj vendimeve vendase dhe aktgjykimeve të GJEDNJ-së. Vendimet gjithashtu e përsërisnin përshkrimin faktik, fillimisht si akuza dhe më pas si fakte të vërtetuara nga gjykata.

Megjithëse kjo pasqyron strukturën e parashikuar nga Ligji për Procedurën Penale (LPP), ajo rezulton në përsëritje të panevojshme kur gjykata i vërteton faktet ashtu siç janë paraqitur në aktakuzë. Lexueshmëria mund të përmirësohej përmes referimit tek aktakuza, në vend të përsëritjes së përshkrimit faktik, duke identifikuar qartë dallimet ndërmjet pretendimeve dhe konstatimeve të gjykatës. Struktura mund të përmirësohej gjithashtu përmes përdorimit të nënseksioneve më të qarta, për ta bërë më të lehtë orientimin në tekst.

Aktgjykimet e mbetura të shkallës së parë karakterizoheshin nga gjatësia e tepruar, kryesisht për shkak të ritregimit të hollësishëm ose riprodhimit fjalë për fjalë të provave gojore, deklaratave të pandehurve dhe fjalëve përfundimtare. Kjo shpesh rezultonte në përfshirjen e fakteve të parëndësishme ose në paraqitjen jo të plotë të fakteve përkatëse, duke zvogëluar kështu thellësinë analitike të aktgjykimeve. Provat materiale mund të analizoheshin në mënyrë më gjithëpërfshirëse, duke shkuar përtej renditjes së thjeshtë të tyre. U identifikuan gjithashtu raste në të cilat lidhja ndërmjet fakteve të vërtetuara dhe provave mbështetëse mund të sqarohej më tej, veçanërisht duke treguar se cilat prova vërtetonin faktet vendimtare. Arsyetimi lidhur me faktet ishte shpesh sipërfaqësor në rastet që përfshinin prova kundërthënëse, pa shpjegime të qarta

³¹ Kjo përfshin vendimet nga të gjitha shkallët e gjykatave, si dhe vendimet e gjykatave të apelit që rrëzojnë vendimet e shkallës së parë dhe i kthejnë çështjet për rigjykim.

përse gjykata i kishte dhënë peshë më të madhe njëres palë sesa tjetrës. Kjo ishte veçanërisht e dukshme në lidhje me dëshmitë e ekspertëve, por edhe në vlerësimin e ekzistencës së elementeve përbërëse të veprës penale, sidomos të dashjes për t'i siguruar një personi tjetër përfitim pasuror në rastet që lidhen me veprën penale të keqpërdorimit të pozitës dhe autorizimit zyrtar. Arsyetimi juridik shpesh mungonte ose, kur jepej, mbetej tepër i shkurtër dhe i mbështetur në argumentim të pamjaftueshëm. Konkretisht, në vend të analizës sistematike të secilit element të veprës penale, gjykata shpesh kalonte nga përshkrimi faktik drejtpërdrejt në përfundimin se vepra penale ishte vërtetuar. Arsyetimi i vendimeve për dënimin shpesh nuk ishte i individualizuar dhe mbështetej në formulime standarde, duke e vështirësuar

kuptimin e mënyrës se si gjykata kishte peshuar rrethanat rënduese dhe lehtësuese. Për më tepër, referimi të praktika gjyqësore vendase ose ajo e GJEDNJ-së do ta kishte forcuar arsyetimin, do të kishte promovuar konsistencën dhe në përgjithësi, megjithëse siguronin një nivel themelor arsyetimi, këto aktgjykime linin hapësirë për përmirësime në disa aspekte thelbësore.

Krahasuar me periudhën e mëparshme raportuese, kur 73 për qind e aktgjykimeve të analizuara të shkallës së parë tregonin hapësirë për përmirësim, (qoftë të vogël apo më thelbësor), vlerësimi i fundit tregon shifra të ngjashme. Veçanërisht, mundësi për përmirësime më thelbësore u identifikuan në 50 për qind të aktgjykimeve, ndërsa gjetjet e tjera lidheshin me fusha më të kufizuara për përmirësim (lidhur me treguesin 8.i).

Nevoja për përpjekje të vazhdueshme për forcimin e arsyetimit dhe qartësisë së vendimeve të apelit

Tetë vendime të shkallës së dytë u vlerësuan si të qarta dhe koncize, me shpjegime të qarta dhe të sakta të arsyeve për refuzimin, ndryshimin ose vërtetimin e aktgjykimeve të shkallës së parë. Shumica e tyre u referoheshin gjithashtu vendimeve të mëparshme përkatëse të gjykatës, si dhe vendimeve të Gjykatës Supreme. Si të tilla, ato pasqyronin funksionin korrigjues të shqyrtimit në apel dhe kontribuonin në sigurinë juridike dhe cilësinë e vendimmarrjes gjyqësore. Nëntë vendime të tjera paraqisnin mundësi për përmirësime të vogla, disa në adresimin e mospërputhjeve të brendshme dhe të tjera në paraqitjen më të qartë dhe më thelbësore të shkaqeve të ankimit të palëve, përfshirë mendimin e prokurorit më të lartë publik.

Disa prej tyre do të përfitonin nga një vlerësim më i qartë nëse secila nga mangësitë e aktgjykimit të shkallës së parë ishte adresuar në të vërtetë pas rigjykimit, ose nga një shpjegim se si rrethanat lehtësuese justifikonin shqiptimin e një dënimi më të butë. Shtatë vendimet e mbetura tregonin hapësirë për përmirësime më thelbësore, lidhur me shqyrtimin e pamjaftueshëm të argumenteve të ankimit, lidhjet e paqarta ndërmjet provave dhe fakteve përkatëse, mungesën e paraqitjes së përmbajtjes së provave të caktuara, si dhe arsyetimin juridik të dobët ose mungesën e tij. Për shembull, u identifikuan raste kur gjykata e apelit nuk shpjegonte mjaftueshëm përse aktgjykimi i shkallës së parë konsiderohej

me mangësi, veçanërisht sa i përket vlerësimit të provave, dhe dukej se kërkonte nga gjykata më e ulët të vërtetonte fakte të reja, në vend që të vlerësonte mjaftueshmërinë e provave ekzistuese. Ndonjëherë, aktgjykimi nuk bënte dallim të qartë ndërmjet mangësive në vlerësimin faktik dhe mangësive në arsyetimin juridik, duke zvogëluar vlerën praktike të udhëzimeve të dhëna gjykatës më të ulët. Në raste të tjera, identifikoheshin shkelje të rënda të procedurës, pa specifikuar natyrën e tyre ose pa dhënë udhëzime të mjaftueshme për procedurën e mëtejshme. Për më tepër, gabimet në hartim dhe gabimet teknike e zvogëlonin cilësinë dhe qartësinë e përgjithshme të disa vendimeve, duke krijuar përshtypjen se vendimet nuk ishin kontrolluar me kujdes të mjaftueshëm.

Që nga Raporti Publik i Projektit i vitit 2024, kur 18 për qind e vendimeve të analizuar të apelit tregonin hapësirë për përmirësim, qoftë të vogël apo më thelbësor, vlerësimi i fundit tregon një rritje në 66 për qind, ku 29 për qind e vendimeve kërkonin përmirësime më thelbësore (lidhur me treguesin 8.i).

Sa u përket aktgjykimeve të Gjykatës Supreme, Projekti analizoi katër aktgjykime gjatë periudhës raportuese dhe nuk identifikoi probleme të rëndësishme. Aktgjykimet ishin të qarta dhe të arsyetuara mirë, megjithëse njëri prej tyre mbështetej gjerësisht në formulime standarde që përdoren zakonisht në vendimet gjyqësore, me analizë të kufizuar të çështjeve juridike të ngritura përmes mjetit juridik, të përshtatur sipas rrethanave konkrete të rastit. Një aktgjykim përsëriste një gabim teknik që ishte paraqitur tashmë në vendimin e apelit, duke sugjeruar se pjesë të arsyetimit të gjykatës më të ulët mund të

ishin kopjuar pa kontroll të kujdesshëm. Megjithëse gabimi nuk ndikoi në rezultatin e procedurës, prania e tij në vendimin përfundimtar është shqetësuese. Gabime të tilla, veçanërisht kur lidhen me caktimin e dënimit, mund të ngrenë pikëpyetje lidhur me kujdesin e treguar gjatë hartimit dhe kontrollit të vendimeve gjyqësore. Për më tepër, duke pasur parasysh rolin e Gjykatës Supreme si autoriteti më i lartë gjyqësor, aktgjykimet do të përfitonin nga referime më të shumta të praktika e saj gjyqësore e konsoliduar dhe të praktika përkatëse gjyqësore e GJEDNJ-së. Një qasje e tillë do të forconte autoritetin dhe konsistencën, duke ofruar njëkohësisht udhëzime më të qarta për gjykatat më të ulëta.

Forcimi i aftësive për hartimin e vendimeve gjyqësore jo vetëm që do të përmirësonte qartësinë juridike, por mund të kontribuonte edhe në efikasitet më të madh procedural dhe konsistencë ndërmjet shkallëve të gjyimit. Konkretisht, aktgjykimet e paqarta dhe të pakuptueshme përbëjnë një nga arsyet kryesore për prishjen e tyre, çka do të thotë se struktura e dobët ose mungesa e analizës së provave përkatëse mund të ketë ndikim të prekshëm në rezultatet e procedurave të apelit (shih gjetjet në kuadër të Rekomandimit 5).

Në të njëjtën kohë, mungesa e udhëzimeve të qarta në vendimet e shkallës së dytë që urdhërojnë rigjykimin mund të kontribuojë gjithashtu në vonesa, pasi gjykata e shkallës së parë mund të mos jetë në gjendje t'i adresojë siç duhet çështjet e identikuara. Prandaj, ekziston një nevojë e madhe për koordinim ndërmjet gjyqtarëve të shkallëve të ndryshme të gjyimit, me propozime për përmirësim të bazuara në praktikën e mira që dalin nga vetë gjyqtarët (lidhur me treguesit 8.ii, 8.iv dhe 8.v).

Vlerësimi i palëve përkatëse për vendimmarrjen transparente dhe të arsyetuar

Gjykata Supreme e pranoi rëndësinë e përmirësimit të cilësisë së vendimeve gjyqësore dhe publikimit të përmbledhjeve të praktikave të mira të vendimmarrjes. Gjatë konsultimeve, Kryetari i Gjykatës Supreme dhe përfaqësuesit e gjykatës shprehën gatishmëri për të publikuar një përmbledhje të vendimeve gjyqësore, gjë që parashikohet gjithashtu në Planin e Veprimit për Zbatimin e Strategjisë për Zhvillimin e Sektorit të Drejtësisë 2024–2028, në varësi të burimeve buxhetore në dispozicion.³² Një nismë e tillë mund të ndihmonte gjithashtu në adresimin e mangësive të përsëritura në arsyetimin e vendimeve të apelit dhe të ofronte udhëzime praktike për gjykatat e apelit, përmes paraqitjes së shembujve të vendimmarrjes gjyqësore të arsyetuar mirë.

Gjyqtarët e shkallës së parë u pajtuan gjithashtu se, në përgjithësi, ekziston gjithmonë hapësirë për përmirësim në hartimin e vendimeve të tyre. Megjithatë, ata theksuan disponueshmërinë e kufizuar të materialeve të bazuara në raste konkrete, veçanërisht kur bëhet fjalë për aktgjykimet e gjykatave themelore dhe analizat praktike që do t'u mundësonin gjyqtarëve të dallonin ndërmjet qasjeve të mbështetura mirë dhe atyre më pak bindëse ndaj arsyetimit të fakteve dhe së drejtës. Gjyqtarët theksuan gjithashtu se nuk kanë qasje të mjaftueshme në praktikën gjyqësore vendase dhe se nuk ekziston një mënyrë e lehtë për ta kërkuar atë, gjë që ua kufizon mundësinë për t'iu referuar vendimeve të mëparshme gjatë hartimit të vendimeve të tyre.³³

Prandaj, futja konsistente dhe gjithëpërfshirëse e të dhënave në sistemin e menaxhimit të lëndëve ka rëndësi thelbësore jo vetëm për qasjen e publikut dhe transparencën, por edhe për t'u mundësuar gjyqtarëve të përmirësojnë cilësinë e arsyetimit të tyre përmes qasjes efektive në praktikën gjyqësore (lidhur me treguesin 8.iii).

Në të njëjtën kohë, gjykatat raportuan se sistemi elektronik për ruajtjen e vendimeve gjyqësore nuk ka kapacitet të mjaftueshëm për të ruajtur si aktgjykimet ekzistuese, ashtu edhe ato të reja. Si rezultat, vendimet e ngarkuara rishtazi zëvendësojnë automatikisht vendimet e ruajtura më parë, duke kufizuar disponueshmërinë e praktikës më të vjetër gjyqësore. Këto sfida ilustrojnë natyrën e ndërlidhur të reformës gjyqësore dhe nevojën për veprim të koordinuar ndërmjet institucioneve dhe sektorëve.

Gjyqtarët e shkallës së parë theksuan më tej rëndësinë e takimeve të rregullta të punës me gjyqtarët e gjykatave të shkallëve më të larta. Shkëmbime të tilla mund të promovojnë konsistencën, cilësinë dhe efikasitetin e vendimmarrjes gjyqësore, duke respektuar njëkohësisht pavarësinë gjyqësore.

Ndërsa ata theksuan rëndësinë e diskutimeve me gjyqtarët e gjykatave të apelit mbi përmirësimin e arsyetimit të vendimeve gjyqësore, disa gjyqtarë të apelit konsideronin se kjo çështje mund të trajtohej në mënyrë më efektive përmes Gjykatës Supreme. Kjo pasqyron një prirje

³² Plani i Veprimit për Zbatimin e Strategjisë për Zhvillimin e Sektorit të Drejtësisë 2024–2028 (në gjuhën maqedonase).

³³ Agjenda e Reformave e Maqedonisë së Veriut 2024–2027, , shih gjithashtu faqen 132: «(...) krijimi i bazave të të dhënave të vendimeve gjyqësore që mundësojnë kërkim të lehtë, me qëllim forcimin e zbatimit të njëtrajtshëm të praktikës gjyqësore (...)».

më të gjerë ndërmjet gjyqtarëve për të pritur që shkalla më e lartë të ofrojë udhëzimet përfundimtare për çështje të tilla. Megjithatë, të paktën në rastet kur gjykata e apelit vepron si instancë përfundimtare, duhet të ekzistojë hapësirë për diskutim dhe shkëmbim pikëpamjesh mbi përmirësimin e arsytimit gjyqësor.

Për më tepër, të nxënit ndërmjet kolegëve nuk duhet të kufizohet vetëm në shkëmbimet ndërmjet shkallëve të ndryshme të gjykitimit. Gjyqtarët brenda së njëjtës gjykate mbajnë rregullisht takime dhe duhet të inkurajohen gjithashtu të diskutojnë vazhdimisht ndërmjet tyre vendimet, qasjet ndaj arsytimit dhe sfidat, pasi kjo mund të kontribuojë në krijimin e një kulture më të fortë të të nxënit të përbashkët dhe përmirësimit të vazhdueshëm. Krijimi i një kornize të strukturuar dhe konstruktive për shkëmbime të tilla mund të ndihmojë në tejkalimin e këtij shqetësimi dhe të promovojë të nxënit nga praktika gjyqësore, pa u perceptuar si kritikë ndaj gjyqtarëve individualë. Diskutime të tilla dhe të nxënit ndërmjet kolegëve mund të mbështeten gjithashtu përmes bashkëpunimit me Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë (lidhur me treguesit 8.ii dhe 8.iv). Për më tepër, Gjykata Themelore Penale Shkup filloi të publikojë një buletin informativ, i cili, përveç informimit të publikut dhe rritjes së transparencës së punës së saj (shih gjithashtu Rekomandimin 1), mund të rrisë ndërgjegjësimin e gjyqtarëve për vendimet në dispozicion dhe të nxisë përmirësimin e të nxënit dhe shkëmbimit të përvojave ndërmjet kolegëve. Kjo përfaqëson një hap modest, por të rëndësishëm, drejt rritjes së transparencës dhe një analize më sistematike të praktikës gjyqësore. Në të ardhmen, buletini mund të kontribuojë gjithashtu në zhvillimin e materialeve mësimore më të orientuara drejt praktikës, duke u mundësuar gjyqtarëve të

identifikojnë më mirë qasjet më të forta dhe më të dobëta ndaj arsytimit të fakteve dhe së drejtës, përmes analizës më të thelluar të rasteve konkrete dhe praktikës gjyqësore.

Së fundi, trajnimi është gjithashtu një element thelbësor për përmirësimin e vazhdueshëm të aftësive të gjyqtarëve për hartimin e vendimeve, veçanërisht për paraqitjen e arsytimit mbi çështjet faktike dhe juridike në mënyrë të qartë, gjithëpërfshirëse dhe të mbështetur mirë. Trajnimi mbi hartimin e dokumenteve juridike duhet të përfshijë gjithashtu bashkëpunëtorët gjyqësorë, të cilët ndihmojnë gjyqtarët në hartimin e vendimeve gjyqësore (lidhur me treguesin 8.v).

Megjithëse është inkurajuese që vetë gjyqtarët janë të vetëdijshëm për mangësitë ekzistuese në cilësinë dhe arsytimin e vendimeve gjyqësore, ky ndërgjegjësim mbetet kryesisht individual, në vend që të jetë pjesë e një qasjeje më të gjerë institucionale. Një hap i rëndësishëm përpara do të ishte forcimi i kuptimit se këto çështje mund dhe duhet të diskutohen hapur, jo si formë kritike ose vlerësimi të gjyqtarëve individualë, por si mjet për përmirësimin e cilësisë, qartësisë dhe konsistencës së arsytimit gjyqësor. Krijimi i një kulture në të cilën gjyqtarët ndihen të lirë të shkëmbejnë pikëpamje mbi teknikat e hartimit, qasjet ndaj arsytimit dhe sfidat praktike mund të mbështesë zhvillimin e vazhdueshëm profesional dhe të nxënit e ndërsjellë. Një nga aktivitetet në vazhdim të Misionit të OSBE-së në Shkup është mbështetja e analizës së rreth 300 vendimeve, e cila mund të shërbejë si bazë që gjykatat të zhvillojnë më tej këtë nismë dhe të ndërmarrin një analizë institucionale të vendimeve në rastet e KOK-së. Një analizë e tillë mund t'i inkurajojë gjyqtarët të zhvillojnë më tej aftësitë e tyre për hartimin e vendimeve përmes dialogut konstruktiv dhe shkëmbimit të praktikave të mira.

Të forcohen mekanizmat institucionalë të reagimit dhe menaxhimit të performancës, për të siguruar që mekanizmat e vlerësimit, mbikëqyrjes dhe raportimit në gjyqësor dhe prokurori të mbështesin trajtimin konsistent dhe cilësor të rasteve të krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK) dhe të pasqyrojnë kompleksitetin e këtyre procedurave.

9.1. Këshilli Gjyqësor dhe Prokurori Publik i Republikës, në koordinim të ngushtë me Këshillin e Prokurorëve Publikë, duhet të rishikojnë vazhdimisht metodat dhe mjetet digjitale në dispozicion që përdoren për monitorimin dhe vlerësimin e punës së gjyqtarëve dhe prokurorëve.

9.2. Këshilli Gjyqësor duhet të sigurojë që korniza ligjore që përdoret për vlerësimin e punës të pasqyrojë në mënyrë adekuate sfidat specifike të trajtimit të rasteve të KOK-së dhe të përfshijë të gjitha detyrat që gjyqtarët kryejnë në kuadër të punës së tyre gjyqësore.

9.3. Këshilli i Prokurorëve Publikë, në koordinim me Prokurorinë Publike të Republikës, duhet të vlerësojë rregullisht zbatimin e duhur të mekanizmave të mbikëqyrjes, duke marrë parasysh edhe mendimet e prokurorëve.

9.4. Institucionet gjyqësore dhe të prokurorisë duhet t'i përdorin proceset e vlerësimit, mbikëqyrjes dhe raportimit vjetor si mjete për të nxënëit institucional, përmes miratimit të përfundimeve formale, udhëzimeve praktike ose masave pasuese për adresimin e problemeve të përsëritura, të identifikuara përmes monitorimit të proceseve gjyqësore, analizës së akteve juridike, mbikëqyrjes së brendshme dhe vlerësimeve profesionale.

Faza e zbatimit

Zbatimi i hershëm

Treguesit e zbatimit

9.i. Përfundime formale të miratuara mbi rezultatet e proceseve që lidhen me përmirësimin e performancës së punës (monitorimi, vlerësimi dhe mbikëqyrja).

9.ii. Ndryshime të miratuara në kornizën ligjore për vlerësimin e punës.

9.iii. Rezultate të paraqitura të anketave ose formave të tjera të mbledhjes së mendimeve dhe vlerësimeve lidhur me përmirësimin e performancës së punës.

Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, Maqedonia e Veriut ka ndërmarrë hapa fillestarë drejt forcimit të mekanizmave të menaxhimit të performancës së gjyqtarëve dhe prokurorëve, duke përfshirë rishikimin e akteve nënligjore përkatëse, diskutimet mbi përmirësimin e kornizave të vlerësimit dhe njohjen gjithnjë e më të madhe të mundësisë që sistemet ekzistuese digjitale të përdoren në mënyrë më strategjike për të gjeneruar të dhëna mbi ngarkesën e punës, kompleksitetin e rasteve dhe praktikën profesionale në rastet e KOK-së. Konsultimet tregojnë gjithashtu se gjyqtarët dhe prokurorët po i shprehin gjithnjë e më qartë shqetësimet lidhur me besueshmërinë dhe dobinë praktike të mekanizmave aktualë të vlerësimit dhe mbikëqyrjes, veçanërisht kur këta mekanizma nuk pasqyrojnë në mënyrë adekuate kompleksitetin, përmbajtjen dhe gamën e plotë të punës që kërkohet në procedurat e KOK-së të nivelit të lartë.

Megjithatë, zbatimi ende nuk mund të vlerësohet si plotësisht funksional, pasi ka pak dëshmi se këto përpjekje reformuese

kanë ndryshuar mënyrën se si performanca e gjyqtarëve dhe prokurorëve vlerësohet, diskutohet ose përmirësohet në praktikë. Mekanizmat aktualë të vlerësimit dhe mbikëqyrjes mbeten të lidhur në mënyrë të pamjaftueshme me gjetjet e monitorimit të proceseve gjyqësore, analizën e akteve juridike, vlerësimet e profesionistëve dhe të dhënat mbi kompleksitetin e punës në rastet e KOK-së. Kriteret e vlerësimit ende nuk pasqyrojnë në mënyrë konsistente kërkesat profesionale të trajtimit të rasteve komplekse, duke përfshirë punën në trupat gjykues, shqyrtimin e aktakuzave, administrimin e provave, cilësinë e arsyetimit, përgatitjen e gjykimit, paraqitjen e rastit në sallën e gjykimit dhe punën në procedurat e apelit. Prandaj, faza e ardhshme duhet të përqendrohet në shndërrimin e proceseve të vlerësimit, mbikëqyrjes dhe raportimit vjetor në mekanizma të besueshëm që identifikojnë problemet e përsëritura në praktikë, gjenerojnë përfundime formale ose udhëzime praktike dhe mbështesin të nxënit institucional, në vend që të kufizohen në përmbushjen formale të kërkesave ose në vlerësime thjesht sasiore.

Gjetjet

Rekomandimi 9 u përgjigjet modeleve të përsëritura të identifikuar përmes monitorimit dhe analizës së akteve juridike nga Projekti, duke përfshirë çështje që lidhen me përgatitjen e gjykimeve, praktikat e menaxhimit të lëndëve, cilësinë e aktakuzave, paraqitjen e rastit në sallën e gjykit, arsyetimin e vendimeve procedurale dhe qartësinë e vendimeve gjyqësore. Këto gjetje nuk tregojnë vetëm mangësi të izoluara në raste individuale. Ato tregojnë gjithashtu se mekanizmat ekzistues të vlerësimit, mbikëqyrjes dhe raportimit ende nuk funksionojnë si mekanizma mjaftueshëm të besueshëm, të aftë për të identifikuar problemet e përsëritura në praktikë, për të mbështetur standardet profesionale dhe për të promovuar të nxënit institucional në trajtimin e rasteve komplekse të KOK-së. Prandaj, besueshmëria dhe efektiviteti i sistemeve për menaxhimin e performancës në gjyqësor dhe prokurori kanë rëndësi të drejtpërdrejtë për procedurat e monitoruara të KOK-së. Rastet komplekse të KOK-së kërkojnë punë të konsiderueshme, e cila nuk është gjithmonë e dukshme përmes treguesve të zakonshëm të produktivitetit. Kjo përfshin administrimin e provave voluminoze, pjesëmarrjen në trupa gjykues, shqyrtimin e aktakuzave, trajtimin e kërkesave të përsëritura procedurale, përgatitjen e dëshmitarëve dhe provave nga ekspertiza, analizën e provave financiare dhe digjitale, punën në procedurat e apelit dhe përpjekjet e vazhdueshme për menaxhimin e lëndëve gjatë periudhave të gjata.

Kornizat e vlerësimit dhe mbikëqyrjes që nuk i pasqyrojnë këto dimensione rrezikojnë të nënvlerësojnë punën që kërkohej në rastet komplekse dhe mund të mos krijojnë stimuj të mjaftueshëm për praktikat e nevojshme për zhvillimin e procedurave në kohë, në mënyrë të drejtë dhe me cilësi të lartë.

Vlerësimi mbështetet gjithashtu në konsultimet me profesionistët e drejtësisë, analizën e raporteve institucionale dhe sfidat operacionale të përsëritura të identifikuar në rastet e monitoruara të KOK-së. Hapat e fundit, si rishikimi i akteve nënligjore me mbështetjen e BE-së, përbëjnë përparim, por nevojiten përmirësime të mëtejshme institucionale dhe procedurale për t'i shndërruar këto reforma në përmirësime të dukshme të performancës (njëfarë përparimi lidhur me treguesin 9.ii – ndryshimet në kornizën ligjore për vlerësimin e punës).³⁴

As gjyqtarët dhe as prokurorët nuk i konsiderojnë mekanizmat aktualë të vlerësimit si mjete të besueshme për përmirësimin e performancës së punës.³⁵ Gjyqtarët e Departamentit për KOK në Gjykatën Themelore Penale Shkup theksuan se sistemi aktual i vlerësimit nuk e vlerëson në mënyrë adekuate përmbajtjen thelbësore të punës së tyre. Ata kritikuan faktin se vlerësimet bazohen kryesisht në pikët e fituara përmes aktiviteteve shtesë, si ligjëratat (përfshirë ato në Akademinë për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë) dhe publikimet, mundësi që shpesh janë të

³⁴ Projekti – Rolaw – Mbështetja e BE-së për Sundimin e Ligjit.

³⁵ Strasburg, 27 shtator 2012, Opinioni nr. 17 i Këshillit Konsultativ të Gjyqtarëve Evropianë (CCJE), shih gjithashtu pikën 24: «Çdo vlerësim duhet të synojë ruajtjen dhe përmirësimin e cilësisë së punës së gjyqtarëve dhe, rrjedhimisht, të të gjithë sistemit gjyqësor.» Dokumenti i CCJE-së. Opinioni nr. 11 i Këshillit Konsultativ të Prokurorëve Evropianë (CCPE), shih gjithashtu pikën 42: «Vlerësimi i prokurorëve dhe i punës së tyre mund të jetë një mjet i dobishëm strategjik për përmirësimin e aftësive të nevojshme për t'iu përgjigjur kërkesave në zhvillim për cilësi, efikasitet dhe profesionalizëm. Vlerësimet individuale mund të japin gjithashtu kontribut të rëndësishëm në zhvillimin e trajnimeve më të përshtatshme për prokurorët e të gjitha niveleve.»

paarritshme për ta për shkak të detyrimeve të tjera profesionale më urgjente. Ata theksuan gjithashtu se puna e tyre në kuadër të trupave gjykues ose si gjyqtarë që shqyrtojnë aktakuzat nuk merret mjaftueshëm parasysh gjatë vlerësimit.³⁶ Përfaqësuesit e Këshillit Gjyqësor shprehën interes për t'u konsultuar me gjyqtarët lidhur me pikëpamjet e tyre (një hap i rëndësishëm drejt përmbushjes së treguesit 9.iii – mbledhja e mendimeve mbi proceset e vlerësimit të performancës).

Prokurorët publikë shprehën gjithashtu rezerva lidhur me sistemin e vlerësimit, veçanërisht për faktin se vlerësimi kryhet nga prokuroritë e nivelit më të lartë, të cilat nuk kanë gjithmonë njohuri të drejtpërdrejta mbi punën e prokurorëve të nivelit më të ulët. Disa prokurorë shprehën gjithashtu shqetësimin se vlerësimet mund të pasqyrojnë më shumë hierarkinë institucionale sesa performancën reale, duke kufizuar dobinë e tyre.³⁷ Ata konsiderojnë se mekanizma të tjerë, si mbikëqyrja, kanë ndikim më të madh në përmirësimin e punës së tyre.³⁸

Megjithëse disa aktivitete për përmirësimin e performancës përmenden në raportet vjetore institucionale, raportimi mbetet kryesisht formal dhe i mungon analiza e thelluar. Në veçanti, raportet rrallë përmbajnë të dhëna ose përfundime që do t'i ndihmonin publikun ose kolegët profesionistë të kuptonin se cilat përmirësime konkrete janë realizuar ose

cilat probleme sistematike janë identifikuar (lidhur me treguesit 9.i dhe 9.iii). Ekziston një mundësi e qartë që organet gjyqësore dhe të prokurorisë t'i përdorin këto raporte në mënyrë më strategjike, si mjete të llogaridhënies dhe si burime të të nxënit institucional. Raportet vjetore nuk duhet thjesht të regjistrojnë aktivitetet ose rezultatet e përgjithshme sasiore. Ato duhet të identifikojnë problemet e përsëritura në praktikë, të shpjegojnë mënyrën se si institucionet u janë përgjigjur atyre dhe të tregojnë cilat masa pasuese janë miratuar për të përmirësuar cilësinë, konsistencën dhe efektivitetin operacional në trajtimin e rasteve të KOK-së.

Mekanizmat për përmirësimin e performancës ekzistojnë, por zbatohen në mënyrë jokonsistente dhe komunikohen në mënyrë të pamjaftueshme. Për të qenë të besueshëm dhe efektivë, këta mekanizma duhet të shkojnë përtej përmbushjes thjesht formale të kërkesave dhe të shërbejnë si mjete reale për të nxënit, korrigjimin e praktikave dhe forcimin institucional. Kjo përfshin qartësimin e kriterëve të vlerësimit për të pasqyruar kompleksitetin e punës në rastet e KOK-së, përfshirjen e vlerësimeve të strukturuar nga profesionistët dhe sigurimin që rezultatet e vlerësimit të përdoren në mënyrë konstruktive, dhe jo ndëshkuese, për të mbështetur zhvillimin profesional.

³⁶ *Agjenda e Reformave e Maqedonisë së Veriut 2024–2027*, shih gjithashtu faqen 131: «(...) sistemi ACCMIS ka nevojë për përmirësime për të marrë parasysh nivelin e kompleksitetit të lëndëve gjyqësore dhe metodën e vlerësimit të gjyqtarëve dhe kryetarëve të gjykatave.» Në faqen 132 parashikohet gjithashtu «krijimi i bazave të të dhënave të vendimeve gjyqësore që mundësojnë kërkim të lehtë, me qëllim (...) përdorimin e tyre për vlerësimin e performancës së gjyqtarëve».

³⁷ *Agjenda e Reformave e Maqedonisë së Veriut 2024–2027*, shih gjithashtu faqen 120, nënfushën 5.2, Pavarësia, cilësia dhe integriteti i gjyqësorit, dhe faqen 115: «Për më tepër, kriteret cilësore për punën e prokurorëve publikë, përkatësisht për monitorimin dhe vlerësimin e punës së tyre, janë përcaktuar në mënyrë të përgjithshme, pa u shtjelluar më tej për t'i bërë ato objektive.»

³⁸ Megjithëse nuk është pjesë e procedurës së vlerësimit, mekanizmi i mbikëqyrjes nga prokurori publik më i lartë siguron ushtrimin e ligjshëm dhe në kohë të funksionit të prokurorisë, në përputhje me nenin 28 të Ligjit për Prokurorinë Publike.

Publikimi i informacioneve vjetore më përmbajtësore do të dëshmonte gjithashtu një angazhim më të fortë ndaj transparencës dhe vetëvlerësimit institucional.

Si përfundim, nevoja për forcimin e menaxhimit të performancës përforcohet nga problemet e vazhdueshme të dokumentuara në kuadër të rekomandimeve të tjera, si mangësitë në cilësinë e aktakuzave dhe paraqitjen e rastit në sallën e gjykit (Rekomandimi 7), si dhe mangësitë në arsyetimin dhe qartësinë e vendimeve gjyqësore (Rekomandimi 8).

Këto nuk janë probleme të izoluar, por modele të përsëritura që sugjerojnë kufizime në mënyrën se si performanca aktualisht monitorohet, vlerësohet dhe mbështetet. Në këtë kontekst, sistemi i vlerësimit të performancës është një nga aspektet më të ndjeshme të sistemeve gjyqësore dhe të prokurorisë. Prandaj, autoritetet përkatëse gjyqësore duhet të njohin rreziqet e mundshme gjatë hartimit të politikave dhe masave përkatëse dhe të synojnë arritjen e një ekuilibri të përshtatshëm ndërmjet objektivit legjitim të përmirësimit të performancës institucionale përmes vlerësimit efektiv dhe nevojës për të mbrojtur autonominë e prokurorisë dhe pavarësinë gjyqësore.

KTHIMI I PASURISË SË PËRFITUAR NGA VEPRAT PENALE

10

Rekomandimi

Të forcohen kushtet institucionale për kthimin konsistent dhe efektiv të pasurisë së përfituar nga veprat penale në rastet e krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK), duke integruar standarde të përbashkëta në praktikën e rregullt të prokurorisë, gjykatave dhe bashkëpunimit ndërinstitucional.

10.1. Prokurori Publik Shtetëror duhet:

(a) Të vendosë procedura standarde operative (PSO) për kryerjen sistematike dhe konsistente të hetimeve financiare, sekuestrimin e pasurisë dhe paraqitjen e kërkesave për konfiskim (të zgjeruar) dhe kompensim të dëmit, duke vendosur koordinim ndërmjet të gjitha institucioneve përkatëse, bazuar në konfidencialitet, urgjencë dhe llogaridhënie;

(b) Të sigurojë që aktivitetet e prokurorisë lidhur me kthimin e pasurisë të përdoren për vlerësimin e profesionalizmit dhe cilësisë së punës;

(c) Të sigurojë ndarjen e fondeve për punësimin e personelit të specializuar për hetimet financiare, duke përfshirë hetues të kualifikuar dhe plotësisht funksionalë, si dhe ekspertë ekonomikë;

(d) Të kërkojë rregullisht fonde për të mbështetur funksionimin e vazhdueshëm dhe efektivitetin e Zyrës për Kthimin e Pasurisë (ZKP); dhe

(e) Të sigurojë që të dhënat mbi rezultatet e hetimeve financiare dhe sekuestrimit të pasurisë të jenë transparente, të raportohen rregullisht për secilin rast, të mbledhen në mënyrë sistematike dhe të analizohen bashkërisht.

10.2. Prokurorët publikë duhet:

(a) Të kryejnë hetime financiare për të identifikuar dhe gjurmuar pasurinë që mund t'i nënshtrohet konfiskimit, duke përfshirë konfiskimin e zgjeruar dhe pasurinë e nevojshme për sigurimin e kompensimit të dëmit;

(b) Të kërkojnë sekuestrimin e përkohshëm të pasurisë së identifikuar;

(c) Të kërkojnë konfiskimin e pasurisë ose konfiskimin e vlerës së saj ekuivalente, kur kjo lejohet me ligj, duke identifikuar qartë përfitimin e kundërligjshëm, pasurinë e njohur dhe bazën për ekzekutimin e ardhshëm në rastet kur pasuria konkrete ende nuk është lokalizuar; dhe

(d) Të përfshijnë ZKP-në në procesin e gjurmimit të pasurisë së përfituar nga veprat penale.

10.3. Gjyqtarët duhet të kërkojnë nga prokurorët përshkrime të qarta dhe të hollësishme të pasurisë që i nënshtrohet konfiskimit dhe të sigurojnë që dispozitivi i aktgjykimit të përcaktojë një lidhje të përshtatshme ndërmjet masës së konfiskimit dhe vetë vendimit dënues.

10.4. Këshilli Gjyqësor duhet të sigurojë që raportet vjetore mbi punën e gjykatave të përmbajnë statistika dhe analiza lidhur me kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale.

10.5. Agjencia për Menaxhimin e Pasurisë së Konfiskuar duhet:

(a) Të kërkojë ndihmën e ZKP-së për gjurmimin dhe identifikimin e pasurisë për qëllime të ekzekutimit të ardhshëm, në rastet kur pasuria nuk është identifikuar gjatë procedurës; dhe

(b) Të kërkojë në mënyrë proaktive fonde për të siguruar funksionimin e duhur të bazës së saj të të dhënave dhe sistemit elektronik.

10.6. Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë duhet të përfshijë vazhdimisht në programin e saj mësimor forume diskutimi dhe trajnime mbi hetimet financiare dhe kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale, të sigurojë pjesëmarrjen e detyrueshme të profesionistëve përkatës dhe të raportojë mbi rezultatet e arritura përmes treguesve të matshëm.

Faza e zbatimit

Zbatimi i hershëm

Treguesit e zbatimit

10.i. Miratimi i procedurave standarde operative dhe vendosja e koordinimit me të gjitha institucionet përkatëse, bazuar në parimet e konfidencialitetit, urgjencës dhe llogaridhënies.

10.ii. Përfshirja e aktiviteteve për kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale në kriteret e vlerësimit të punës së prokurorëve.

10.iii. Paraqitja e kërkesave formale për financim nga të gjitha institucionet përkatëse.

10.iv. Pasqyrimi në raportet vjetore të institucioneve përkatëse i të dhënave dhe vlerësimeve analitike mbi hetimet financiare, sekuestrimin e pasurisë, konfiskimin, konfiskimin e zgjeruar dhe kompensimin e dëmit në Buxhetin e Shtetit.

10.v. Përqindja e rasteve të monitoruara në të cilat janë përcaktuar siç duhet bazat dhe shumat për kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale dhe janë ndërmarrë masa efektive për gjurmimin, identifikimin dhe ngrirjen e pasurisë për qëllime konfiskimi ose, kur pasuria nuk është në dispozicion, për konfiskimin e vlerës së saj ekuivalente.

10.vi. Përqindja e prokurorëve, gjyqtarëve dhe personelit gjyqësor që punojnë në rastet e KOK-së, të cilët kanë përfunduar me sukses trajnimet mbi hetimet financiare dhe konfiskimin dhe kanë marrë pjesë në forume diskutimi mbi këtë temë.

Kthimi i pasurisë së përfituar nga veprat penale përbën një tregues thelbësor të efektivitetit të procedurave të KOK-së, pasi përcakton nëse rezultatet e drejtësisë penale ua heqin kryerësve përfitimet e kundërligjshme dhe sigurojnë kompensimin e dëmit të shkaktuar Buxhetit të Shtetit. Që nga publikimi i Raportit Publik të Projektit të vitit 2024, Maqedonia e Veriut ka dëshmuar vëmendje më të madhe institucionale ndaj kthimit të pasurisë në rastet e KOK-së, përfshirë nisma gjithëpërfshirëse të politikave strategjike dhe përmirësimit e identifikimit dhe ngrirjes së përkohshme të pasurisë në rastet e monitoruara. Këto zhvillime të rëndësishme tregojnë se kthimi i pasurisë po njihet gjithnjë e më shumë si pjesë thelbësore e reagimit të sistemit të drejtësisë ndaj krimit të organizuar dhe korrupsionit, dhe jo thjesht si pasojë dytësore e një vendimi dënues.

Megjithatë, zhvillimet kryesore ende presin miratimin dhe zbatimin, ndërsa mbetet për t'u parë se sa efektivisht do të shndërrohen ato në praktikë. Për rrjedhojë, zbatimi ende nuk mund të vlerësohet si plotësisht funksional. Hetimet financiare, gjurmimi i pasurisë, sekuestrimi i përkohshëm, propozimet për konfiskim, kërkesat për kompensim, arsyetimi gjyqësor dhe ndjekja e ekzekutimit ende nuk mbështeten në procedura mjaftueshëm të standardizuara, mekanizma të besueshëm koordinimi, mbështetje të specializuar për hetimet financiare, raportim të plotë statistikor ose një sistem funksional për gjurmimin e pasurisë. Analiza e Projektit tregon gjithashtu një hendek të konsiderueshëm ndërmjet shumave të pretenduara në aktakuza dhe shumave të kthyera efektivisht në rastet e monitoruara, ndërsa raportet vjetore ende

nuk u mundësojnë institucioneve ose publikut të ndjekin rezultatet e kthimit të pasurisë gjatë gjithë ciklit të një rasti. Prandaj, faza e ardhshme duhet të përqendrohet në shndërrimin e njohjes së rëndësisë së kësaj çështjeje në nivel

politikash dhe të përmirësimeve të izoluara në praktikë të rregullt të prokurorisë, gjykatave dhe bashkëpunimit ndërinstitucional, të mbështetur në standarde të qarta, të dhëna të besueshme, koordinim operacional dhe vendime konfiskimi të ekzekutueshme.

Gjetjet

Gjatë periudhës raportuese, Projekti vlerësoi praktikën e kthimit të pasurisë së përfituar nga veprat penale përmes monitorimit të proceseve gjyqësore, analizës së akteve gjyqësore, konsultimeve me prokurorët, gjyqtarët dhe institucionet për menaxhimin e pasurisë, si dhe shqyrtimit të raportimeve statistikore në dispozicion. Gjetjet tregojnë njëfarë përparimi krahasuar me periudhën e

mëparshme raportuese, duke përfshirë identifikimin dhe ngrirjen e përkohshme të një sasive më të madhe pasurie në disa raste të monitoruara dhe miratimin e strategjive të rëndësishme reformuese. Megjithatë, kthimi i pasurisë ende nuk është integruar në mënyrë konsistente si pjesë e rregullt e strategjisë së trajtimit të rasteve të KOK-së, nga hetimi deri te ekzekutimi.

Përparimi dhe sfidat e mbetura në sigurimin e pasurisë për kthim

Në 21 nga 26 aktakuzat në rastet e monitoruara të analizuara gjatë periudhës raportuese, prokuroria pretendonte se nga veprat penale përkatëse kishte rezultuar përfitim i kundërligjshëm ose dëm ndaj Buxhetit të Shtetit. Në 12 prej këtyre rasteve, prokuroria identifikoi pasuri të caktuara dhe paraqiti propozime për ngrirjen e tyre të përkohshme, si dhe propozoi konfiskimin në rast të marrjes së një vendimi dënues. Në disa prej këtyre rasteve, pasuria e identifikuar mbulonte vetëm një pjesë të përfitimit të kundërligjshëm ose dëmit të pretenduar. Në një rast, prokurori zbatoi një qasje alternative për sigurimin e kthimit të

përfitimit ose kompensimit të dëmit të pretenduar, duke propozuar anulimin e një kontrate të prokurimit publik si të kundërligjshme. Meqenëse mallrat e prokuruaratashmë kishin kaluar në posedim të shtetit, kjo qasje u konsiderua e mjaftueshme për adresimin e dëmit të pretenduar në atë rast. Megjithatë, edhe në këto raste, mungesa e procedurave të standardizuara ose PSO-ve për identifikimin dhe gjurmimin e pasurisë, me aq sa është në dijeni Projekti, kufizon disponueshmërinë e informacionit të qartë mbi hapat e ndërmarrë, fazën në të cilën janë ndërmarrë dhe shkallën në të cilën janë shqyrtuar të gjitha masat e mundshme.

Për shembull, analiza identifikoi raste në të cilat përfitimet e mundshme që pretendohej se ishin marrë nga persona të tretë përfitues – ndaj të cilëve nuk ishte ngritur aktakuzë – nuk ishin shqyrtuar më tej nga këndvështrimi i kthimit të pasurisë dhe nuk ishin ndërmarrë masa ndaj pasurisë së tyre. Po kështu, në rastet kur përmendeshin kryptoasetet, nuk rezultonte se ato ishin identifikuar ose se ndaj tyre ishin zbatuar masa sekuestrimi.

Në nëntë rastet e tjera ku masat e kthimit të pasurisë ishin të zbatueshme, analiza e aktakuzave dhe monitorimi i proceseve gjyqësore treguan se nuk ishte identifikuar pasuri. Gjatë konsultimeve, disa prokurorë theksuan se hetimi financiar është pjesë e veprimeve që duhet të ndërmarrin gjatë hetimit, por se ai nuk përmendet domosdoshmërisht si i tillë në aktakuzë. Duke pasur parasysh rëndësinë e kthimit të pasurisë, do të ishte e këshillueshme që prokurorët të shënonin në aktakuza nëse është kryer hetim financiar lidhur me pasurinë përkatëse, edhe kur përfundimisht nuk është identifikuar pasuri. Ky informacion mund të pasqyrohej në përshkrimin faktik, listën e provave ose propozimin për konfiskim, duke specifikuar se deri në atë moment nuk ishte zbuluar pasuri që mund t'i nënshtrohej konfiskimit.

Për më tepër, kjo nuk duhet ta pengojë prokurorin që, që në aktakuzë, të kërkojë konfiskimin në rast të një vendimi dënues, qoftë të pasurisë që mund të identifikohet

ndërkohë ose në të ardhmen, përfshirë pasurinë që personi i dënuar mund ta fitojë pas marrjes së vendimit dënues.

Një çështje tjetër që del nga një rast i kohëve të fundit është rëndësia e mundshme e mjeteve të depozituara si garanci për qëllime të konfiskimit të ardhshëm.

Në atë rast, të pandehurit u liruan me garanci dhe mjetet e dhëna për këtë qëllim, në varësi të përmbushjes së kërkesave ligjore të zbatueshme, mund të shqyrtoheshin potencialisht për konfiskim në një fazë të mëvonshme. Kjo ilustron një mundësi tjetër që autoritetet e prokurorisë duhet ta marrin parasysh gjatë zhvillimit të strategjive për kthimin e pasurisë. Kur vetë të pandehurit sigurojnë mjete të konsiderueshme financiare, mund të ekzistojë mundësia që këto mjete të ruhen dhe përfundimisht të konfiskohen, në vend që të mbështetja të kufizohet vetëm në përpjekjet e prokurorisë për identifikimin dhe sigurimin e pasurisë që mund të përfaqësojë të ardhura nga veprimtari të kundërligjshme.

Në përgjithësi, krahasuar me periudhën e mëparshme raportuese, prokuroria identifikoi të paktën një pjesë të pasurisë që potencialisht mund t'i nënshtrohej konfiskimit në afërsisht 57 për qind të rasteve ku kjo ishte e zbatueshme. Kjo përfaqëson një rritje prej 12 pikësh përqindjeje krahasuar me periudhën e mëparshme raportuese.

Shfrytëzimi i pamjaftueshëm i hetimeve financiare në ndjekjen penale të krimit të organizuar

Në dy raste të monitoruara të krimit të organizuar të lidhura me narkotiket, nuk rezulton se prokuroria kishte identifikuar ose përcaktuar vlerën e një përfitimi potencialisht të konsiderueshëm të kundërligjshëm. Konkretisht, prokuroria pretendonte se të pandehurit ishin përfshirë në trafikimin e drogës dhe kishte specifikuar vlerën e drogës përkatëse. Megjithatë, në njërin prej rasteve, ku droga tashmë ishte shitur në momentin e zbulimit, prokuroria nuk pretendonte se të pandehurit kishin përfituar dobi pasurore të kundërligjshme nga vepra penale. Si rezultat, nuk rezulton të jetë kryer hetim financiar për identifikimin e pasurisë që mund të ngrihej me qëllim konfiskimin ose konfiskimin e zgjeruar, dhe as nuk ishin kërkuar, si masë paraprake, konfiskimi ose konfiskimi i zgjeruar për të ruajtur mundësinë e zbatimit të këtyre masave në procedurat e ardhshme. Në rastin tjetër, megjithëse droga ishte sekuestruar, nuk ishte identifikuar ose ngrirë pasuri që potencialisht mund t'i nënshtrohej konfiskimit të zgjeruar. Një model i ngjashëm u vërejt gjatë periudhës së mëparshme raportuese, kur u analizua një numër më i madh aktakuzash të këtij lloji në rastet e krimit të organizuar.

Megjithëse përfitimi i kundërligjshëm nuk është element përbërës i këtyre veprave penale, ai zakonisht është pasojë e parashikueshme e veprimtarisë së organizuar kriminale. Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Ndërkombëtar (Konventa e Palermos), ashtu si edhe legjislacioni kombëtar, mundëson konfiskimin e të ardhurave nga veprat penale, pasurisë me vlerë

ekuivalente dhe mjeteve të përdorura ose të destinuara për kryerjen e veprave penale që mbulohen nga Konventa. Meqenëse fusha e zbatimit të saj shtrihet në të gjitha veprat penale të kryera nga grupet e organizuara kriminale, ky detyrim zbatohet njësoj për vepra penale si trafikimi i drogës, kontrabandimi i migrantëve dhe forma të tjera të krimit të rëndë. Përpjekjet joefektive për të identifikuar dhe sekuestruar pasurinë e kundërligjshme në rastet e krimit të organizuar krijojnë hapësirë që grupet kriminale të vazhdojnë aktivitetet e tyre, edhe kur anëtarët e tyre shpallen fajtorë dhe dënohen me burgim.

Një qasje praktike për prokurorët do të ishte kërkimi i ngrirjes së të gjithë pasurisë së identifikueshme në fazën më të hershme të mundshme të procedurës, në pritje të rezultateve të hetimit financiar dhe vendimit përfundimtar për konfiskim ose konfiskim të zgjeruar.

Një qasje e tillë paraprake ruan pasurinë që më vonë mund të vërtetohet se përbën të ardhura nga veprat penale, pasuri me vlerë ekuivalente ose pasuri që i nënshtrohet konfiskimit të zgjeruar, duke parandaluar tjetërsimin ose zhdukjen e saj gjatë procedurës. Pas përfundimit të hetimit financiar dhe sqarimit të gjendjes së provave, prokuroria mund të përcaktojë fushëveprimin e duhur të kërkesës përfundimtare për konfiskim ose konfiskim të zgjeruar. Kjo praktikë do të forconte efektivitetin e kornizës për kthimin e pasurisë dhe do të siguronte më mirë që krimi i organizuar të mos ruajë përfitimet ekonomike nga veprimtaria kriminale.

Sfidat në përcaktimin e vlerës së dëmit dhe përfitimit financiar

Në tri raste korrupsioni, prokurori pretendonte se një institucioni publik i ishte shkaktuar dëm jomaterial ose se persona të tretë kishin përfituar dobi jomateriale, por as dëmi dhe as përfitimi nuk ishin përcaktuar në vlerë. Si rezultat, nuk ishte identifikuar ose gjurmuar pasuri për kthim ose kompensim të mundshëm. Megjithëse natyra e dëmit ose përfitimit të pretenduar mund të ketë paraqitur vështirësi në aspektin e provave, mungesa e çdo përpjekjeje për të vlerësuar shumën e tij kufizoi mundësinë e ndërmarrjes së masave financiare që synojnë t'ua heqin kryerësve ose përfituesve të ardhurat e përfituara nga veprimtaria kriminale ose të sigurojnë kompensimin e dëmit.

Këto raste ngrenë çështje më të gjera lidhur me mënyrën se si situata të tilla duhet të trajtohen në praktikën e ardhshme.

Qasjet e ndryshme ndaj llogaritjes së përfitimit të kundërligjshëm dhe dëmit financiar

Projekti vërejti dallime të konsiderueshme në mënyrën e përcaktimit të vlerës së përfitimit të kundërligjshëm ose dëmit të pretenduar – një element thelbësor në veprat penale që lidhen me keqpërdorimet në prokurimet publike. Prokurorët më së shpeshti e përcaktojnë përfitimin e një personi të tretë ose dëmin e shkaktuar Buxhetit në një shumë të barabartë me vlerën e plotë të prokurimit. Nga ana tjetër, mbrojtja argumenton vazhdimisht se vlera e përgjithshme e prokurimit nuk mund të konsiderohet automatikisht as përfitim dhe as dëm, veçanërisht nëse mallrat ose shërbimet janë dorëzuar ose ofruar realisht, kanë qenë të nevojshme dhe kanë pasur çmime brenda kufijve të tregut.

Sa u përket dëmit jopasuror dhe përfitimeve financiare të tërthorta në kuadër të procedurave penale, duhet të shqyrtohet nëse përfitimi ose dëmi që rezultojnë prej tyre mund të identifikohet, të përcaktohet në vlerë dhe të lidhet me pasuri konkrete. Zhvillimi i metodologjive dhe praktikave të prokurorisë për vlerësimin e përfitimeve dhe dëmeve të tilla mund të ndihmojë që hetimet financiare të mos kufizohen vetëm në rastet që përfshijnë të ardhura, vlera e të cilave mund të përcaktohet lehtësisht. Kjo, nga ana tjetër, do të forconte mundësitë për kthimin e pasurisë dhe do të përforconte parimin se vepra penale nuk duhet të sjellë përfitim financiar, qoftë të drejtpërdrejtë apo të tërthortë, dhe se palës së dëmtuar duhet t'i sigurohet kompensim adekuat.

Këto qëndrime të kundërta shpesh çojnë në kundërshtimin e ekspertizave financiare të prokurorisë, për të cilat mbrojtja pretendon se bazohen në parametra juridikë dhe jo ekonomikë. Dallime të tilla i zgjasin procedurat gjyqësore dhe ndonjëherë kërkojnë superekspertizë, e cila shpesh e ka të vështirë të pajtojë mospajtimin themelor, duke e lënë kështu të pazgjidhur çështjen kryesore. Megjithatë, në një rast të kohëve të fundit, Projekti vërejti një shembull pozitiv: prokuroria bëri një llogaritje më të saktë, duke e kufizuar përfitimin ose dëmin e pretenduar në diferencën ndërmjet ofertës së përzgjedhur me çmim më të lartë dhe ofertës me çmim më të ulët që ishte skualifikuar.

Meqenëse kjo çështje e përsëritur shkakton vonesa të konsiderueshme dhe ngarkesa procedurale gjatë gjykimeve, ajo duhet t'i nënshtrohet shqyrtimit dhe sqarimit të mëtejshëm ndërmjet institucioneve përkatëse. Në praktikë, provimi i vlerës së plotë të përfitimit të

kundërligjshëm ose dëmit të pretenduar mund të jetë dukshëm më i vështirë, ndërsa përcaktimi i një shume më proporcionale dhe të mbështetur në prova mund të mundësojë ndjekje penale më efektive, duke siguruar njëkohësisht përmbushjen e objektivave të llogaridhënies dhe kthimit të pasurisë.

Zbatimi i kufizuar në praktikë i konfiskimit të zgjeruar, pavarësisht mundësisë së parashikuar me ligj

Kodi Penal parashikon një fushë të gjerë veprash penale, duke përfshirë veprat e krimit të organizuar dhe ato të lidhura me korrupsionin, për të cilat zbatohet konfiskimi i zgjeruar.³⁹

Në shumicën e rasteve të monitoruara, rrethanat faktike sugjerojnë se mund të kenë ekzistuar baza për të shqyrtuar zbatimin e konfiskimit të zgjeruar, duke pasur parasysh natyrën e veprave penale dhe kornizën ligjore të zbatueshme. Pavarësisht kësaj mundësie të zgjeruar, vetëm përshkrimi i njërës aktakuzë e përmendte shprehimisht konfiskimin e zgjeruar dhe përfshinte rrethana përkatëse për zbatimin e tij të mundshëm. Në atë rast, prokurori shprehimisht tregoi se një pjesë e pasurisë duhej t'i nënshtrohej masave të ngrirjes, duke marrë parasysh kushtet për konfiskimin e zgjeruar. Megjithatë, hetimi financiar në atë rast u kufizua në paratë e gjetura gjatë kontrollit dhe nuk u shtri në pasurinë më të gjerë të të pandehurve, familjarëve të tyre ose

personave të tretë. Kjo sugjeron se, megjithëse baza ligjore për konfiskimin e zgjeruar ekziston, zbatimi i tij praktik mbetet i kufizuar dhe jo plotësisht i zhvilluar në praktikën hetimore. Gjithashtu, kjo tregon nevojën për qasje më të qarta dhe më të standardizuara ndaj identifikimit, gjurmimit dhe sigurimit të pasurisë që potencialisht mund t'i nënshtrohet konfiskimit të zgjeruar.

Në këtë drejtim, praktika e prokurorisë mund të zhvillohet për të siguruar që, kur ekzistojnë baza të arsyeshme për të shqyrtuar zbatimin e konfiskimit të zgjeruar, të identifikohet e gjithë pasuria potencialisht përkatëse dhe, kur plotësohen kushtet ligjore, të ngrihet përkohësisht në fazën e hershme të procedurës, në pritje të rezultateve të hetimit financiar dhe vendimit përfundimtar të gjykatës për konfiskim (lidhur me treguesit 10.i dhe 10.ii).

³⁹ Kodi Penal, neni 98-a (Konfiskimi i zgjeruar), i ndryshuar në vitin 2026, me të cilin është zgjeruar fusha e zbatimit të kësaj dispozite.

Sfidat në vlerësimin e efektivitetit të mekanizmave të konfiskimit dhe kompensimit

Gjatë shqyrtimit të raporteve vjetore të të gjitha institucioneve përkatëse, Projekti konstatoi se të dhënat statistikore në dispozicion nuk i ofrojnë publikut një pasqyrë të qartë të punës lidhur me konfiskimin, duke përfshirë konfiskimin e zgjeruar, dhe kompensimin e dëmit të shkaktuar Buxhetit të Shtetit. Në veçanti, të dhënat në dispozicion nuk mundësojnë një vlerësim të qartë se sa nga vlera e përgjithshme e përfitimit dhe dëmit të pretenduar në aktakuzat e konfirmuara rezultojnë në vendime dënuese të formës së prerë dhe në kthim real të mjeteve në Buxhetin e Shtetit.⁴⁰

Statistikat e qarta dhe gjithëpërfshirëse nga këto institucione duhet të ofrojnë informacion mbi secilën fazë të procedurës – nga hetimi deri te vendimi përfundimtar dhe ekzekutimi. Kjo do të forconte transparencën dhe do të siguronte një bazë thelbësore të dhënash për hartimin e politikave të mbështetura në informacion (lidhur me treguesin 10.iv).

Grafikët e mëposhtëm paraqesin një pasqyrë të situatës aktuale në rastet e monitoruara. Ata ilustronë gjithashtu numrin e kërkesave procedurale dhe materiale që duhet të përmbushen përpara se të realizohet kthimi përfundimtar i pasurisë. Të dhënat e monitorimit sugjerojnë se efektiviteti i vendimeve gjyqësore në këtë fushë varet në masë të madhe nga iniciativa dhe përgatitja e prokurorisë. Në disa raste, përpjekjet e prokurorisë çuan në identifikimin dhe ngrirjen e përkohshme të

pasurisë, ndërsa kërkesat e mëvonshme për konfiskim ose kompensim rezultuan në vendime përkatëse të gjykatës. Në veçanti, kur pasuria ishte gjurmuar dhe identifikuar në fazën më të hershme të mundshme, ishte siguruar përmes masave të përkohshme dhe, pas provimit të veprës penale në gjykatë, ishte marrë vendim dënues i formës së prerë, kjo mundësoi konfiskimin e saj. Në të kundërt, kur ekzistenca ose shuma e përfitimit të kundërligjshëm ose dëmit nuk ishte vërtetuar dhe kur pasuria për ngrirje dhe konfiskim nuk ishte identifikuar ose nuk ishte kërkuar një vendim për konfiskim që mund të ekzekutohej në të ardhmen, gjykatat përgjithësisht nuk kishin kompetencë të urdhëronin konfiskimin ose kompensimin, edhe në rastet që përfundonin me vendime dënuese.

Megjithatë, gjykatat duhet të kenë mundësi të urdhërojnë konfiskimin edhe në mungesë të një kërkesë të tillë nga prokurori, kur vërtetojnë se nga kryerja e një veprë penale është përfituar dobi pasurore e kundërligjshme. Kjo do të ruante mundësinë e ekzekutimit të konfiskimit nëse pasuria identifikohet në një fazë të mëvonshme, në përputhje me parimin se askush nuk mund të mbajë përfitimin e kundërligjshëm dhe se konfiskimi nuk i nënshtrohet afateve të parashkrimit.

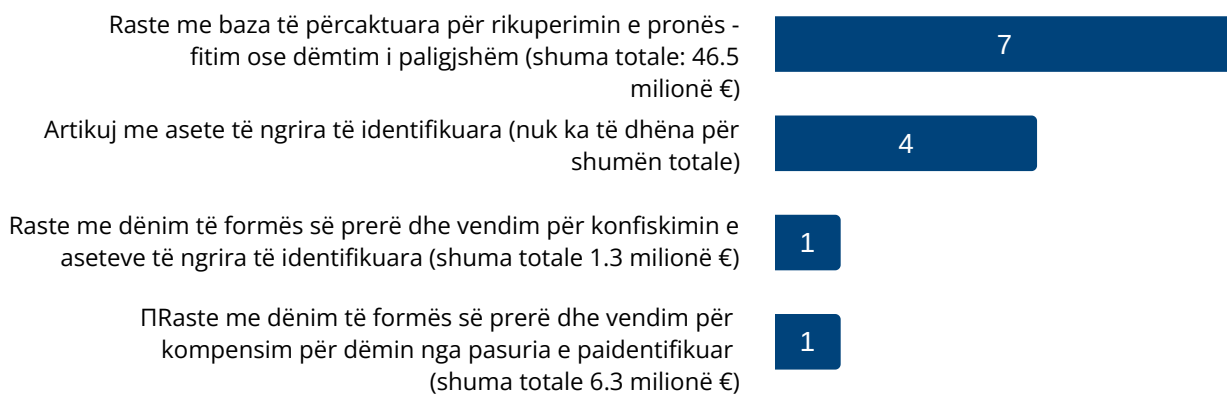
Të dhënat e mëposhtme tregojnë gjithashtu një hendek të konsiderueshëm ndërmjet shumave të pretenduara në

⁴⁰ Raporti Vjetor i Prokurorisë Publike për vitin 2025 (në gjuhën maqedonase); Vlerësimet dhe Përfundimet mbi Raportet e Punës së Gjykatave në Republikën e Maqedonisë së Veriut për vitin 2025 (në gjuhën maqedonase); Raporti mbi Punën e Gjykatës Themelore Penale Shkup për vitin 2025 (në gjuhën maqedonase); Raporti Vjetor mbi Punën e Agjencisë për Menaxhimin e Pasurisë së Konfiskuar për vitin 2025 (në gjuhën maqedonase).

paraaktakuza dhe atyre të kthyer efektivisht.⁴¹ Megjithatë, duhet theksuar se një numër procedurash janë ende në vazhdim dhe se konfiskimi mund të ekzekutohet pa kufizim ligjor kohor, duke

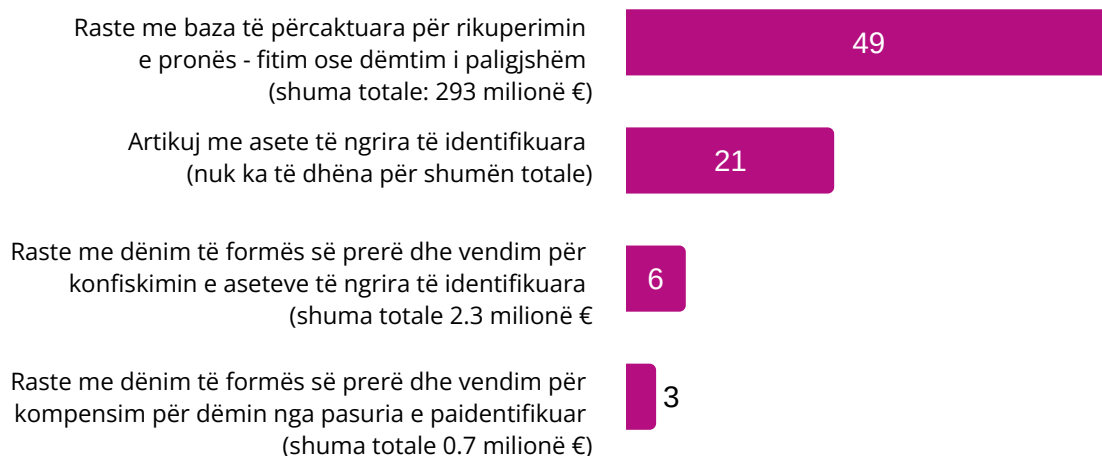
përfshirë rastet kur ndjekja penale nuk është e mundur për shkak të pengesave faktike ose juridike, si dhe përmes procedurave civile.

Kthimi i pasurisë në rastet e monitoruara të krimit të organizuar

Grafiku 9: Kthimi i pasurisë në rastet e monitoruara të krimit të organizuar

Kthimi i pasurisë në rastet e monitoruara të korrupsionit

Grafiku 10: Kthimi i pasurisë në rastet e monitoruara të korrupsionit

⁴¹ Ngjashëm me situatën e vërejtur në të gjithë Bashkimin Evropian: shih [Konfiskimi dhe kthimi i pasurisë – Migracioni dhe Punët e Brendshme](#).

Sfidat në kthimin e pasurisë pas marrjes së vendimit dënues

Një fushë tjetër që kërkon përmirësim është mungesa e mekanizmave për gjurmimin e pasurisë së personave të dënuar pas shqiptimit të dënimit. Duke qenë se konfiskimi nuk i nënshtrohet parashkrimit, shteti, në parim, mund ta kthejë pasurinë edhe pas shumë vitesh. Megjithatë, pa mekanizma efektivë për gjurmimin e pasurisë pas dënimit, identifikimi dhe lokalizimi i pasurisë për konfiskim të mëvonshëm mund të jetë i vështirë. Kjo çështje lidhet me shqetësimet e ngritura nga Agjencia për Menaxhimin e Pasurisë së Konfiskuar (Agjencia), e cila theksoi se, megjithëse ligji i jep kompetenca të caktuara për lokalizimin e pasurisë në rastet kur ajo nuk është identifikuar dhe ngrirë më parë, Agjencia nuk ka kapacitete ose kompetenca hetimore dhe, për rrjedhojë, varet nga vendimet gjyqësore dhe përcaktimi në këto vendime i pasurisë që i nënshtrohet konfiskimit (të zgjeruar).⁴²

Me fjalë të tjera, nëse pasuria nuk specifikohet – domethënë, nëse nuk identifikohet dhe sigurohet gjatë fazës së ndjekjes penale (hetimit dhe gjykimit), por ekziston një vendim gjyqësor për konfiskim që mund të ekzekutohet në të ardhmen – Agjencia ka kapacitet të kufizuar për të vepruar. Kjo çështje duket se kërkon vëmendje të veçantë për analizimin e mëtejshëm të kapaciteteve institucionale dhe mjeteve ligjore të Agjencisë dhe mund të adresohet përmes bashkëpunimit më të ngushtë me Zyrën për Kthimin e Pasurisë (ZKP) në një fazë të mëvonshme të procedurës, pasi rastet të kenë marrë formë të prerë, por pasuria të mbetet e pazbuluar. Megjithatë, Ligji për Menaxhimin e Pasurisë së Konfiskuar thekson gjithashtu rëndësinë e bashkëpunimit me prokuroritë dhe gjykatat në rastet kur Agjencia nuk është në gjendje të identifikojë ose gjurmojë pasurinë përkatëse.

Reagimi institucional dhe përparimi në nivel kombëtar

Nga këndvështrimi institucional, të gjitha palët përkatëse janë gjerësisht të vetëdijshme se konfiskimi, konfiskimi i zgjeruar dhe kompensimi i dëmit janë mjete thelbësore, jo vetëm si formë ndëshkimi për kryerësit e veprave penale, por edhe si mjet efektiv për parandalimin e kryerjes së veprave të KOK-së nga autorë të mundshëm në të ardhmen. Konsultimet me prokurorët treguan se mbështetja e specializuar për hetimet financiare është e pamjaftueshme, standardet e praktikës janë të pazhvilluara mjaftueshëm dhe mekanizmat e koordinimit janë të fragmentuar. U theksua se kanalet për sigurimin e informacionit mbi mjetet

financiare të personave të dyshuar dhe të pandehur janë të kufizuara dhe jo gjithmonë të sistematizuara. U theksua gjithashtu se si subjektet që disponojnë informacione të tilla lidhur me pasurinë, ashtu edhe organet e zbatimit të ligjit që kanë qasje në bazat përkatëse të të dhënave, duhet të forcojnë standardet e konfidencialitetit dhe të sigurojnë veprim më të shpejtë. Përndryshe, përvoja tregon se çdo rrjedhje informacioni ose vonesë mund të rrezikojë efektivitetin e sekuestrimit të pasurisë. Kjo përforcon më tej nevojën për procedura standarde operative që përcaktojnë rolet institucionale, kanalet e shkëmbimit të

⁴² Neni 59 i Ligjit për Menaxhimin e Pasurisë së Konfiskuar, Përfitimeve Pasurore dhe Sendeve të Sekuestruara në Procedurat Penale dhe Kundërvajtëse; Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut, nr. 64/2024.

informacionit, masat mbrojtëse të konfidencialitetit, kërkesat për veprim urgjent dhe mekanizmat e llogaridhënies për hetimet financiare dhe kthimin e pasurisë në rastet e KOK-së (lidhur me treguesin 10.i).

Gjatë konsultimeve, Zyra për Kthimin e Pasurisë (ZKP), në kuadër të Prokurorisë Publike të Republikës, paraqiti angazhimet dhe hapat konkretë që ka ndërmarrë. ZKP-ja theksoi se është veçanërisht e përqendruar në identifikimin e pasurisë jashtë vendit, si dhe në lokalizimin e pasurisë brenda vendit, në përgjigje të kërkesave nga juridiksionet e huaja. Ajo theksoi gjithashtu përpjekjet për forcimin e bashkëpunimit me të gjitha institucionet përkatëse vendase që kanë kompetencë të monitorojnë pasurinë dhe të mbledhin informacione lidhur me të, duke përfshirë përgjigjen ndaj kërkesave të prokurorëve për gjurmimin e pasurisë, veçanërisht të prokurorive më të vogla që nuk kanë qendra të tyre hetimore. Sipas ZKP-së, përfshirja e saj mund të mbështesë qasjen më të shpejtë në informacionin përkatës për gjurmimin e pasurisë dhe koordinimin e kërkesave ndërmjet institucioneve, megjithëse kjo varet edhe nga paraqitja e kërkesave për mbështetje nga prokurorët. Përfaqësuesit e ZKP-së theksuan më tej se disa nga masat strategjike të parashikuara tashmë janë në proces zbatimi, veçanërisht ato që lidhen me infrastrukturën e teknologjisë së informacionit (pajisjet, programet kompjuterike dhe ndërlidhjen e sistemeve), si dhe rëndësinë e punësimit të personelit shtesë gjatë periudhës së ardhshme.

Avokatura e Shtetit theksoi se arkëtimi i kompensimit të dëmit mbetet sfidues. Ashtu si Agjencia për Menaxhimin e Pasurisë së Konfiskuar, edhe Avokatura e Shtetit nuk disponon sisteme elektronike

të përshtatshme dhe një pjesë e madhe e punës së saj vazhdon të kryhet manualisht, gjë që e kufizon më tej efektivitetin e saj (lidhur me treguesin 10.iii).

Dokumentet strategjike parashikojnë përmirësime në këtë fushë. Së pari, Agjenda e Reformave⁴³ dhe Strategjia për Forcimin e Kapaciteteve për Hetimet Financiare dhe Konfiskimin e Pasurisë 2025–2028, së bashku me Planin përkatës të Veprimit,⁴⁴ pritët të sjellin ndryshimet shumë të nevojshme. Kjo Strategji përfshin një analizë gjithëpërfshirëse të gjendjes aktuale dhe përcakton disa masa me shtrirje të gjerë. Këto masa përfshijnë forcimin e kapaciteteve institucionale përmes rekrutimit të profesionistëve të kualifikuar, ofrimit të trajnimeve fillestare dhe të avancuara, përmirësimit të koordinimit dhe bashkëpunimit të detyrueshëm ndërinstitucional, si dhe qasjes së pakufizuar në bazat e të dhënave dhe informacionet e nevojshme për përcaktimin e origjinës dhe pronësisë së pasurisë.

Në përputhje me këtë, Strategjia parashikon ndryshime në disa ligje, duke përfshirë Ligjin për Procedurën Penale dhe ligjet që rregullojnë sektorin bankar. Këto ndryshime synojnë të sigurojnë kompetenca të qarta dhe qasje të pakufizuar në informacionet kryesore financiare dhe ato që lidhen me pasurinë. Për më tepër, Strategjia parashikon miratimin e procedurave standarde operative në kuadër të Prokurorisë Publike/ZKP-së. Sipas raportit mbi përparimin e zbatimit, ky proces është aktualisht në vazhdim dhe do të pasohet nga rishikimi i procedurave standarde operative të organeve të tjera kompetente të zbatimit të ligjit, për të siguruar harmonizimin e tyre me procedurat e miratuara nga Prokuroria Publike.

⁴³ Agjenda e Reformave e Magedonisë së Veriut 2024–2027: shih edhe f. 140, Nën-distrikti 5.7. Kthimi i pronës.

⁴⁴ Strategjia për Forcimin e Kapaciteteve për Kryerjen e Hetimeve Financiare dhe Konfiskimin e Pasurive 2025–2028.

Strategjia thekson më tej nevojën për përmirësimin e monitorimit statistikor dhe mbledhjes së të dhënave, për të mundësuar një vlerësim më gjithëpërfshirës të hetimeve financiare dhe përpjekjeve për kthimin e pasurisë.

Nismat e fundit institucionale dhe legjislative janë përqendruar në forcimin e bashkëpunimit dhe koordinimit në hetimet financiare dhe konfiskimin e pasurisë. Këto përfshijnë një marrëveshje ndërmjet Prokurorit Publik të Republikës dhe Ministrit të Punëve të Brendshme për bashkëpunimin dhe shkëmbimin elektronik të të dhënave, si dhe themelimin e Këshillit Kombëtar për Hetimet Financiare dhe Konfiskimin e Pasurisë, si mekanizëm shtesë koordinimi krahas Komisionit Kombëtar ekzistues, i cili shërben si organ ekspertësh. Së fundi, ndryshimet e pritshme në Kodin Penal parashikohet të rishikojnë dispozitat që lidhen me konfiskimin.

Sa i përket zhvillimit profesional, Akademia për Gjyqtarë dhe Prokurorë Publikë vazhdon të ofrojë trajnime mbi temat përkatëse për prokurorët publikë, gjyqtarët dhe zyrtarët e organeve të zbatimit të ligjit, duke përfshirë mbështetjen e partnerëve ndërkombëtarë. Misioni i OSBE-së në Shkup i mbështeti këto përpjekje, veçanërisht përmes aktiviteteve të tij më të fundit të trajnimit mbi përmirësimin e bashkëpunimit ndërmjet institucioneve për hetime financiare dhe sekuestrim efektiv të pasurisë; krimin financiar dhe kthimin e pasurisë për gjyqtarët dhe prokurorët; si dhe krimin financiar për

prokurorët dhe zyrtarët e organeve të zbatimit të ligjit. Përpjekje të mëtijshme janë në vazhdim për t'i bërë mundësitë e trajnimit më të përqendruara, të planifikuara në mënyrë sistematike dhe të përshtatura sipas nevojave të identifikuara institucionale (lidhur me treguesin 10.vi).

Mund të përfundohet se, krahasuar me periudhën e mëparshme raportuese, institucionet përkatëse kanë ndërmarrë hapa të rëndësishëm strategjikë drejt forcimit të kapaciteteve për kthimin e pasurisë së përfituar nga veprat penale. Reformat e parashikuara janë gjithëpërfshirëse dhe me shtrirje të gjerë, duke ndikuar në aspekte të shumta ligjore, procedurale, institucionale dhe financiare të sistemit. Megjithatë, ndonëse përmes Strategjisë dhe reformave përkatëse legjislative dhe institucionale tashmë është krijuar një kornizë e gjerë masash, mbetet thelbësore që këto masa të zbatohen brenda një afati të arsyeshëm dhe të parashikueshëm. Vonesat në zbatim mund ta pengojnë ndryshimin e synuar në praktikën institucionale, pasi palët përkatëse mund të vazhdojnë të mbështeten në reformat e pritshme, ndërkohë që mekanizmat e nevojshëm ende nuk janë vendosur. Prandaj, zbatimi në kohë dhe efektiv, i mbështetur në tregues të qartë monitorimi, mjete analitike dhe vlerësim të rregullt të përparimit, është thelbësor për të siguruar që masat e planifikuara të shndërrohen në përmirësime të qëndrueshme të hetimeve financiare, praktikave të konfiskimit dhe rezultateve të kthimit të pasurisë.

Shtojca

Shtojca I: Analizë e thelluar statistikore e monitorimit të proceseve gjyqësore mbi ecurinë e rasteve të monitoruara të krimit të rëndë të organizuar dhe korrupsionit, nga aktakuza deri te rezultati përfundimtar

Pjesa I — Nga të dhënat numerike mbi rezultatet e rasteve te treguesit diagnostikues

Analiza e thelluar diagnostikuese e ecurisë së rasteve, nga gjykimi deri te rezultati përfundimtar, nisët nga një problem i njohur në proceset reformuese. Institucioneve të drejtësisë shpesh u kërkohet të dëshmojnë rezultate konkrete në trajtimin e rasteve të rënda të krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK). Treguesi më i dukshëm që përdoret zakonisht është përqindja e vendimeve dënuese. Ky tregues është i lehtë për t'u komunikuar, i lehtë për t'u krahasuar dhe, në pamje të parë, bindës. Megjithatë, ai është tepër i përgjithshëm për t'iu përgjigjur pyetjes për të cilën zakonisht përdoret.

Përqindja e vendimeve dënuese mund të tregojë se është regjistruar një rezultat i caktuar. Ajo nuk mund të tregojë nëse rasti i prokurorisë ishte i bazuar mirë, nëse akuzat më të rënda u vërtetuan, nëse vendimi dënues ishte rezultat i një gjykimi në të cilin akuzat u kundërshtuan apo i një procedure të bazuar në marrëveshje, nëse sanksioni pati pasoja domethënëse, nëse konfiskimi adresoi përfitimin e kundërligjshëm ose nëse vendimi mbeti në fuqi pas shqyrtimit në apel. Edhe përqindja e aktgjykimeve liruese është një tregues po aq i paplotë. Ajo nuk mund të tregojë nëse gjykata e zbatoi drejt standardin e provueshmërisë, nëse rasti duhej të ishte ndjekur penalisht në një mënyrë tjetër, nëse vonesat ndikuan në marrjen e një vendimi të formës së prerë ose nëse dokumentacioni i rastit zbulon mangësi në prova, në kualifikimin juridik apo në përcaktimin e përgjegjësisë individuale.

Analiza diagnostikuese u zhvillua pikërisht sepse këto dallime kanë rëndësi. Rastet e rënda të KOK-së nuk janë njësi të thjeshta procedurale. Një rast mund të përfshijë disa të pandehur, disa akuza, baza të ndryshme të përgjegjësisë penale, rezultate të ndryshme, marrëveshje për pranimin e fajësisë, aktgjykime liruese, vendime dënuese, vendime për konfiskim dhe ankesa. Nëse e gjithë kjo reduktohet në një kategorizim të vetëm të rastit, e dhëna numerike bëhet e kuptueshme, por çorientuese. Një qasje e tillë mund ta trajtojë vendimin dënues ndaj një të pandehuri me rol dytësor, për një akuzë më të lehtë, njësoj si vendimin dënues ndaj një të pandehuri kryesor për akuzat më të rënda, të shoqëruar me një sanksion proporcional dhe kthimin e përfitimit të kundërligjshëm. Po kështu, ajo mund ta trajtojë një aktgjykim lirues që rezulton nga kontrolli i duhur gjyqësor sikur të kishte të njëjtën domethënie për reformën si një aktgjykim lirues i shkaktuar nga mangësitë në prova, kualifikimi juridik i paqartë ose vonesat e shmangshme.

Qasja metodologjike nuk synonte krijimin e një baze të re provash, por riorganizimin e informacionit që Projekti tashmë e dispononte. Ndërsa rastet e monitoruara arrinin në rezultate përfundimtare ose rezultate të tjera të rëndësishme, ekipet tashmë dispononin vëzhgime nga seancat gjyqësore, raporte mbi rastet, vlerësime pas përfundimit të rasteve, akte gjyqësore, të dhëna mbi ecurinë procedurale dhe informacione mbi rezultatet

Analiza e thelluar përzgjedhi elemente të caktuara nga këto të dhëna të monitorimit dhe i organizoi në një strukturë të përbashkët, në mënyrë që të mund të krahasoheshin ndërmjet rasteve të përfunduara.

Në aspektin praktik, analiza diagnostikuese funksionoi si një regjistër i strukturuar dhe sistematik. Çdo fushë përfaqësonte një pyetje standarde: rëndësinë e veprës penale, statusin e të pandehurit, llojin e procedurës, rezultatin në shkallë të parë, rezultatin përfundimtar, dënimin, konfiskimin, ankimin, arsyen e lirimit nga akuza, kohëzgjatjen dhe vëmendjen mediatike. Çdo rresht përfaqësonte një të pandehur në lidhje me një akuzë të caktuar. Kjo zgjedhje është e rëndësishme, sepse përgjegjësia penale është individuale dhe lidhet me një akuzë konkrete. Fajësia i atribuohet një të pandehuri dhe shqyrtohet në raport me një pretendim të caktuar. Një rresht i vetëm për të gjithë rastin do t'i zhdukte pikërisht dallimet që analiza synonte të ruante. Prandaj, regjistri mundësoi parashtrimin e të njëjtave pyetje për çdo rast të përfunduar, duke ruajtur njëkohësisht mundësinë e kthimit të materialet origjinale të monitorimit.

Analiza e thelluar duhet kuptuar si një rritje e nivelit të hollësisë analitike, duke ruajtur qëllimisht një qasje të kujdesshme ndaj interpretimit statistikor. Analiza diagnostikuese përdor statistika përshkruese dhe tabela të kryqëzuara. Këto mjete mund të tregojnë se si shpërndahen rezultatet brenda kampionit të monitoruar dhe nëse karakteristika të caktuara shfaqen së bashku më shpesh ose më rrallë. Ato nuk provojnë marrëdhënie shkak-pasojë. Nëse të pandehurit me status të lartë shfaqen më shpesh në një kategori të caktuar rezultatesh, tabela nuk provon trajtim preferencial ose ndikim të papërshtatshëm. Nëse rastet me vëmendje të madhe publike kanë një shpërndarje të ndryshme rezultatesh, tabela nuk provon se vëmendja mediatike ka ndikuar në rezultat. Ajo identifikon një marrëdhënie që kërkon shpjegim.

Pikërisht për këtë arsye, hapi i radhës është gjithmonë kthimi të dokumentacioni i rastit. Një tregues statistikor shënon fillimin e shqyrtimit shpjegues, jo përfundimin e tij. Pasi analiza e thelluar e bën të dukshme një marrëdhënie, shqyrtimi kthehet te raportet e rasteve, seancat gjyqësore, aktakuzat, aktgjykimet, vendimet e apelit dhe vlerësimet pas përfundimit të rasteve që qëndrojnë pas tabelës. Pyetjet që shtrohen më pas janë: cilat raste e krijojnë këtë model, çfarë ka ndodhur brenda tyre, cilat shpjegime mbështeten nga dokumentacioni dhe cilat shpjegime alternative duhet të mbeten të hapura?

Kjo lëvizje në të dyja drejtimet përbën vlerën kryesore të analizës diagnostikuese. Një model statistikor pa dokumentacionin e rasteve është vetëm një lidhje që kërkon shpjegim. Një shpjegim bindës në një rast të vetëm mbetet vetëm një shembull, përveçse kur mund të verifikohet në raport me grupin më të gjerë të rasteve të monitoruara. Analiza e thelluar i mundëson Projektit të lëvizë ndërmjet këtyre dy niveleve: nga dokumentacioni i rastit te modeli i strukturuar dhe nga modeli përsëri te dokumentacioni i rastit.

Pjesa II — Çfarë nxjerr në pah analiza diagnostikuese

Modelet e mëposhtme nuk duhet të interpretohen si gjetje që zbatohen njësoj në të gjitha juridiksionet. Ato përbëjnë tregues analitikë të nxjerrë nga kampionet e monitoruara të rasteve të përfunduara të krimit të rëndë të organizuar dhe korrupsionit në rajon. Qëllimi i tyre është të tregojnë çfarë nuk mund të shpjegojnë vetë të dhënat e përgjithshme numerike dhe ku provat e mbledhura përmes monitorimit të proceseve gjyqësore, shqyrtimi i akteve gjyqësore, analiza e ecursë procedurale, të dhënat institucionale dhe konsultimet kërkojnë shqyrtim më të hollësishëm.

Kur analiza diagnostikuese ka prodhuar gjetje specifike për juridiksione të caktuara, të verifikuara dhe të konfirmuara përmes krahasimit të burimeve të ndryshme, këto gjetje janë pasqyruar në kapitujt përkatës të juridiksioneve. Ky seksion ka një qëllim tjetër. Ai shqyrton çfarë bëhet e dukshme kur rezultatet përfundimtare zërthehen në karakteristikat që statistikën e përgjithshme zakonisht i bashkojnë në një kategori të vetme. Ai nxjerr në pah treguesit më të gjerë rajonalë që dolën nga ndarja e rezultateve të monitoruara sipas të pandehurit, akuzës, rëndësisë së veprës penale, llojit të procedurës, ecursë së ankimit, sanksionit, konfiskimit dhe kohëzgjatjes. Kjo, nga ana tjetër, identifikon çështjet e reformës që kërkojnë përgjigje më të sakta.

1. Përqindjet e përgjithshme të vendimeve dënuese mund të fshehin realitete të kundërta

Treguesi i parë është metodologjik, por themelor: përqindja e vendimeve dënuese nuk përbën, në vetvete, dëshmi të rezultateve të arritura në ndjekjen penale. Ajo është një pikënisje. E marrë veçmas, nuk mund të tregojë çfarë lloj vendimi dënues është marrë, ndaj kujt, për cilën akuzë, përmes cilës procedure, pas cilit shqyrtim, me çfarë sanksioni dhe me çfarë pasoje financiare.

Në kampionet e monitoruara, të dhëna të përgjithshme numerike që duken të ngjashme mund të pasqyrojnë realitete shumë të ndryshme. Një përqindje e lartë e vendimeve dënuese mund të sugjerojë performancë të mirë të sistemit, por mund të kërkojë gjithashtu shqyrtim më të hollësishëm të mënyrës se si janë arritur këto vendime: nëse ato kanë rezultuar nga gjykime në të cilat akuzat janë kundërshtuar apo nga procedura të bazuara në marrëveshje, nëse kanë përfshirë të pandehur kryesorë apo me rol dytësor, nëse janë vërtetuar akuzat e rënda, nëse arsyetimi ka qenë i mjaftueshëm, nëse sanksionet kanë qenë proporcionale dhe nëse është urdhëruar konfiskimi kur ka qenë i zbatueshëm.

Edhe e kundërta është e vërtetë. Një përqindje më e ulët e vendimeve dënuese, veçanërisht në gjykimet ku akuzat kundërshtohen, nuk tregon automatikisht mungesë gatishmërie nga gjykatat ose dobësi institucionale. Ajo mund të pasqyrojë zbatimin e duhur të standardit të provueshmërisë në procedurën penale. Gjithashtu, mund të tregojë mangësi në prova, kualifikim juridik të paqëndrueshëm, individualizim të pamjaftueshëm të përgjegjësisë, vonesa ose mangësi që kanë lindur përpara fillimit të gjykimit.

Prandaj, analiza diagnostikuese e ndryshon pyetjen që shtrohet. Ajo nuk pyet nëse përqindja e vendimeve dënuese është e lartë apo e ulët si qëllim në vetvete, por çfarë përfshin kjo shifër. Pasi vendimet dënuese, aktgjykimet liruese dhe rezultatet e tjera ndahen në kategori më të hollësishme, e njëjta shifër e përgjithshme mund të zbulojë zgjidhje të rasteve përmes marrëveshjeve, shqyrtim të provave në procedura kundërshtuese, korrigjime në apel, rigjykime, rrezik të parashkrimit, pasoja të kufizuara në aspektin e sanksionimit ose mungesë të masave pasuese financiare. Të numëruara së bashku, këto rezultate mund të prodhojnë një statistikë të kuptueshme; të shqyrtuara veçmas, ato shndërrohen në informacion me rëndësi për reformën.

2. Problemi thelbësor i përsëritur është përputhshmëria ndërmjet fakteve, provave dhe elementeve ligjore

Treguesi më i rëndësishëm përmbajtësor nuk është se «gjykatat nuk marrin vendime dënuese» ose se «prokurorët nuk ndjekin penalisht». Problemi i përsëritur është përputhshmëria. Rastet e rënda të KOK-së shpesh bëhen të cenueshme në pikën ku përshkrimi faktik, provat, kualifikimi juridik, përgjegjësia individuale dhe arsyetimi gjyqësor duhet të përputhen me njëri-tjetrin.

Në nëngrupin e monitoruar të gjykimeve të përfunduara ku akuzat janë kundërshtuar, rezultatet që nuk kanë përfunduar me vendim dënues lidheshin më ngushtë me shqetësime që kishin të bënin me provat dhe ndërtimin juridik të rastit. Arsyet që dalin nga dokumentacioni i rasteve përgjithësisht i përkasin së njëjtës kategori: prova të pamjaftueshme, elemente të paprovuara të veprës penale, kualifikim juridik i pasaktë ose i paqëndrueshëm, përshkrim faktik i paqartë, mangësi në aktakuzë ose lidhje e dobët ndërmjet veprimeve të të pandehurit dhe veprës penale për të cilën është ngritur akuza. Këto nuk janë thjesht çështje teknike. Në rastet e rënda të KOK-së, ato përcaktojnë nëse rasti mund t'i qëndrojë shqyrtimit kundërshtues të provave, nëse aktgjykimi mund të arsyetohet në mënyrë koherente, nëse mund t'i qëndrojë shqyrtimit në apel dhe nëse publiku mund ta kuptojë bazën juridike të rezultatit.

Pikërisht për këtë arsye, përputhshmëria ka më shumë rëndësi sesa drejtimi i rezultatit të rastit. Një vendim dënues nuk përbën tregues domethënës të rezultateve të arritura nëse lidhet me një akuzë më të lehtë, një të pandehur me rol dytësor, arsyetim të kufizuar ose mungesë të pasojave financiare. Një aktgjykim lirues nuk përbën dështim institucional nëse provat nuk e kanë vërtetuar akuzën. Pyetja me rëndësi për reformën është nëse rastet e rënda përzgjidhen, formulohen në aktakuza, mbështeten me prova, shqyrtohen dhe arsyetohen në mënyrë që faktet të lidhen me elementet ligjore dhe këto elemente me përgjegjësinë individuale.

3. Rëndësia e veprës penale, statusi i të pandehurit dhe vëmendja publike janë tregues që kërkojnë interpretim të kujdesshëm

Në disa nga kampionet e monitoruara, modelet e rezultateve të rasteve duket se ndryshojnë sipas rëndësisë së veprës penale, rolit të të pandehurit, statusit të tij ose vëmendjes publike. Këto modele kërkojnë trajtim të kujdesshëm. Ato nuk provojnë ndikim të papërshtatshëm, drejtësi selektive ose mungesë gatishmërie institucionale për të vepruar. Të dhënat mbi rezultatet nuk mund të vërtetojnë motivin, presionin ose kapjen e institucioneve.

Në të njëjtën kohë, modele të tilla nuk mund të shpërfillen si çështje thjesht teknike. Në rastet e rënda të KOK-së, dallimet që lidhen me rëndësinë e veprës penale, statusin ose vëmendjen publike janë veçanërisht të ndjeshme, sepse kanë të bëjnë me rastet në të cilat barazia para ligjit, qëndrueshmëria institucionale dhe besimi i publikut vihen më dukshëm në provë.

Ekzistojnë shpjegime legjitime. Rastet më të rënda dhe ato që përfshijnë të pandehur me status më të lartë mund të jenë më komplekse nga pikëpamja juridike dhe e provave. Ato mund të përfshijnë struktura faktike më të ndërlikuara, strategji mbrojtjeje me më shumë burime, vështirësi më të mëdha në provimin e dashjes, hierarkisë, përfitimit ose kontributit individual, si dhe gjasa më të larta për ankim ose kundërshtime procedurale. Prandaj, një përqindje më e ulët e vendimeve dënuese ose një profil më kompleks i rezultateve në raste të tilla mund të pasqyrojë kërkesa më të larta në aspektin e provave dhe zbatimin e duhur të standardit të provueshmërisë në procedurën penale.

Megjithatë, i njëjti model mund të ngrejë edhe pyetje të cilave sistemi duhet të jetë në gjendje t'u përgjigjet. Kur rastet që përfshijnë vepra penale më të rënda ose të pandehur me status më të lartë përfundojnë pa vendime dënuese, me akuza të reduktuara, sanksione të kufizuara, vonesa në marrjen e vendimeve të formës së prerë ose pa masa të dukshme pasuese financiare, publiku mund ta ketë të vështirë të dallojë kompleksitetin e provave nga kapacitetet e pabarabarta, kujdesi i tepruar institucional, praktikat jokonsistente ose ndikimet e mundshme të lidhura me presionin. Analiza diagnostikuese nuk mund të përcaktojë se cili prej këtyre shpjegimeve është i saktë vetëm në bazë të të dhënave mbi rezultatet. Vlera e saj qëndron në identifikimin e rasteve ku institucioneve u nevojiten arsyetime veçanërisht të qarta, të dhëna më të mira, komunikim transparent brenda kufijve të së drejtës për gjykim të drejtë dhe mekanizma të vlerësimit të praktikës, të aftë për të treguar nëse rezultatet pasqyrojnë faktorë juridikisht relevantë dhe jo dallime të pashpjeguara.

4. Marrja e një vendimi të formës së prerë nuk është e njëjtë me efektivitetin

Një rezultat përfundimtar dhe detyrues është i nevojshëm për sigurinë juridike, por nuk përbën, në vetvete, provë të efektivitetit. Marrja e një vendimi të formës së prerë tregon se rasti ka arritur në pikën përfundimtare. Ajo nuk tregon nëse rruga deri te ky rezultat ka qenë në kohë, proporcionale, efikase në përdorimine

e burimeve ose e aftë të gjenerojë të nxënit institucional.

Analiza diagnostikuese tregon përse rruga drejt marrjes së vendimit të formës së prerë ka rëndësi. Si shembull ilustrues, në një nëngrup të monitoruar, 21 për qind e rezultateve përfundimtare për akuza të veçanta ndryshuan ndërmjet shkallës së parë dhe fazës përfundimtare. Kjo do të thotë se një në pesë rezultate nuk mbeti i njëjtë pas shqyrtimit. Në të njëjtin kampion, rigjykimi u regjistrua në 28,4 për qind të rasteve të përfunduara, që do të thotë se më shumë se një në katër raste duhej të kthehej për rishqyrtim përpara se të merrte formë të prerë. Për më tepër, çështjet që lidheshin me afatet e parashkrimit u identifikuan në afërsisht 37 për qind të rezultateve përfundimtare liruese në atë kampion.

Këto shifra nuk nënkuptojnë se ankimi përbën problem. Ankimi është një garanci procedurale. Ato nuk nënkuptojnë as se çdo rezultat i ndryshuar tregon punë të dobët në shkallë të parë. Ato tregojnë se marrja e një vendimi të formës së prerë ka një ecuri procedurale dhe se kjo ecuri ka rëndësi për reformën. Korrigjimet e përsëritura, rigjykimet, përsëritja e procedurave ose rreziku i parashkrimit konsumojnë burime institucionale, rrezikojnë zgjidhjen e rasteve për shkak të afateve të parashkrimit, zgjasin pasigurinë për të pandehurit dhe palët e dëmtuara dhe i mbajnë rastet me interes të lartë publik të ekspozuara ndaj dyshimeve të publikut.

Për hartuesit e politikave, rruga drejt marrjes së vendimit të formës së prerë mund të tregojë nëse sistemi prodhon rezultate të qëndrueshme apo shpenzon vazhdimisht burime publike për të korrigjuar, rishqyrtuar ose përfunduar raste të rënda pas vonesave të shmangshme. Ajo mund të tregojë gjithashtu se ku sistemi i drejtësisë penale ka nevojë për përgatitje më të mirë të rasteve, kualifikim juridik më të qartë, planifikim më të mirë të gjykimeve, arsyetim më cilësor, udhëzime më konsistente nga gjykatat e apelit dhe menaxhim më të kujdesshëm të vonesave.

5. Llogaridhënia kërkon sanksionim dhe masa pasuese financiare

Treguesi përfundimtar është se vendimi dënues nuk është i barasvlershëm me llogaridhënien e plotë. Në rastet e rënda të krimit të organizuar dhe korrupsionit (KOK), rezultati ka rëndësi jo vetëm sepse mund të vërtetohet përgjegjësia penale, por edhe sepse pasoja juridike duhet të jetë në përputhje me rëndësinë e veprës penale, rolin e të pandehurit dhe, kur është e zbatueshme, logjikën ekonomike të veprimtarisë kriminale.

Në të gjitha rezultatet përfundimtare dënuese të kampioneve të monitoruara të rasteve të përfunduara, konfiskimi ishte urdhëruar në rreth 31 për qind të tyre. Me fjalë të tjera, në afërsisht shtatë nga dhjetë rezultate përfundimtare dënuese, në rezultatin përfundimtar të monitoruar nuk evidentohet ndonjë vendim për konfiskim. Kjo shifër duhet interpretuar me kujdes. Jo çdo vendim dënues përfshin domosdoshmërisht përfitim të kundërligjshëm të identifikueshëm ose bazë ligjore për konfiskim. Megjithatë, në rastet e KOK-së, masat pasuese financiare janë aq të rëndësishme saqë mungesa e tyre nga rezultati i dokumentuar kërkon vëmendje.

Një sistem mund të marrë vendime dënuese pa kthyer asnjë pasuri. Ai mund të marrë vendime dënuese dhe të shqiptojë sanksione, ekzekutimi i të cilave pezullohet, të cilat zëvendësohen ose pasojat praktike të të cilave kufizohen në mënyra të tjera. Ai mund të dënojë një funksionar publik pa i trajtuar në mënyrë të mjaftueshme pasojat që lidhen me ushtrimin e funksionit ose pasojat ekonomike. Numri i vendimeve dënuese i trajton këto rezultate si forma të barasvlershme të llogaridhënies, ndonëse në realitet ato nuk janë të tilla.

Prandaj, pyetja me rëndësi për reformën është nëse rezultatet në rastet e rënda të KOK-së sjellin pasoja juridike, ndëshkuese, parandaluese, riparuese dhe financiare domethënëse, kur këtë e lejojnë ligji dhe faktet. Konfiskimi dhe kthimi i pasurisë së përfituar nga veprat penale nuk janë masa plotësuese të vendimit dënues. Ato janë ndër mënyrat kryesore përmes të cilave gjykimi penal u përgjigjet stimujve ekonomikë që qëndrojnë pas krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Pjesa III — Çfarë nënkupton analiza diagnostikuese

Analiza diagnostikuese nuk duhet interpretuar sikur prodhon një grup krejtësisht të ri gjetjesh, të shkëputura nga puna e rregullt e monitorimit të Projektit ose nga çështjet që tashmë mund të konsiderohen gjerësisht të njohura. Shumë nga çështjet që ajo ngre — mangësitë në prova, kualifikimi juridik i paqëndrueshëm, dallimet ndërmjet rezultateve të arritura përmes marrëveshjeve dhe atyre të gjyqësorëve ku akuzat kundërshtohen, korrigjimet në apel, vonesat në marrjen e vendimeve të formës së prerë, konfiskimi i kufizuar dhe pasojat jo të njëtrajtshme të sanksionimit — ishin evidentuar tashmë përmes vëzhgimit të seancave gjyqësore, shqyrtimit të akteve gjyqësore, analizës pas përfundimit të rasteve dhe angazhimit në nivel politikash.

Kontributi i analizës diagnostikuese është i ndryshëm. Ajo u siguron këtyre çështjeve një bazë provash më sistematike. Ajo tregon nëse ato paraqiten si shembuj të izoluar apo si modele të përsëritura; nëse janë të përhapura në të gjithë kampionin e monitoruar apo të përqendruara në nëngrupe të caktuara; nëse statistikatat e përgjithshme i fshehin ato; dhe ku dokumentacioni i rastit duhet të shqyrtohet më nga afër përpara se të jepet një shpjegim i përgjegjshëm.

Kjo është veçanërisht e rëndësishme sepse e njëjta çështje mund të ketë disa shpjegime të mundshme. Një përqindje e ulët e vendimeve dënuese në gjykimet ku akuzat kundërshtohen mund të interpretohet si mungesë gatishmërie nga gjykatat për të dënuar, dobësi e prokurorisë, zbatim i duhur i standardit të provueshmërisë, pamjaftueshmëri e provave, kompleksitet i rastit, vonesë ose kombinim i këtyre faktorëve.

Një përqindje e lartë e vendimeve dënuese mund të interpretohet si efektivitet, por mund të varet në masë të madhe edhe nga procedurat e bazuara në marrëveshje, akuzat më të lehta, të pandehurit me rol dytësor ose pasojat e kufizuara të sanksionimit.

Një model që lidhet me statusin e të pandehurit ose rëndësinë e veprës penale mund të ngrejë shqetësime lidhur me barazinë para ligjit, por mund të pasqyrojë gjithashtu kërkesa më të larta në aspektin e provave, mbrojtje me burime më të mëdha ose kompleksitetin e provimit të hierarkisë, dashjes dhe përfitimit.

Analiza diagnostikuese nuk zgjedh ndërmjet këtyre shpjegimeve përmes pohimeve statistikore. Ajo i bën të dukshme shpjegimet konkurruese dhe tregon se cilat prova të mëtejshme nevojiten për t'i dalluar ato nga njëri-tjetri. Për shembull:

- Përqindjet e përgjithshme të vendimeve dënuese shpesh duket sikur i përgjigjen shumë shpejt pyetjes mbi rezultatet e arritura. Ato mund të krijojnë përshtypjen se vendimi dënues nënkupton sukses, aktgjykimi lirues nënkupton dështim, marrja e vendimit të formës së prerë nënkupton përfundimin e çështjes dhe konfiskimi nënkupton llogaridhënie financiare. Analiza diagnostikuese e pengon nxjerrjen e përfundimeve të tilla të nxituara. Ajo e shndërron pyetjen tepër të përgjithshme «sa vendime dënuese janë marrë?» në një grup pyetjesh të cilave institucionet mund t'u përgjigjen realisht.
- Kur përqindjet e përgjithshme të vendimeve dënuese duken të larta, pyetja e radhës nuk është nëse sistemi është efektiv thjesht sepse merr vendime dënuese. Pyetja është nëse këto vendime mbështeten në procedura të drejta, mbrojtje efektive, aktgjykime të arsyetuara, sanksione proporcionale, qëndrueshmëri pas shqyrtimit në apel dhe masa pasuese financiare.
- Kur përqindjet e vendimeve dënuese janë të ulëta në gjykimet ku akuzat kundërshtohen, pyetja e radhës nuk është nëse gjykatat nuk janë të gatshme të dënojnë. Pyetja është nëse dokumentacioni i rastit tregon pamjaftueshmëri të provave, probleme të kualifikimit juridik, përgjegjësi individuale të paqartë, mangësi në hartimin e aktakuzës, probleme të menaxhimit të gjykit, vonesa ose ushtrim të duhur të kontrollit gjyqësor.
- Kur rezultatet e arritura përmes marrëveshjeve përbëjnë pjesën më të madhe të vendimeve dënuese, pyetja e radhës nuk është nëse procedurat e bazuara në pranimin e fajësisë ose procedurat e shkurtuara janë të mira apo të këqija në parim. Pyetja është nëse ato zbatohen duke respektuar garancitë përkatëse: bazën faktike, proporcionalitetin, arsyetimin gjyqësor, uljen e dënimit, rolin e të pandehurit, vlerën e bashkëpunimit dhe konfiskimin.
- Kur rezultatet ndryshojnë sipas rëndësisë së veprës penale, statusit të të pandehurit ose vëmendjes publike, pyetja e radhës nuk është nëse ky model provon ekzistencën e ndikimit. Ai nuk e provon këtë. Pyetja është nëse sistemi mund ta shpjegojë modelin përmes faktorëve juridikisht relevantë: kompleksitetit të rastit, kërkesave në aspektin e provave, strategjisë së mbrojtjes, hierarkisë, dashjes, përfitimit, ecurisë së ankimit, arsyetimit, sanksionimit ose karakteristikave të tjera të evidentuara në dokumentacion.

- Kur vendimi merr formë të prerë pas ankimit, rigjykit ose nën presionin e afateve të parashkrimit, pyetja e radhës nuk është nëse ankimi përbën problem. Pyetja është nëse korrigjimet ose përsëritjet e vazhdueshme të procedurave tregojnë probleme në përgatitjen e rastit, planifikimin e gjykit, arsyetimin e aktgjykit, vazhdimësinë procedurale, udhëzimet e gjykatës së apelit ose menaxhimin e vonesave.
- Kur vendimet dënuese nuk shoqërohen me konfiskim ose me pasoja domethënëse të sanksionimit, pyetja e radhës nuk është vetëm nëse i pandehuri është shpallur fajtor. Pyetja është nëse vendimi dënues ka mundur heqjen e përfitimit të kundërligjshëm, shqiptimin e një sanksioni proporcional, trajtimin e pasojave që lidhen me ushtrimin e funksionit, kur është e zbatueshme, dhe sigurimin e llogaridhënies së ekzekutueshme.

Këto pyetje nuk mund të reduktohen në njëra-tjetrën. Disa prej tyre mund të trajtohen përmes të dhënave më cilësore dhe raportimit institucional më sistematik: nëse rezultatet ndryshojnë sipas llojit të procedurës, nëse konfiskimi pason vendimin dënues, nëse ankimi ndryshon rezultatet e shkallës së parë, nëse rigjykimet përsëriten dhe nëse afatet e parashkrimit ndikojnë në marrjen e vendimeve të formës së prerë.

Pyetje të tjera kërkojnë reforma të synuara përpara se të mund të maten siç duhet. Nëse institucionet nuk regjistrojnë në mënyrë të krahasueshme rezultatet për secilën akuzë, arsytet e korrigjimeve në apel, ekzekutimin e konfiskimit, zëvendësimin e dënimeve ose kohëzgjatjen e rasteve, sistemi ende nuk mund ta dijë çfarë nënkuptojnë rezultatet që ka arritur.

Një grup tjetër pyetjesh shkon përtej të dhënave mbi rezultatet e rasteve. Atyre nuk mund t'u jepet përgjigje vetëm përmes statistikave dhe as vetëm përmes monitorimit të rregullt të proceseve gjyqësore, sado me kujdes që të kryhet ai. Arsyeja është se objekti i shqyrtimit nuk është më vetëm rasti, seanca gjyqësore ose aktgjykimi. Ai është praktika e përditshme profesionale përmes së cilës ndërtohet dhe zhvillohet rasti.

Monitorimi i proceseve gjyqësore mund të tregojë atë që bëhet e dukshme në gjykatë: shtyrjet e seancave, mosmarrëveshjet lidhur me provat, mangësitë në arsyetim, vonesat, zgjedhjet procedurale, rezultatet e ankimit, sanksionimin dhe konfiskimin. Shqyrtimi i akteve gjyqësore mund të tregojë mënyrën se si hartohen dhe arsyetohen vendimet. Analiza diagnostikuese mund të tregojë se ku përqendrohen modelet e rezultateve.

Megjithatë, këto instrumente nuk mund të tregojnë plotësisht se si përgatitet dosja përpara se të mbërrijë në gjykatë; ku kalon përgjegjësia ndërmjet policisë, prokurorisë, ekspertëve, gjykatave dhe personelit administrativ; cilat zgjedhje bëhen me vetëdije dhe cilat bëhen në mënyrë rutinore; si i kuptojnë profesionistët rolet e tyre; ose cilët stimuj bëjnë që praktika të caktuara të përsëriten edhe kur rregullat e reformës ndryshojnë formalisht.

Ky është kufiri i asaj që ky instrument mund të shpjegojë, por njëkohësisht edhe ura drejt nivelit të ardhshëm të shqyrtimit. Pasi analiza diagnostikuese identifikon se ku modelet e rezultateve kërkojnë shpjegim, pyetja bëhet se si funksionon realisht praktika përkatëse profesionale.

Si përzgjidhet një rast i rëndë? Si kontrollohet kualifikimi juridik përpara ngritjes së aktakuzës? Kush verifikon nëse provat vërtetojnë secilin element të veprës penale? Si planifikohet sigurimi i provave financiare? Si diskutohen dhe si merren parasysh në praktikën e mëtejshme vendimet e gjykatave të apelit që ndryshojnë ose prishin vendimet e shkallës së parë? Cilat rregulla formale ndiqen në praktikë, cilat anashkalohen dhe cilat konsiderohen përgjegjësi e dikujt tjetër?

Këto janë pyetje që lidhen me zbatimin e reformave: ato synojnë të përcaktojnë nëse reforma ka arritur të ndikojë në shprehinë e punës, stimujt dhe pritshmëritë përmes të cilave trajtohen realisht rastet e rënda. Një rekomandim mund të miratohet në dokumente, një udhëzim mund të nxirret ose një bazë të dhënash mund të krijohet; megjithatë, pyetja vendimtare është nëse personat që e çojnë rastin përpara nëpër sistem i përdorin këto mjete në momentet kur ushtrojnë gjykimin e tyre profesional.

Pikërisht ky është kontributi thelbësor i analizës diagnostikuese. Ajo i siguron vlerësimin cilësor një bazë më të fortë provash, i bën statistikën më të interpretueshme dhe identifikon rastet kur supozimet për marrëdhëniet shkak-pasojë duhet të verifikohen përpara se të përcaktohen përgjegjësitë, përparësitë e reformës ose masat për të nxënë institucionin.

REGIONAL TRIAL MONITORING PROJECT
COMBATting ORGANIZED CRIME AND CORRUPTION
IN THE WESTERN BALKANS

**Funded by
the European Union**